

O p i n a O r a š j e

GENDER AKCIJSKI PLAN

OP INE ORAŠJE

Orašje, srpanj 2012. godine

Gender radna grupa

SADRŽAJ

1. UVOD	4
2. METODOLOGIJA	5
3. GENDER SENZITIVNA SOCIO – EKONOMSKA ANALIZA.....	6
3.1. Profil Opštine	6
3.1.1. Povijest, status i pozicija	6
3.1.2. Zemljopisni položaj i prirodni resursi	6
3.1.3. Demografija.....	7
3.2. Analiza pravnog okvira viših razina vlasti i utjecaj na pravni okvir definiran od strane Opštine Orašje	11
3.2.1 Analiza razvojnih planova Opštine Orašje i veza sa razvojnim politikama viših razina vlasti	13
3.3. Struktura ekonomije opštine Orašje	15
3.3.1. Tržište rada	18
3.3.3. Plaće	33
3.3.4. SWOT ANALIZA OPŠTINE ORAŠJE - Plan ekonomskog razvoja	35
3.3.5. Analiza zainteresiranih strana	37
3.4. Sigurnost građana	40
3.5. Obrazovanje	42
3.6. Zdravstvo.....	46
3.7. Socijalna zaštita.....	50
3.8. Kultura, sport i slobodno vrijeme.....	54
3.9. Učešće žena u društveno - političkom životu.....	56
3.9.1. SWOT analiza opštine Orašje - politika.....	70
3.9.2. Analiza zainteresiranih strana	71
3.10. Analiza opštinskog proračuna	74

4. GENDER AKCIJSKI PLAN	80
4.1. Definiranje i opis klju nih pitanja	80
4.1.1. Klju na pitanja u podru ju ekonomije	80
4.1.2. Klju na pitanja u podru ju politike	85
4.2. Obrazloženje odabira projekata.....	89
4.3. Obrazloženje rezultata i utjecaja na projekte	89
4.4. Vremenski plan implementacije LGAP-a Op ine Orašje	90
4.5. Financijski plan za implementaciju LGAP-a Op ine Orašje	91
4.6. Organizacijska struktura za implementaciju LGAP-a Op ine Orašje.....	91
4.7. Monitoring i evaluacija	92
4.8. Tabelarni dio akcionog plana	93
5. ANEKSI	97
5.1. Lista projektnih sažetaka	98
5.2. Gender radna grupa op ine Orašje	124

1. UVOD

Gender akcijski plan (GAP) op ine Orašje je strateško-planski dokument op ine koji svojom implementacijom treba da potiče buduć i rast i razvoj zajednice, te unaprijedi ravnopravnost spolova u zajednici. Trogodišnji gender akcijski plan je izrađen kao okvir za poticanja lokalnih snaga, ali i kao odgovor na izazove budućeg razvoja op ine i sveukupnog života u njoj, promatrano sa gender aspekta. Kao takav, gender akcijski plan je usklađen sa odgovarajućim strateškim dokumentima i politikama koje se odnose na tematiku rodne ravnopravnosti i lokalnog razvoja, i to prije svega sa Zakonom o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine, Gender akcijskim planom Bosne i Hercegovine, Strategijom razvoja op ine Orašje, kao i sa drugim strategijama na državnom, entetskem i kantonalnom nivou.

Gender akcijski plan op ine Orašje izrađen je od strane Gender radne grupe, radnog tijela koje je imenovao načelnik opštine, a uz punu participaciju predstavnica i predstavnika javnog, privatnog i nevladinog sektora. Strukturalno promatrajući, akcijski plan inkorporira gender senzitivnu socio-ekonomsku analizu ove lokalne zajednice, kao i set prioritetnih mjeri i projekata koje je neophodno poduzeti da se otklone ili barem smanje problemi i nejednakosti u ovoj kroz gender senzitivnu situacijsku analizu. Tako da, ovaj dokument u budućnosti može predstavljati osnovu za izradu drugih planova i programa u pojedinim sektorima, prilagođavanje postojećih planskih dokumenata te kreiranje podloge za prezentaciju napretka i ohrabrvanje suradnje i dogovora u planiranju između različitih nivoa vlasti i društveno-ekonomskih partnera.

Prilikom izrade Gender akcijskog plana op ine Orašje posebno se vodilo računa o sferama ekonomije i politike, obzirom da se osnaživanjem u ove dvije oblasti mogu postići i katalitički efekti i u svim drugim oblastima života na lokalnom nivou. Adekvatna pažnja je posvećena i osiguravanju vertikalne usklađenosti Akcijskog plana sa strategijama i planovima na drugim nivoima.

Ravnopravnost spolova nije isključivo pitanje socijalne pravde, nego predstavlja jednu od ključnih komponenti za društveni i ekonomski razvoj jedne zemlje, ali i smanjenje siromaštva i poboljšanje kvaliteta života svih građana i građanki jednog društva. Uvođenje principa ravnopravnosti spolova u razvojne politike, strategije, projekte i programe je od ključnog značaja, a posebno na lokalnom nivou, jer je lokalni nivo vlasti najneposredniji i najbliži građanima i građankama.

Preduvjet kvalitetne i pravovremene implementacije Gender akcijskog plana jeste prepoznavanje njegovog značaja od strane sveukupne lokalne zajednice i viših nivoa vlasti, ali i uspostava Akcijskim planom predviđenih mehanizama za njegovu implementaciju, izvještavanje, ažuriranje i sveukupnu operacionalizaciju, a što je zadatok koji će biti, ali i u svim drugim akterima u lokalnoj zajednici, predstojiti u narednom periodu.

Tehnička i stručna podrška Opštinskoj Gender radnoj grupi pružena je u okviru Programa "Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine", zajedničke inicijative Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine i Nizozemske organizacije za razvoj (SNV), a koja se provodi uz finansijsku podršku UN WOMEN Fonda za ravnopravnost spolova. Program ima za cilj političko i ekonomsko osnaživanje žena u najmanje pet opština u Federaciji Bosne i Hercegovine.

2. METODOLOGIJA

Op ina Orašje se angažirala u procesu izrade Gender akcijskog plana, kao jedna od pionirskih op ina u Bosni i Hercegovini, vo ena uvjerenjem da uvo enje principa ravnopravnosti žena i muškaraca u sve oblasti društvenog života i rada, u javnoj i privatnoj sferi, predstavlja neophodan preduvjet za ubrzani društveni i ekonomski razvoj lokalne zajednice. Proces izrade Gender akcijskog plana je zapo et potpisivanjem Ugovora o partnerstvu izme u Op ine Orašje, Gender Centra Federacije Bosne i Hercegovine i Nizozemske organizacije za razvoj (SNV) u septembru 2011. godine.

Proces izrade Gender akcijskog plana op ine Orašje operativno je vo en je od strane op inske Gender radne grupe (GRG), kroz iji je heterogeni sastav osigurano u eš e predstavnika i predstavnica javnog, privatnog i nevladinog sektora.

Gender akcijski plan op ine je u potpunosti uskla en sa relevantnim zakonskim okvirom koji ure uje oblast ravnopravnosti spolova, gdje je op inska uprava nositelj procesa izrade i budu e implementacije, a uz maksimalno uklju ivanje i svih drugih aktera života u lokalnoj zajednici. Nadalje, Gender akcijski plan je u potpunosti usuglašen sa vode im principima koncepta rodne ravnopravnosti koje promoviraju Evropska unija i druge relevantne me unarodne organizacije i institucije.

Polazna to ka za izradu gender akcijskog plana op ine je bila analiza postoje ih strateških dokumenata i nivoa njihove realizacije, te stupanj razvijenosti ljudskih resursa neophodnih za njihovu izradu i implementaciju. Nakon toga se pristupilo izradi Gender senzitivne situacijske analize, koja je ra ena na osnovu Vodi a za gender senzitivnu analizu, razvijenog kroz program Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine (LGFBiH). Vodi je razvijen na osnovu postoje ih alata i praksi za analiziranje položaja žena i muškaraca u politi kom i ekonomskom životu zajednice, ali i u svim drugim sferama života na lokalnom nivou (obrazovanje, zdravstvena zaštita, socijalna zaštita, itd.).

Analiza je ura ena na osnovu relevantnih kvantitativnih i kvalitativnih podataka iz primarnih i sekundarnih izvora. Klju ni alati koji su korišteni u procesu prikupljanja podataka su ankete, fokus grupe, polustrukturirani intervju sa klju nim akterima te opservacija. Analiza je zasnovana i na podacima koji su dobiveni iz op inskih službi, javnih poduze a, institucija i ustanova, organizacija iz nevladinog sektora, mjesnih zajednica i ostalih relevantnih aktera, a kako bi se razli itim pristupima omogu ilo sveobuhvatno sagledavanje tematike i dao dodatni kredibilitet procesu.

Akcijski plan je tako er ra en na osnovu preporuka koje je dizajnirao LGFBiH program, a koje sugeriraju sagledavanje kriti nih problema zajednice u sferi politike i ekonomije, sa aspekta gendera, te dizajniranje adekvatnih programa, projekata i mjera za njihovo otklanjanje ili reduciranje. Akcijski plan se odnosi na trogodišnji period i pokušava biti realno koncipiran, a na osnovu realnih financijskih mogu nosti za njegovu implementaciju.

U cijelini, dokument ima za cilj da na jedan sistemati an na in prikaže socio-ekonomsku situaciju u lokalnoj zajednici, da pruži informacije o statusu žena i muškaraca, njihovim potrebama i problemima sa kojima se susre u, a sve sa ciljem formuliranja seta prioritetnih programa, projekata i mjera, ijom realizacijom bi se unaprijedila rodna ravnopravnost i ubrzao sveukupni razvoj lokalne zajednice.

3. GENDER SENZITIVNA SOCIO – EKONOMSKA ANALIZA

3.1. Profil Op ine

3.1.1. Povijest, status i pozicija

Površinski, Op ina Orašje, obuhvata prostor od 125 km² i iz njenog prijeratnog sastava je izdvojen dio naselja sa ve inskim srpskim življem te spada u red manjih op ina u Bosni i Hercegovini. Op inu inu 13 naseljenih mjesta od ega je samo jedno gradsko, a ostala ruralna.

Prema Deytonskom mirovnom sporazumu Op ina pripada Federaciji BiH, a sa op inama Odžak i Domaljevac-Šamac, te manjim dijelom op ine Bosanski Brod ini Županiju Posavsku.

Županija Posavska po prostoru koji zauzima spada me u najmanje županije u BiH. Veli ina podru ja odre uje veli inu internog tržišta koja u ovom slu aju predstavlja limitiraju i faktor u smislu razvojnih mogu nosti. Pored veli ine prostora treba spomenuti da ovaj prostor nije jedinstvena zemljopisna cjelina pošto ga presijeca i dijeli Op ina Šamac koja je u sastavu Republike Srpske (RS).

3.1.2. Zemljopisni položaj i prirodni resursi

Op ina Orašje se nalazi na sjeveroistoku Bosne i Hercegovine i to: 45°15' sjeverne zemljopisne širine i 18°41' isto ne zemljopisne dužine. Naslonjena je na rijeku Savu što predstavlja zna ajnu prednost posebno zbog mogu nosti korištenja rije nog prometa.

Op ina Orašje nosi i naziv «Kapija BiH» jer je na njenom podru ju lociran jedan od glavnih grani nih prijelaza koji povezuje BiH sa Republikom Hrvatskom i Europom što je jedna od zna ajnijih komparativnih prednosti ovog podru ja. Ovakav položaj Op ina Orašje osigurava ovom podru ju dobru komunikacijsku povezanost kako sa svim dijelovima Bosne i Hercegovine (na jednoj od glavnih magistralnih prometnica u BiH - Orašje – Tuzla – Sarajevo – Plo e), tako i sa susjednim državama (Hrvatska, Srbija i Crna Gora) jer je udaljena samo 12 km od autoceste Zagreb – Beograd.

Ovakav položaj Op ina Orašje osigurava dobru osnovu za ekonomski razvoj, posebice u podru ju trgovine, ugostiteljstva i ostalih uslužnih djelatnosti.

Posebno je važno što je na Op inu Orašje i ovaj grani ni prijelaz oslonjen i upu en tuzlanski industrijski bazen, koji je bio jedan od najrazvijenijih u bivšoj državi, od ega op ina Orašje može polu iti odre ene koristi.

Obradivo poljoprivredno zemljište

Jedan od glavnih prirodnih resursa na podru ju op ina Orašje je obradivo zemljište. Poljoprivredno zemljište je pogodno za uzgoj velikog broja kultura, uklju uju i i ekološki zdravu hranu. Op ina raspolaze sa oko 8.000 hektara obradivog zemljišta koje se sve više koristi za radno intenzivne kulture koje uklju uju razli ite vrste povr a koje se uzgaja na

otvorenom ili u plastenicima i duhan. Ove poljoprivredne kulture polako potiskuju one klasi ne agrarne kulture kao što su pšenica i kukuruz.

Rude i minerali

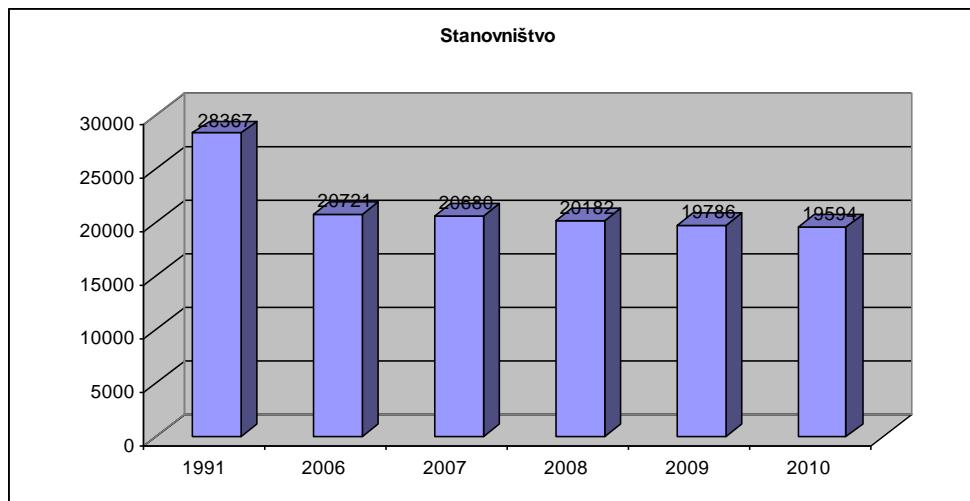
Prirodni pijesak i šljunak iz rijeke Save koji se regenerira i eksploatira godišnje u koli ini od oko 100.000 m³.

Voda

Stanje sa zalihamama pitke vode je uglavnom zadovoljavaju e, iako je kvalitet vode za pi e upitan jer u sebi sadrži odre ene minerale u procentima ve im od optimalnih. Prema nalazima instituta, voda nije štetna po zdravlje ljudi. Zalihe tehnološke vode i vode potrebne za navodnjavanje poljoprivrednih kultura su zadovoljavaju e.

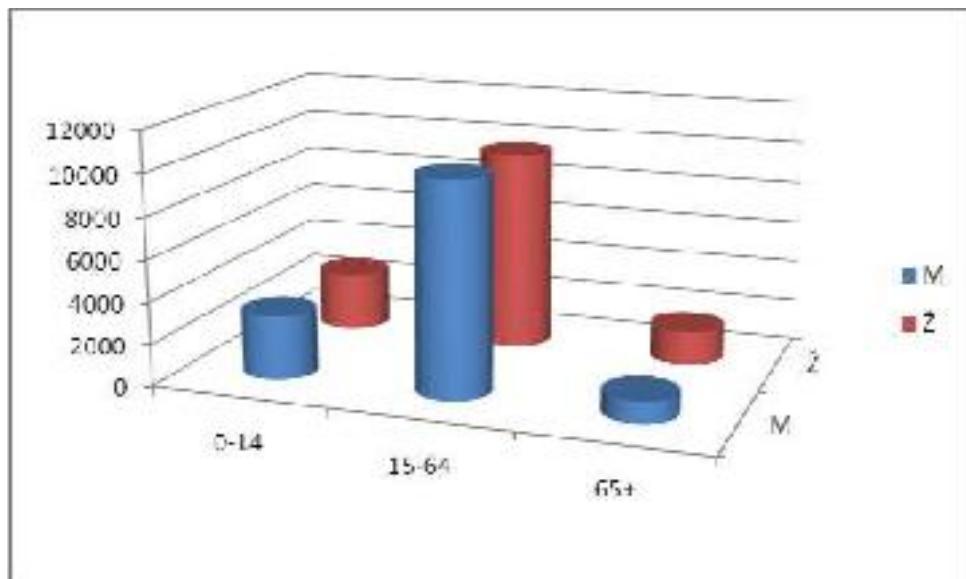
3.1.3. Demografija

Po posljednjem popisu iz 1991. godine op ina Orašje je imala 28.367 stanovnika. Od toga je 50,42% bilo muških, dok je udio ženske populacije iznosio 49,58%. Danas, gender radna grupa procjenjuje broj stanovnika na približno 22.000. Procjene radne grupe registriraju kontinuiran pad broja stanovnika u posljednjih pet godina. Što se ti e podataka o ukupnom boju stanovnika na podru ju op ina Orašje, oni se baziraju na procjenama Federalnog zavoda za statistiku. Bitno je napomenuti da se ti podaci razlikuju od procjena op inskih službi, i to u rasponu od 2.000 do 3.000 osoba više u odnosu na procjene Federalnog zavoda. Tako er iz ovih podataka nemamo raspoloživu procjenu prema spolnoj strukturi, iako se tu može s prili nom vjerojatnoš u procijeniti da je odnos ostao bitnije nepromijenjen u odnosu na baznu 1991. godinu. Manji broj stanovnika sa kojima raspolaže Federalni zavod za statistiku Sarajevo zasniva se na isklju enju odre ene grupe stanovništva koji su ostali u inozemstvu i koji su prema odre enim parametrima prekinuli ekonomske i druge veze sa svojom mati nom op inom. Me utim, to ne podatke imatemo veoma brzo jer se usuglašava metodologija i dogovor o popisu stanovništva u BiH kada smo imati egzaktne podatke. Iz slike 1. vidljivo je da dolazi do odre enih oscilacija u broju stanovnika što se može prihvatiti kao to no, jer Federalni zavod za statistiku dobija godišnje podatke o natalitetu i mortalitetu od Županijske ispostave u Orašju, a uz posredstvo mati nih ureda.

Slika 1. Broj stanovnika opštine Orašje¹

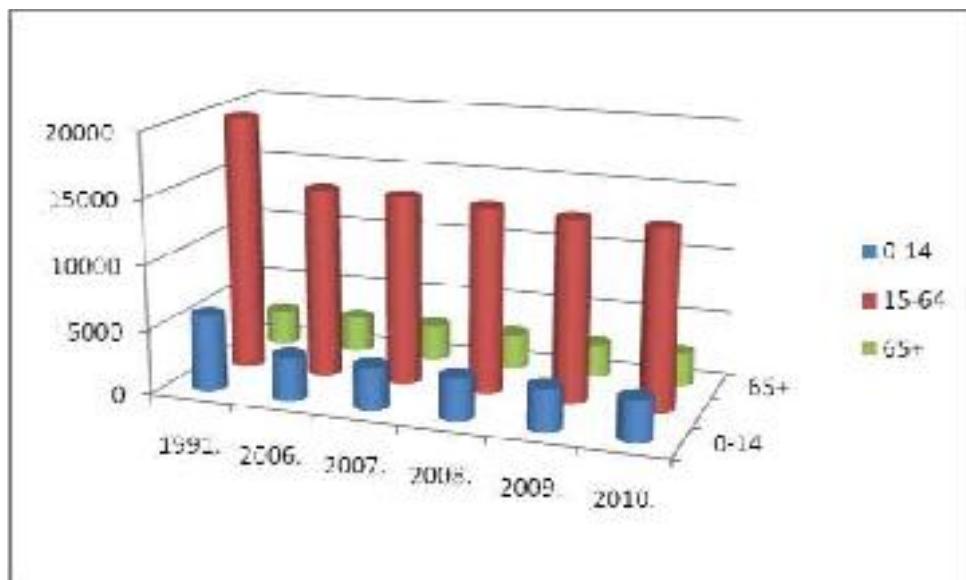
Većina stanovništva (76%) živi u ruralnim područjima opštine. U odnosu na 1990. godinu, u 2010. godini znatno je veći postotak stanovništva koji živi u urbanim dijelovima opštine. Ovo je indicija o migracijama stanovništva iz ruralnih u urbana područja opštine.

Slika 2. Starosna i spolna struktura stanovništva² u 1991. godini

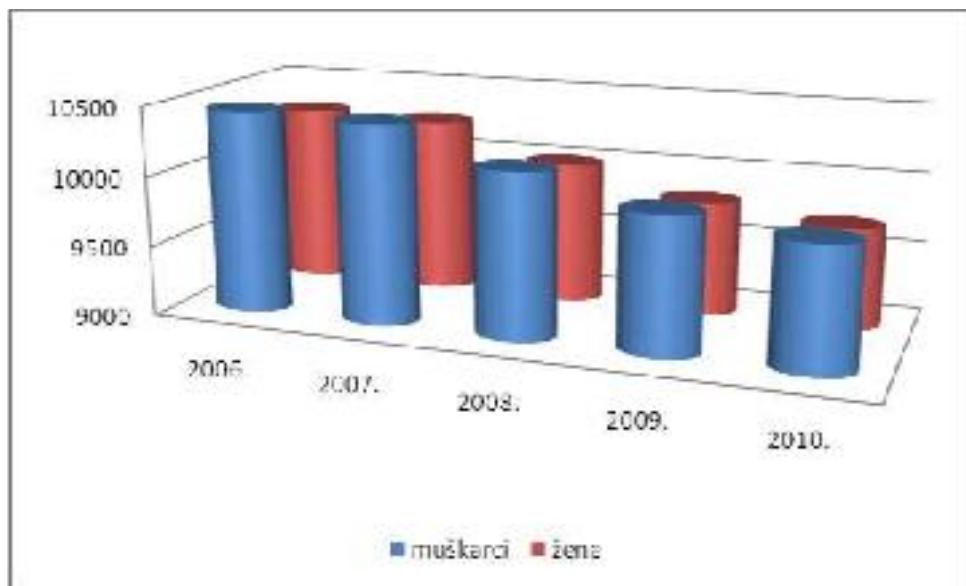
¹ Izvor: Gender radna grupa opštine Orašje

² Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak BiH za 1992. godinu

Slika 3. Starosna struktura stanovništva³

Spolna struktura stanovništva za 1991. godinu je objavljena u glasilima BiH iz kojih se vidi da se od ukupnog broja 50,43% odnosi na muškarce, dok je 49,57% žena. Ovdje je nastupila blaga promjena jer je prema popisu stanovništva iz ranijih godina stanje bilo obrnuto tj. bio je nešto veći broj stanovništva ženskog spola.

Za period od 2006.–2010. došlo je do izvjesnog pada broja stanovništva i to sa 20.721 u 2006. godini na 19.594 u 2010. godini. Što se tiče spolne strukture došlo je do iste proporcije u padu kod muškaraca i žena, što je vidljivo iz slike br. 4.

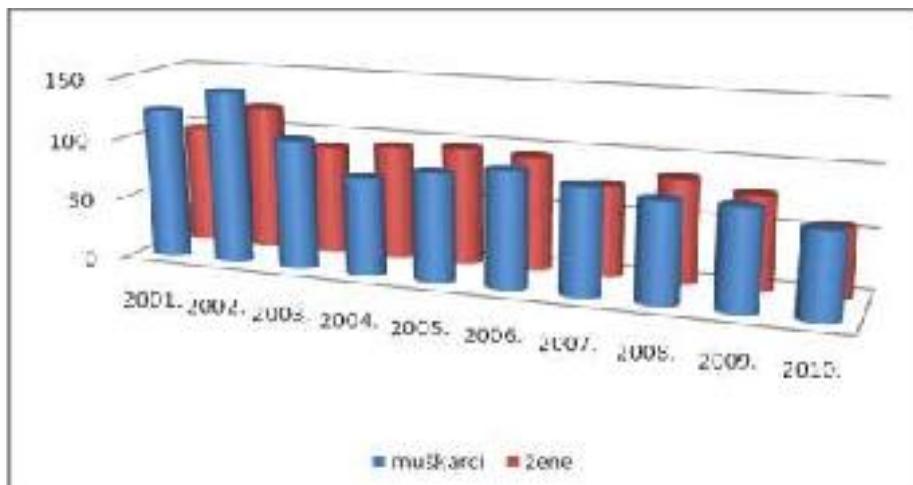
Slika 4. Spolna struktura stanovništva opštine Orašje⁴

Podaci o broju rođenih na području opštine Orašje uredno se vode od 2001. do 2010. godine. Iz slike broj 5. jasno se uočava pad broja novorođenih po godinama promatrajući kretanje prema 2010. godini. Veći broj rođenih u posljednjim godinama može se objasniti time da je to

³ Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak BiH za 1992.godinu

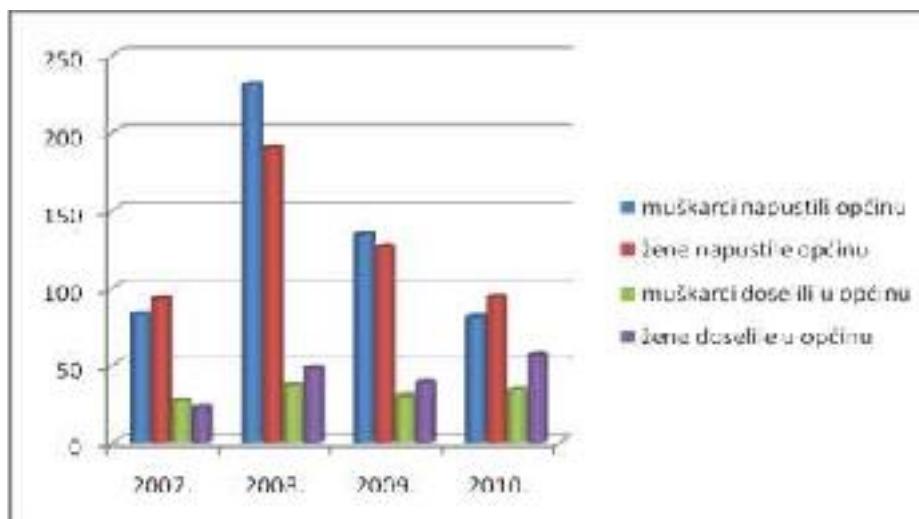
⁴ Izvor: Matični ured, Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak BiH za 1992.godinu

posljedica rata i nastojanjem obnove stanovništva većim prirodnim prirastom. U nastavku stanje se vidi a u jedan standardan obrazac ponašanja, a to je veća stopa moratliteta od nataliteta.

Slika 5. Broj rođenih po spolu⁵

Migracije stanovništva na području opštine Orašje u vremenu od 2007. do 2010. godine bilježe znatna odstupanja i to kako kod žena tako i kod muških. Broj onih koji su napustili opštinoznatno je veći od onih koji su se doselili. GRG procjenjuje da se ova fluktuacija stanovništva uglavnom odnosi na fiktivne odjave i prijave, u prvom redu u susjednoj Republici Hrvatskoj radi ostvarivanja određenih socijalnih prava kao npr. zdravstvena zaštita, visoke porodiljne naknade, mirovine i dr. Stoga je teško procjeniti stupanj stvarnog kretanja stanovništva na području opštine.

Slika 6. Migracija stanovnika po spolu⁶

⁵ Izvor: Matični ured, Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak BiH za 1992.godinu.

⁶ Izvor: Federalni zavod za statistiku

3.2. Analiza pravnog okvira viših razina vlasti i utjecaj na pravni okvir definiran od strane Opine Orašje

Ustav Bosne i Hercegovine propisuje da je Bosna i Hercegovina i oba entiteta osigurati najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda, te da je se prava i slobode predviđene u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i u njenim protokolima direktno primjenjivati u BiH i imati prioritet nad svim ostalim zakonima. Ustav takođe potvrđuje uživanje prava i sloboda svim osobama u BiH bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, a između ostalog i po osnovi spola. Da bi se doprinijelo poštivanju zajamčenih ljudskih prava i temeljnih sloboda osnovana je Komisija za ljudska prava koja se sastoji od dva dijela: Ured ombudsmana i Dom za ljudska prava.

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, kao i **Ustav Županije Posavske**, takođe sadrže odredbe o osiguravanju i zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i o zabrani svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, spolu, jeziku, religiji. U Federaciji BiH postoje tri ombudsmena čija je dužnost zaštita ljudskog dostojanstva, prava i sloboda zajamčenih Ustavom Federacije BiH i ustavima županija.

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini je poseban antidiskriminacijski zakon čiji je cilj unapređenje jednakosti i ravnopravnosti spolova u BiH i u skladu s tim ciljem uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova, jamči jednake mogunosti i tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u privatnoj sferi društva, te uređuje zaštitu od diskriminacije na temelju spola. Zakon narođeno je jamči: jednakopravno pravo na obrazovanje, ravnopravnost u procesu zapošljavanja, jednakopravno pravo pristupa svim oblicima ekonomskih resursa, jednakopravno pravo na socijalnu zaštitu, jednakopravno pravo na zdravstvenu zaštitu, dostupnost zdravstvenim uslugama, jednakopravno pravo i mogunosti u ešte i pristupa sportskom i kulturnom životu, jednakopravni pristup medijima.

Takođe, propisuje i obveze organima uprave svih nivoa vlasti:

- osnivanja odgovarajućih institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova,
- dostavljanje svih propisa iz svoje nadležnosti prije upućivanja u zakonsku proceduru na mišljenje institucionalnim mehanizmima za ravnopravnost spolova.

Izuzetan značaj ovog Zakona vidljiv je i u odredbe koja propisuje obvezu da svi statistici podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u državnim organima na svim nivoima, javnim službama i ustanovama, državnim i privatnim poduzećima i ostalim subjektima moraju biti prikazani po spolu i da isti moraju biti dio statističke evidencije i dostupni javnosti. Takvi statistici podaci predstavljaju jasan indikator za pregled stanja na terenu i temelj za kreiranje politika svih vrsta.

U Zakonu se naglašava i obveza nadležnih organa vlasti o poduzimanju potrebnih i odgovarajućih mjeru vezanih za donošenje programa mjeru radi postizanja ravnopravnosti spolova u svim oblastima, donošenje novih i izmjenjene postojeće ih zakona radi uskladivanja sa ovim Zakonom.

Radi prav enja primjene ovog zakona na državnom nivou uspostavljena je Agencija za ravnopravnost spolova koja zajedno sa entitetskim Gender centrima predstavlja institucionalni mehanizam za prav enje i nadzor nad provo enjem ovog Zakona.

Statutom Op ine Orašje sukladno sa Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavom Županije Posavske i federalnim i županijskim zakonodavstvom urene su i pitanja ostvarivanja i zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda te suradnja s ombudsmanima, kao i druga pitanja od značaja za ostvarivanje lokalne samouprave.

Opina Orašje stvara uvjete da građani sa područja Opina u cjelini na demokratski način ostvaruju sva svoja prava i slobode, utvrđene ustavom i međunarodnim instrumentima, o čemu se brinu sva tijela Opina u okviru svojih nadležnosti. Tijela Opina i institucije koja vrše javna ovlaštenja dužne su u vršenju poslova iz svoje nadležnosti primjenjivati i dosljedno poštovati prava i slobode građana prema Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine i Ustavom Županije Posavske, te poduzimati sve potrebne mјere i aktivnosti u svrhu osiguranja uvjeta za ostvarivanje i zaštitu tih prava i sloboda.

Sva tijela Opina, službe za upravu i institucije sa javnim ovlastima dužne su na zahtjev ombudsmana i njihovih zamjenika omogućiti uvid i dati potrebne informacije, službene dokumente i spise, uključujući i tajne, radi ostvarivanja funkcije ombudsmana u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda na području opina. Opinski načelnik je obvezan omogućiti ombudsmanima i njihovim zamjenicima pristup upravnim postupcima koje vode opinske službe za upravu, odnosno institucije sa javnim ovlastima. Sva tijela Opina u okviru svojih prava i dužnosti, obvezna su surađivati s međunarodnim promatratim tijelima za ljudska prava osnovana za područje Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine. Opinski načelnik je odgovoran za suradnju i omogućavanje ostvarivanja funkcije ombudsmana i međunarodnih promatratim tijelima, posebno za suradnju službi za upravu i instituciju sa javnim ovlastima na predmetu ustavom, zakonom i Statutom.

U okviru svog samoupravnog djelokruga Opina obavlja poslove u skladu izvršenju gender komponenta treba imati značajnu ulogu: donosi pravila Opina, stvara i razvija gospodarske, društvene, kulturne i druge uvjete za život i rad stanovništva na području opina, osigurava lokalne potrebe putem tvrtki u oblasti brige o djeci i obitelji, ostvaruje materijalne i druge uvjete za razvoj kulturnih, obrazovnih, odgojnih, zdravstvenih, socijalnih, sportskih i drugih potreba lokalnog putem tvrtki, poduzima mјere u svrhu unapredovanja lokalnog poslovanja i humanitarnih aktivnosti, provodi socijalnu politiku i uspostavlja službe socijalne zaštite, osigurava uvjete za uređenje prostora i zaštitu i uređenje životnog okoliša, utvrđuje i provodi politiku urbanizma i stambene politike od značaja za općinu i njen razvoj, obavlja komunalne i druge uslužne djelatnosti i lokalnu infrastrukturu, kao što je izgradnja i održavanje lokalnih cesta, objekata za opskrbu naselja putem vodom, razvoju poštanskih i telefonskih veza, održavanje komunalne higijene, održavanje lokalne elektro-mreže i druge djelatnosti infrastrukture lokalnog značaja, organizira i unapređuje lokalni javni prijevoz, osniva javne ustanove i druge javnopravne osobe radi ostvarivanja određenih kulturnih, gospodarsko-komunalnih, socijalnih i drugih interesa i potreba stanovništva.

Poslovnik Op inskog vije a Orašje predvi a kao svoje stalno radno tijelo Komisiju za ravnopravnost spolova koja u svom radu prati i razmatra zastupljenost spolova u tijelima Op ine, razmatra akte koje donosi Op insko vije e sa stajališta ravnopravnosti spolova i spre avanje diskriminacije, promovira jednaka prava i mogu nosti za muškarce i žene, sura uje sa Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine kojem podnosi izvješ e o provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova.

Integriranjem odredbi o ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda u Statut Op ine i uspostavom Komisije za ravnopravnost spolova kao stalnog radnog tijela Op inskog vije a, *de iure* je ostvaren odre eni napredak u ostvarivanju ciljeva odre enih Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavom Županija Posavske i federalnim i županijskim zakonodavstvom: ostvarivanje i zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda odnosno zabrana diskriminacije po bilo kojoj osnovi, pa tako i spolnoj. Op ina je dužna osigurati uvjete za ostvarivanje kulturnih, obrazovnih, zdravstvenih, socijalnih, gospodarsko-komunalnih i drugih potreba i interesa stanovništva, dakle i muškaraca i žena, ali *de facto* još uvijek postoji neravnoteža mo i izme u muškaraca i žena u mnogim od ovih podru ja.

3.2.1 Analiza razvojnih planova Op ine Orašje i veza sa razvojnim politikama viših razina vlasti

Gender akcijski plan Bosne i Hercegovine je strategijski politi ki dokument iji je glavni cilj definiranje strategija i realiziranje programskih ciljeva za ostvarivanje ravnopravnosti žena i muškaraca u BiH. Sadrži aktivnosti koje je potrebno poduzeti u 15 oblasti definiranih planom: ravnopravnost spolova i europske integracije; suradnja i ja anje kapaciteta; makroekonomski i razvojne strategije; gender osjetljivi budžeti; politi ki život i donošenje odluka; zapošljavanje, prihodi, beneficije, nepla eni rad i tržište rada; socijalna inkluzija; gender osjetljivi medij; cjeloživotno obrazovanje; zdravlje, prevencija i zaštita; nasilje i trgovina osobama; uloga muškaraca; uskla ivanje profesionalnog i porodnog; gender i održivi okoliš; informacione i komunikacione tehnologije.

Strategija lokalnog razvoja op ine Orašje 2011. - 2020. godine je klju ni strateško-planski dokument op ine Orašje, koji treba potaknuti budu i rast i razvoj zajednice, a izra ena je u skladu sa strategijama i politikama na višim nivoima vlasti, pa tako i sa Strategijom socijalne uklju enosti 2008.–2013. godine. U izradi strateškog plana korištena je standardizirana Metodologija planiranja lokalnog razvoja (miPRO), prihva ena i preporu ena od strane entitetskih vlada te saveza op ina i gradova oba entiteta. miPRO je u potpunosti uskla ena sa postoje im zakonskim okvirom kojim je definirano planiranje razvoja na lokalnom nivou, gdje je op inska uprava nositelj procesa izrade i implementacije Strategije uz maksimalno uklju ivanje i svih drugih aktera života u lokalnoj zajednici. Vode i principi na kojima se zasniva strategija razvoja op ine Orašje su održivost i socijalna uklju enost. Održivost kao princip integrira ekonomski i okolišni aspekt, dok princip socijalne uklju enosti podrazumijeva jednakе šanse za sve i pravi nost u smislu identificiranja potreba i interesa marginaliziranih i socijalno isklju enih grupa stanovništva.

Proces je operativno vodio Op inski razvojni tim, a u samom procesu stvoreni su mehanizmi za snažno gra ansko u eš e, dominantno kroz rad Partnerske grupe - konzultativnog tijela kojeg su inili predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora. Poseban naglasak je

stavljen na ukljuivanje i adekvatno prepoznavanje potreba potencijalno ranjivih kategorija stanovništva. U proces je sveukupno bilo ukljueno više od 100 - ak gra ana. Od ukupno 17 lanova ORT, njih sedam odnosilo se na žene koje su dolazile iz oblasti zdravstva, obrazovanja, udruženja žena, javnih poduzeća i općinskih službi. Dale su svoj značaj doprinos u kreiranju svih segmentata ovog strateškog dokumenta, a posebno na definiranju Vizije, strateških ciljeva i projekata, prvenstveno onih u kojima su obuhvatele žene. Svoje inicijative žene su kreirale u prvom redu na sastancima radnih grupa od čega je najveći broj našao svoje mjesto u ovom strateškom dokumentu. Tako je, žene su bile aktivno ukljuene u definiranje i izradi prvog projekta koji je podržan od strane UNDP-a i u implementaciju do njegovog završetka.

Od projekata koji su predloženi za implementaciju u okviru ove Strategije, može se reći da su za položaj žena značajni sljedeći projekti – „Izgradnja jaslica u sklopu Dječjeg vrtića“ i „Preljeca“ Orašje, jer je olakšati zaposlenim majkama povratak na posao nakon porodiljnog dopusta kao i stjecanje osjećaja sigurnosti o dobrom zbrinjavanju njihove djece dok su na poslu, što je im omogućiti već u ekonomsku samostalnost i bolju usredotočenost na samoobavljanje njihova posla, te projekt „Formiranje Patronažne službe Doma zdravlje Orašje“, koji će uvelike olakšati mladim majkama, narođenoj prvorotkinjama, brigu oko zdravlja, na one jege i ishrane njihove novorođenadi.

Tako je u ekonomskom smislu za položaj žena značajni i projekt „Uvođenje poljoprivrednih proizvoda u sustav registriranih poljoprivrednih obrta“ kojim će se nastojati motivirati žene, posebno žene iz ruralnog područja na samozapošljavanje,ime će se tim ženama pružiti mogućnost stjecanja određene finansijske samostalnosti kao i neovisnosti od muškaraca tj. njihovih muževa, očeva, braće. Projekt „Izdaje master plana razvoja turizma“ nastojati će potaknuti ukljuivanje žena u turizam kroz mogućnosti razvoja eko - etno turističkih sadržaja, izrade suvenira, ugostiteljskoj ponudi, što bi sve moglo rezultirati poboljšanju ekonomskog položaja žena na našoj opštini. Vidljivo je da u Strategiji nema identificiranih projekata od političkih koga značaj za žene, što znači da ih je nužno kreirati gender akcijskim planom.

Opština Orašje je 2005. godine usvojila Strategiju razvoja zasnovanu na poštivanju ljudskih prava 2005.–2010. Ona je nastala kao rezultat zajedničkog rada UNDP RMAP i stanovništva opštine Orašje. U izradi ove strategije žene su bile ukljuene kroz rad partnerske grupe i dale su značajni doprinos u prvom redu u definiranju problema u oblasti zdravstva, socijalne skrbi, zaštite okoliša i dr.

Od implementiranih projekata u sklopu ove Strategije značaj utjecaj na položaj žena u politici i ekonomiji ima uspostava institucionalnog mehanizma za ravнопravnost spolova na lokalnom nivou tj. Komisije za ravнопravnost spolova kao stalnog radnog tijela Opštinskog vijeća koje prati položaj žena u opštini i implementaciju njihovih zakonom priznatih prava, surađuje sa Gender centrom FBiH, te poduzima aktivnosti na promoviranju gender jednakosti i ravнопravnosti na području opštine Orašje.

Tako je su određeni utjecaj na položaj žena imale i organizirane kampanje za podizanje svijesti svih građana o načinima i važnostima sudjelovanja u javnim poslovima i procesu odlučivanja, te se na taj način narođenoj nastojalo animirati žensko biračko tijelo za izlazak na izbore i aktivno sudjelovanje u izbornim procesima.

Renoviranjem postoje e zgrade Omladinskog centra za potrebe smještaja NVO-a i osiguranjem prostora za informativne i edukativne skupove, Op ina Orašje je odre ene prostore dala na raspolaganje udrugama gra ana razli itih kategorija, pa tako i ženskom udruženju „ŽENE ORAŠJE“, Savjetovalištu za mlade, NVO „PULS“.

Kroz provo enje projekata „Kap dobrote“ – pomo socijalno ugroženim, starim i iznemoglim osobama u prehrambenim i higijenskim paketima (sa njegovim intenziviranjem pred odre ene blagdane), te projekta „Djeci dje ije“ – pomo djeci iz obitelji u stanju socijalne potrebe sa školskim priborom, tehni kim pomagalima i nagradama za najbolje u enike, kontinuirano se pomaže socijalno ugroženom stanovništvu na našoj op ini, pa tako i odre enom broju samohranih majki, žena pripadnika nacionalnih manjina - Romkinja, žena sa invaliditetom.

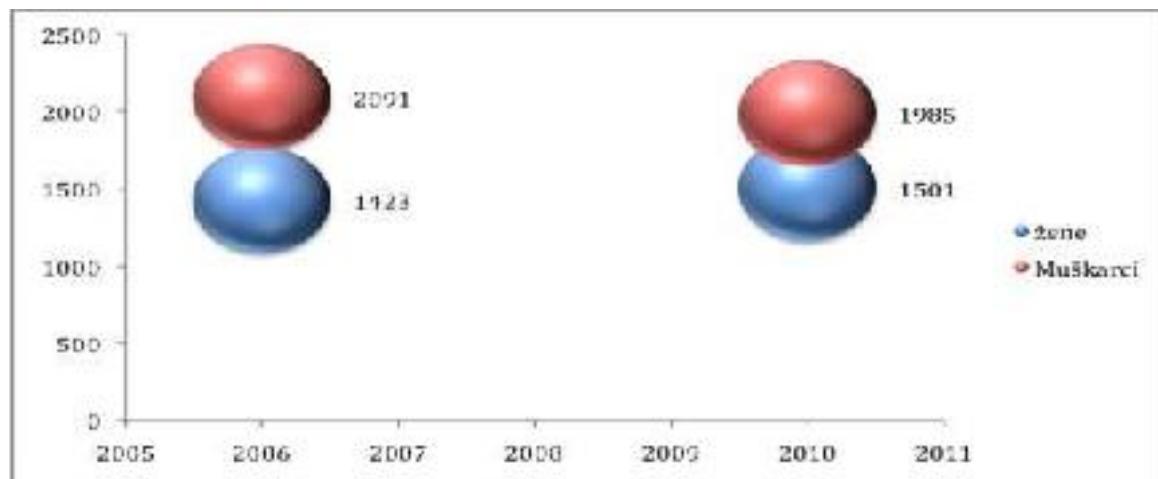
Implementacijom ova dva strateška dokumenta ostvaren je u odre enoj mjeri cilj zna ajnjeg uklju ivanja žena u sve sfere društvenog, ekonomskog i politi kog života na podru ju op ine Orašje. Može se izvesti zaklju ak da se na temelju dosadašnjih provedenih aktivnosti uo ava poboljšanje statusa žena i ide u smjeru ostvarivanja cilja definiranog GAP BiH tj. integriranju principa ravnopravnosti muškaraca i žena na podru ju op ine.

3.3. Struktura ekonomije op ine Orašje

Analiziraju i stanje i položaj žena u ekonomskom smislu u sklopu ove Gender senzitivne analize polazilo se od podataka o pregledu stanja i kretanju u lokalnoj ekonomiji i tržištu rada, kao i o dostupnosti i kontroli resursa, uzimaju i u obzir raspoložive i dostupne odre ene statisti ke podatke, rade i terensko istraživanje kroz anketiranje lokalnog stanovništva, održavanje fokus grupa i okruglog stola.

Tako je na tržištu rada, promatraju i ukupan broj uposlenih na podru ju op ine Orašje u 2010. godini bilo 3.486 ukupno zaposlenog stanovništva. Iz istog izvora je vidljiv i omjer po spolnoj strukturi zaposlenih, prema kojem je evidentirano 1.501 zaposlenih ženskih osoba, što ini 43% od ukupnog broja zaposlenih, dok ostatak od 1.985 zaposlenih odnosi se na mušku populaciju, što iznosi 57%.

Analiziraju i iste podatke iz 2006. godine, gdje je ukupan broj zaposlenih iznosio 3.514 osoba, od ega je ženske populacije bilo 1.423 ili 40,50%, dok ostatak od 2.091 ili 59,50% se odnosio na mušku populaciju, vidljivo je da se ukupan broj zaposlenih na podru ju op ine Orašje nije zna ajno mijenjao, za razliku od relativnog udjela ženske populacije u ukupnom broju zaposlenih, gdje se bilježi blagi porast zaposlenosti žena. Ipak, ovaj odnos spolne strukture zaposlenosti stanovništva je još uvijek nepovoljniji za žene, što zna i da treba više raditi na promjeni ovog odnosa, tj. na poticanju i razvoju aktivnosti koje bi dovele do pove anog broja zaposlenosti žena i njihovom ekonomskom osnaživanju.

Slika 7. Spolna struktura registriranih zaposlenih (2006. i 2010. godina)⁷

U nastavku je tabelarni i grafički pregled ukupnog broja zaposlenih po djelatnostima i spolnoj strukturi za promatrane godine 2006. i 2010.

Tabela 1. Broj uposlenih prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti i spolu promatrano komparativno za 2006. i 2010. godinu u Orašju.

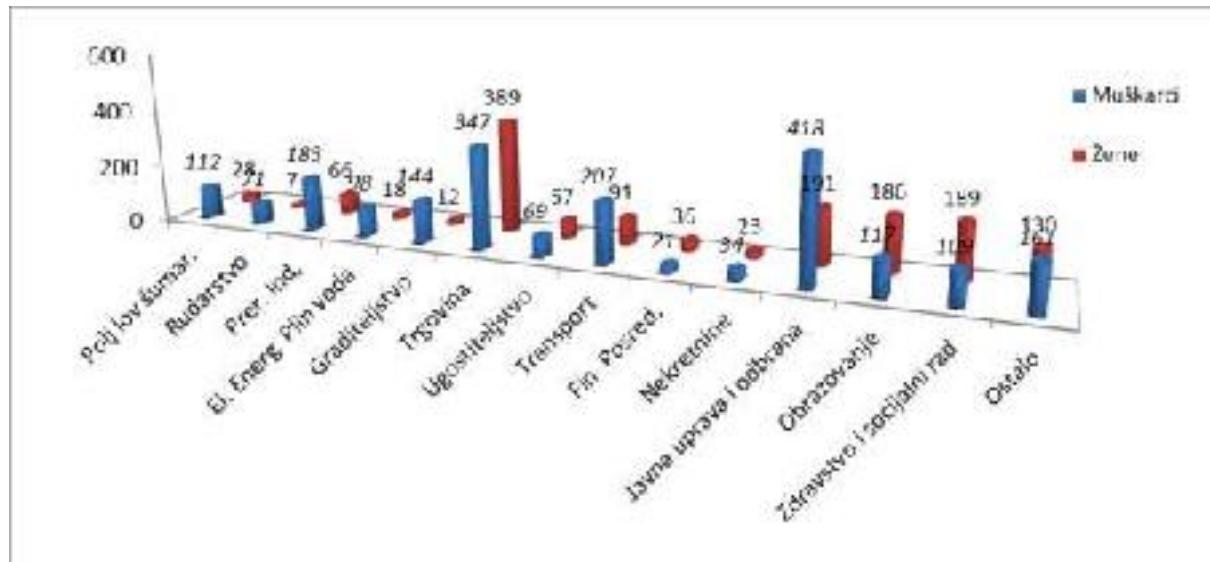
VRSTA GOSPODARSKE/PRIVREDNE DJELATNOSTI	2006.			2010.		
	M	Ž		M	Ž	
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	112	28	140	112	34	146
Ribarstvo	0	0	0	0	0	0
Varenje ruda i kamena	71	7	78	13	1	14
Peračiva ka industrija	183	66	249	219	89	308
Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom i vodom	98	18	116	105	26	131
Građevinarstvo	144	12	156	168	19	187
Trgovina na veliko i malo i održavanje	347	389	736	366	437	803
Ugostiteljstvo	69	57	126	73	60	133
Transport, skladištenje i komunikacije	207	91	298	121	64	185
Finansijsko posredovanje	21	36	57	11	19	30
Nekretnine, iznajmljivanje i poslovne usluge	34	23	57	69	32	101
Javna uprava i odbrana	418	191	609	426	209	635

⁷ Izvor: Federalni zavod za MIO/PIO Mostar

<i>Obrazovanje</i>	117	186	303	103	217	320
<i>Zdravstvo i socijalni rad</i>	109	189	298	79	187	266
<i>Ostale društvene, socijalne i osobne uslužne aktivnosti</i>	161	130	291	120	107	227
<i>Djelatnosti doma i stanova</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Eksteritorijalne organizacije i tijela</i>	0	0	0	0	0	0
<i>Ukupno</i>	2091	1423	3514	1985	1501	3486

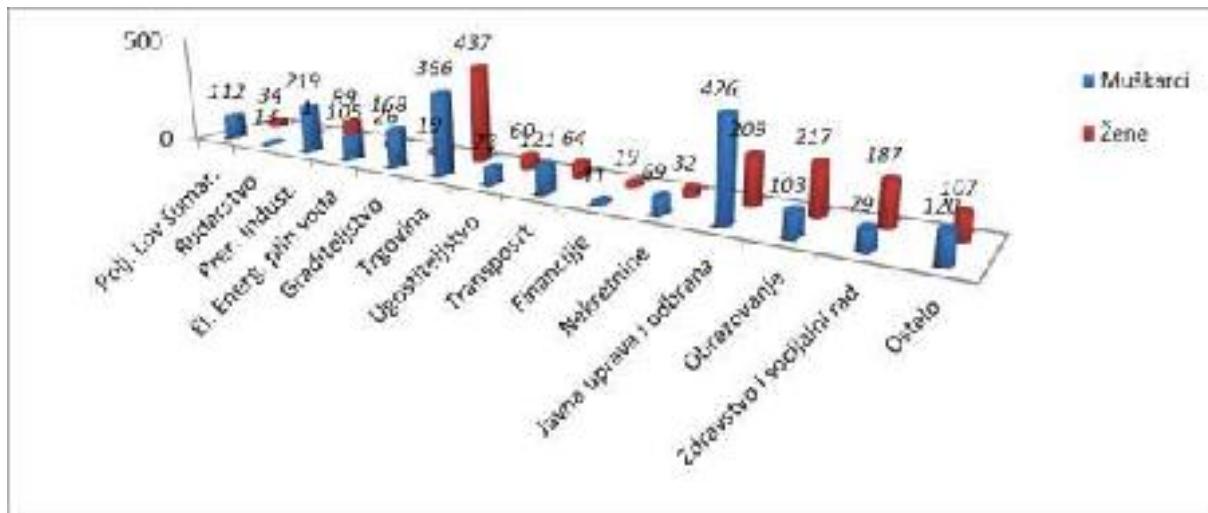
Izvor podataka: Federalni zavod MIO/PIO Mostar

Promatrano po djelatnostima jasno je vidljivo iz tablice i grafikona da su žene u pojedinim oblastima zastupljenije od muškaraca (trgovina, obrazovanje, zdravstvo).

Slika 8. Grafički prikaz uposlenih prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti i po spolnoj strukturi u 2006. godini⁸

⁸ Izvor: Federalni zavod za MIO/PIO Mostar

Slika 9. Grafički prikaz uposlenih prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti i po spolnoj strukturi u 2010. godini⁹

Ako se podaci iz 2010. godine usporede sa podacima iz 2006. godine vidljivo je da je u odnosu na 2006. godinu došlo do blagog pada uposlenih i to za samo 1%. Ovakvo stanje je u principu po svim djelatnostima, osim kod vaenja ruda i kamena gdje je došlo do pada uposlenih od ak 82% zbog zabrane vaenja šljunka i pjeska iz rijeke Save, nakon čega je prestala sa radom najveća tvrtka koja se bavila ovim poslom. Tako er, rapidan pad uposlenih zabilježen je i u djelatnosti financijskog posredovanja od ak 47%.

Kada se ti isti podaci promatraju po spolnoj strukturi stanovništva može se doći do zaključka da su određena zanimanja više muška ili ženska u odnosu jedni na druge. Tako primjerice su muškarci dominantni u poljoprivredi, rudarstvu, prehrambi i industriji, građevinarstvu, prijevozu, javnoj upravi i obrani, dok s druge strane postoji dominacija žena u oblasti zdravstva i socijalnog rada, obrazovanja i trgovine. Djelatnosti u kojima je približno jednak broj zaposlenih su ugostiteljstvo i financijsko posredovanje.

Struktura prijevatnih djelatnosti bitno je promijenjena tako je opština Orašje bez malo u potpunosti ostala bez industrije, a umjesto nje pojavile su se određene administrativne djelatnosti (kantonalne službe, carina i dr.). U industrijskim granama prevladavala je tekstilna industrija koja je upošljavala preko 400 radnika sa pretežitom ženskom spolnom strukturom koja je u potpunosti prestala sa radom. Tako er, poduzeće iz oblasti trgovine prestalo je sa radom gdje su tako er bile uposlene uglavnom žene, ali su je poslije rata nadomjestile privatne trgovce ke radnje ili pak tvrtke.

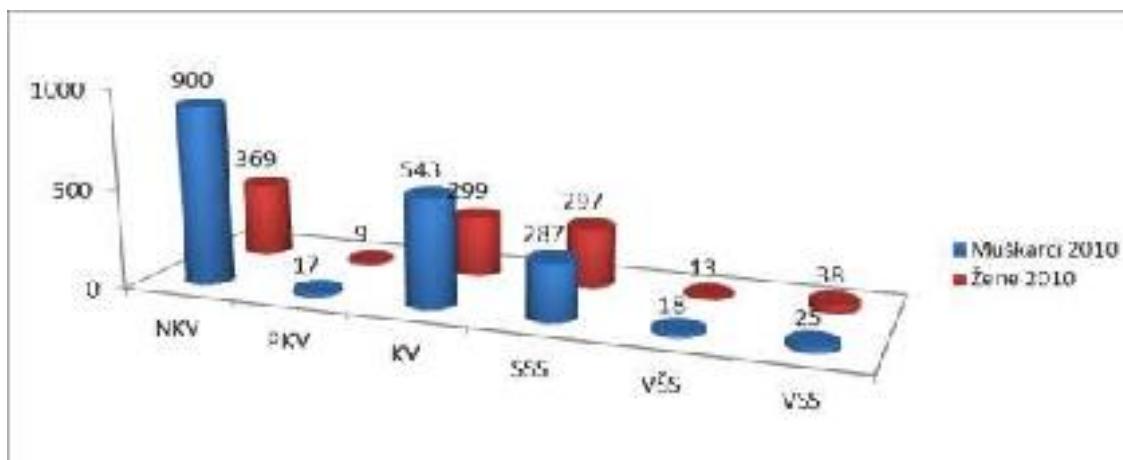
3.3.1. Tržište rada

Sukladno podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2010. godinu, na području opštine Orašje je 13.984 stanovnika radne dobi (starosna dob između 15 i 64 godina), što čini 70,66% od ukupnog broja stanovnika opštine Orašje.

⁹ Izvor: Federalni zavod za MIO/PIO Mostar

Broj nezaposlenih na području opštine iz godine u godinu nema značajnih promjena i kreće se oko brojke 2.800, prema kojoj stopa nezaposlenosti se kreće između 40 do 44 %. Najveći broj neuposlenih osoba odnosi se na nekvalificiranu radnu snagu, kvalificiranu radnu snagu, te one sa srednjom stručnom spremom.

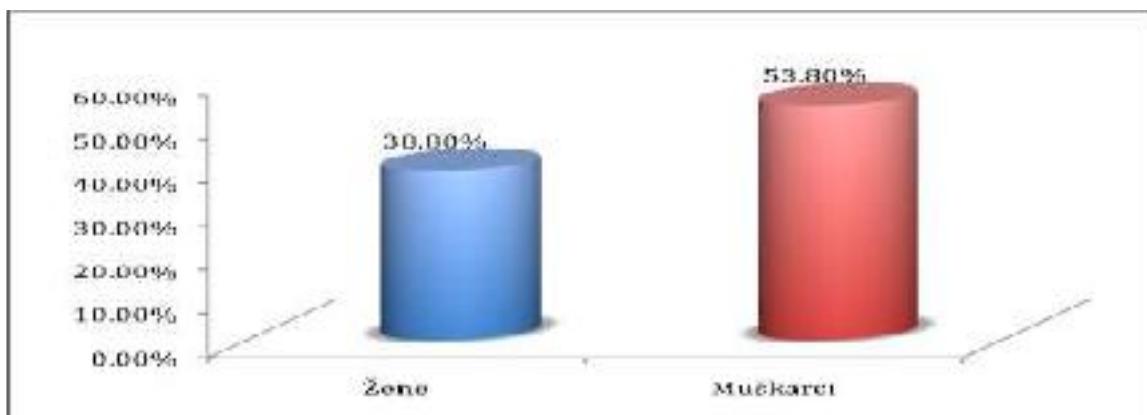
Poseban problem predstavlja injenica da se iz godine u godinu povećava broj viokoobrazovanih kadrova, te onih sa višom stručnom spremom. Oni takođe teško pronađaju poslenje iz razloga što gospodarska struktura još uvijek nije u mogućnosti da apsorbira znatno veći broj stručnih kadrova. Najveći broj njih je našao poslove u administraciji koja se nalazi u situaciji da je neophodno početi sa smanjenjem uposlenih.

Slika 10. Usporedba kvalifikacijske strukture nezaposlenih žena i muškaraca (2010. godina)

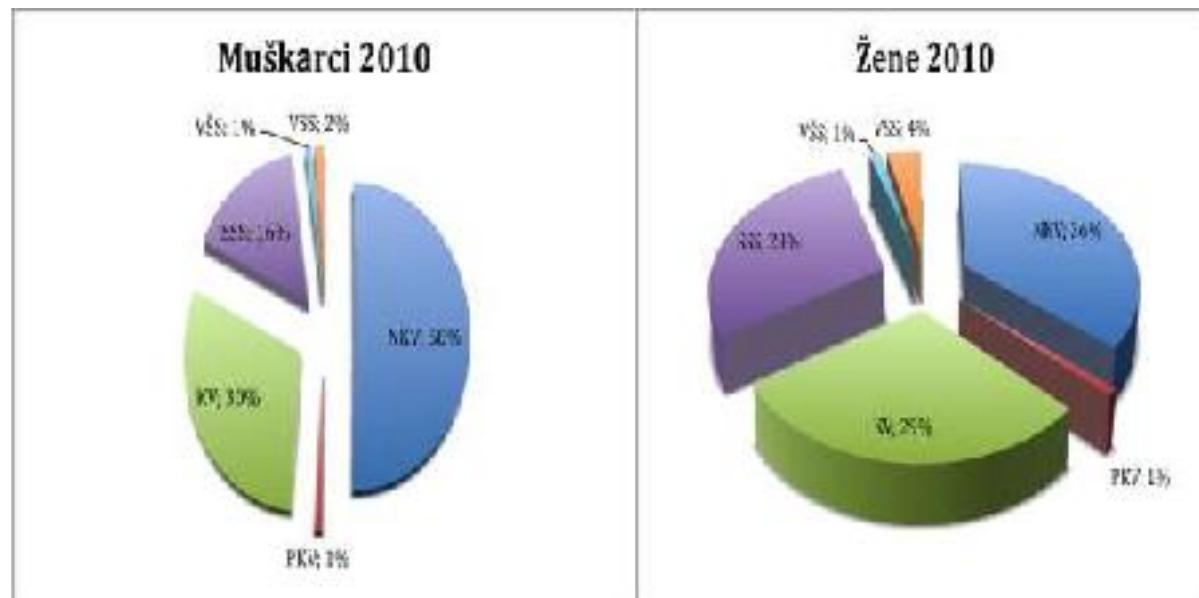
U 2010. godini, broj registriranih nezaposlenih muškaraca je za oko 1,7 puta veći od broja registriranih nezaposlenih žena. Najveći broj registriranih nezaposlenih muškaraca nemaju nikakve kvalifikacije. Imajući u vidu da je i broj registriranih zaposlenih muškaraca znatno veći od broja registriranih zaposlenih žena može se zaključiti da je stopa ekonomske aktivnosti žena bitno manja od stopa ekonomske aktivnosti muškaraca.

Prema procjenama postotak ekonomske aktivnosti žena je iznimno nizak i iznosi 38.8% i znatno je niži od stope ekonomske aktivnosti muškaraca koja je u 2010. godini, na području opštine Orašje, iznosila 53.8%.

Slika 11. Stopa ekonomske aktivnosti žena i muškaraca (2010. godina)

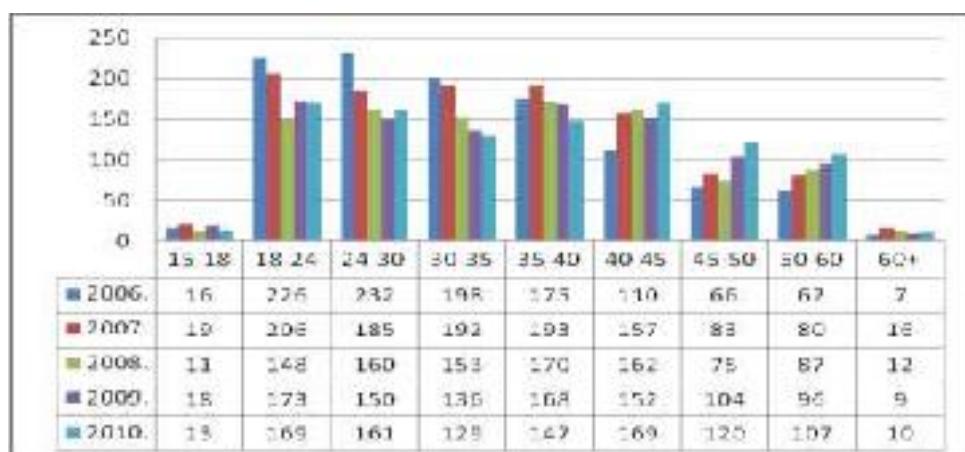
Kvalifikacijska struktura nezaposlenih žena je povoljnija od kvalifikacijske strukture nezaposlenih muškaraca. U kvalifikacijskoj strukturi nezaposlenih muškaraca ima znatno više nekvalificirane radne snage nego u kvalifikacijskoj strukturi nezaposlenih žena.

Slika 12. Usporedba kvalifikacijske strukture registriranih nezaposlenih muškaraca i žena

Dok nekvalificirane radnike ine 50% registriranih nezaposlenih muškaraca, kod registriranih nezaposlenih žena nekvalificirane radnice ine 36%.

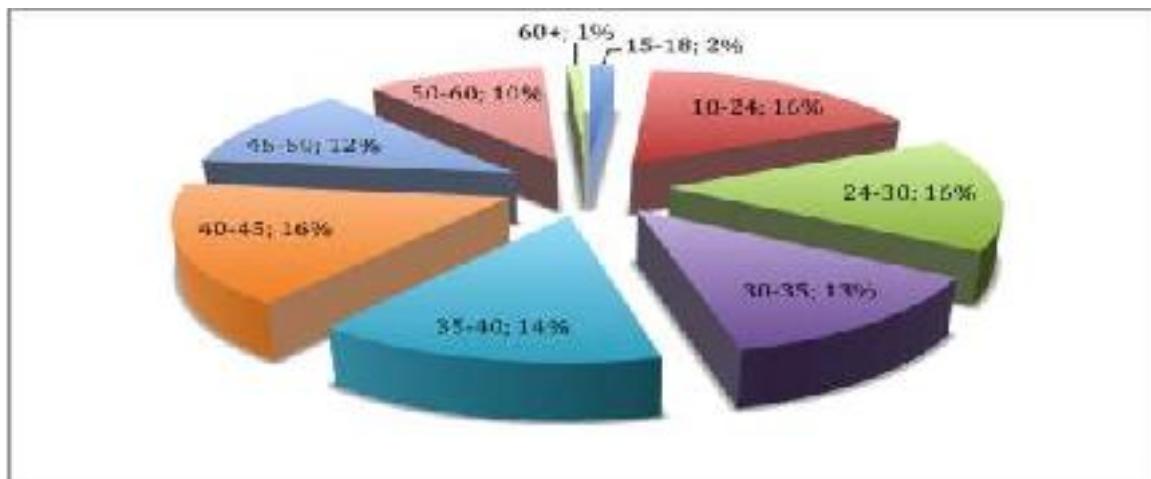
Ako se neuposlene žene promatraju prema starosnoj strukturi, onda se tu primje uje ravnomjerna diperzija neuposlenih po svim starosnim grupama. Me utim, svakako su najsimptomati nije one grupe koje najteže pronalaze posao, a to su oni koji imaju preko 45 godina. Za ovu populaciju službe za upošljavanje u pravilu sufinanciraju dio troškova za njihovo upošljavanje, mada i pored toga teško pronalaze posao. Ovo ukazuje da poslodavci traže mlađe kadrove odnosno one koji tek započinju svoj radni vijek. Istina, treba istaći da od ukupnog broja neuposlenih tek 20% se odnosi na one između 18 i 30 godina.

Slika 13. Broj neuposlenih žena prema starosnoj strukturi¹⁰

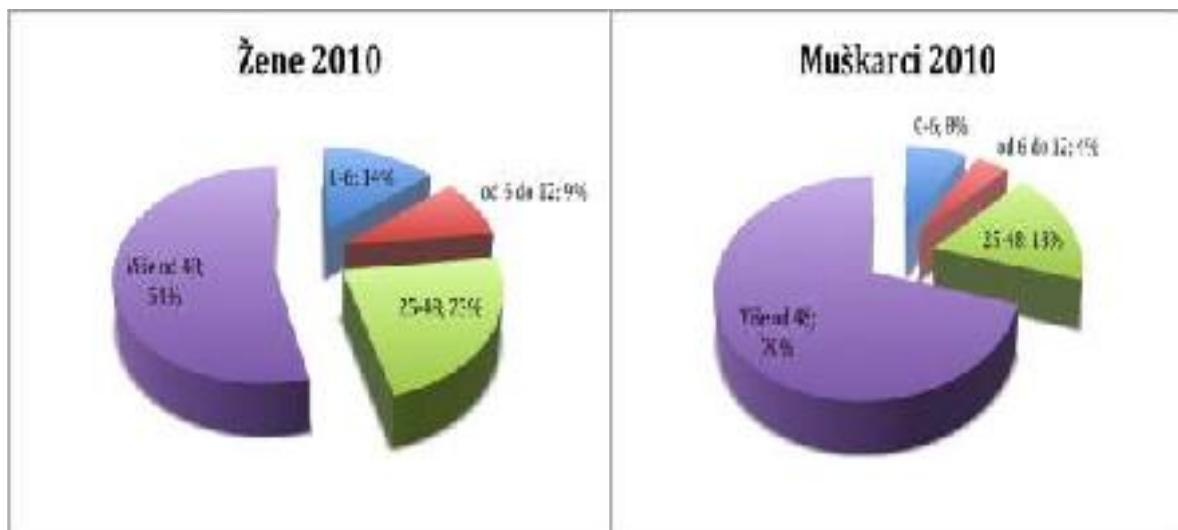
¹⁰ Izvor: Služba za zapošljavanje ŽP– podružnica Orašje

Ako se analizira starosna struktura registriranih nezaposlenih žena u 2010. godine vidljivo je da mladi (starosna grupa od 15 do 30 godina) ine 34% ukupnog broja registriranih nezaposlenih žena, a stariji od 45 godina ine 23% nezaposlenih žena.

Slika 14. Starosna struktura neuposlenih registriranih žena (2010. godina)

Kod promatranja neuposlenih prema dužini ekanja na zaposlenje, onda je op a konstatacija da je najve i broj onih (cca 50%) koji ekaju na posao više od 45 mjeseci što predstavlja vrlo simptomi an podatak. U ovoj grupi nesumnjivo najviše se nalazi neuposlenih sa nižim stupnjem obrazovanja. Gospodarstvo nije u mogu nosti još uvijek da apsorbira ve i broj neuposlenih. Sa otvaranjem odre enih kapaciteta, broj neuposlenih se smanjio, me utim to je nedostatno. Iako je op ina skoro dostigla prijeratnu uposlenost, nepovoljna je injenica što je struktura uposlenih takva da je veoma malo onih koji rade u proizvodnji i prera iva kim kapacitetima. Op ina, kao i Županija poduzimaju mjere u okviru svojih mogu nosti na upošljavanju pripravnika i volontera sa višom i visokom školskom spremom, koji poslije tog staja jednostavnije pronalaze posao na podru ju op ine ili u nekoj drugoj sredini. Tako er, Op ina Orašje je donijela odluku o sufinanciranju novog upošljavanja u privatnom sektoru uz uvjet da brojka prelazi pet zaposlenih, te da je izgra en novi ili rekonstruiran proizvodni ili prera iva ki pogon.

Slika 15. Usporedba strukture nezaposlenih muškaraca i žena po dužini nezaposlenosti¹¹

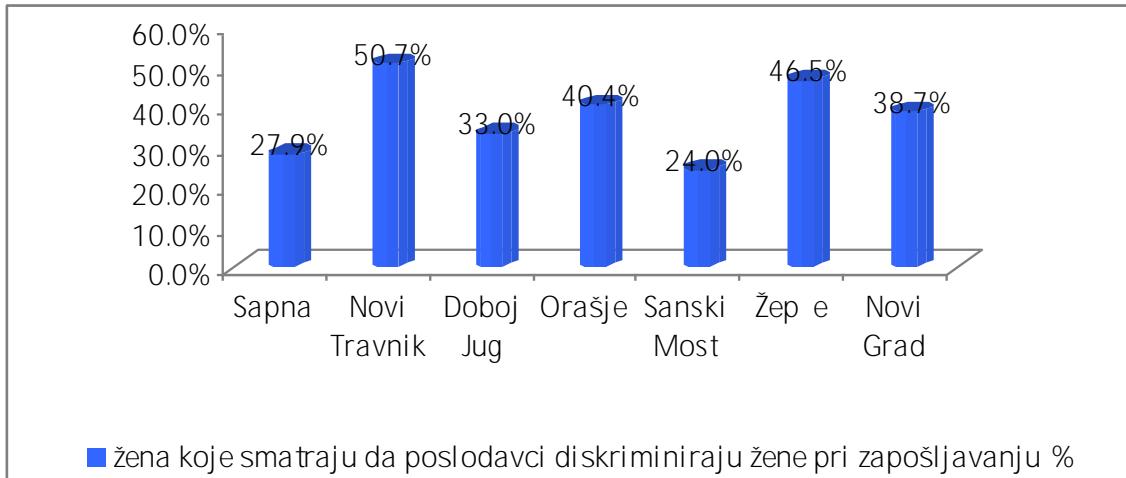
Dugoro na nezaposlenost je jednako velik problem i za žene i muškarce. Dok je od ukupnog broja nezaposlenih žena 77% nezaposleno duže od dvije godine, od ukupnog broja nezaposlenih muškaraca njih 88% su nezaposleni duže od dvije godine.

Značajan broj žena na području opštine Orašje ne prijavljuje se kod Službe za upošljavanje ŽP iz razloga što je prema njima izvjesno da neće moći i naći posao. Međutim, najveći broj njih rade u prvom redu kući ne poslove, a zatim i poslove u oblasti poljoprivrede za koje ne dobijaju nikakvu naknadu. Kada govorimo o poljoprivredi kao djelatnosti onda isti smatraju da je broj registriranih poljoprivrednih djelatnosti simboličan, te da oni uglavnom u cijenu svojih proizvoda ne kalkuliraju živi rad. Ova djelatnost u principu se nalazi na granici rentabiliteta, a često se u njoj ostvaruje i gubitak i pored toga što poljoprivrednici ne kalkuliraju svoje dnevnice u ukupne troškove proizvodnje najvećeg broja poljoprivrednih kultura.

Tako eravni Orašje spada u onu grupu gdje još uvijek žene po tradiciji rade najveći dio kući nih poslova, tzv. „ženski poslovi“, za koje ne dobijaju nikakvu naknadu niti je taj rad cjenjen. Ove poslove u principu rade žene bez obzira da li su uposlene i neuposlene, a samo u manjoj mjeri pomažu drugim članovima obitelji.

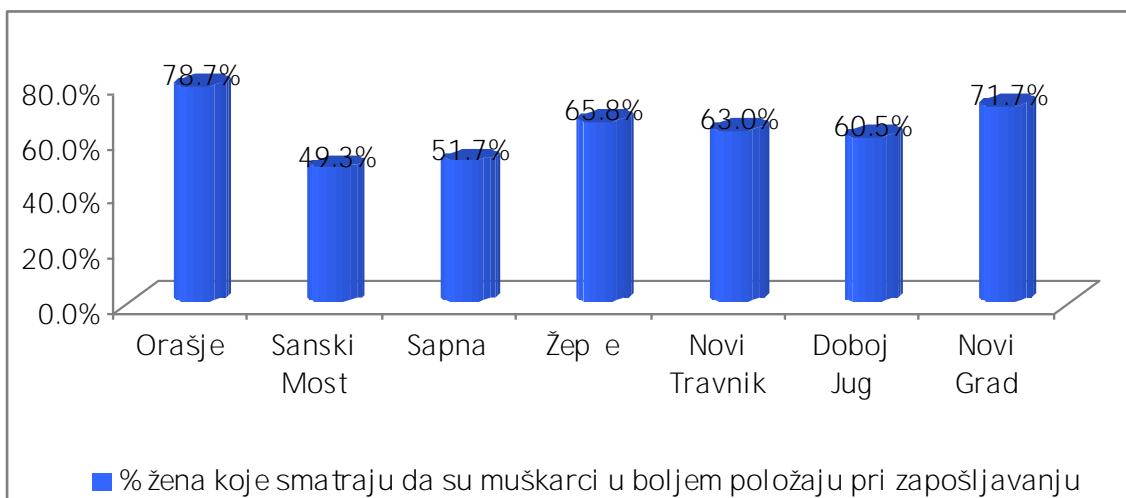
Pri razjašnjavanju ovako lošeg stanja i pozicije žena u ekonomiji i na tržištu rada potražili smo odgovore kroz anketu. Od ukupnog broja anketiranih žena oko 40% smatraju da poslodavci diskriminiraju žene u procesu zapošljavanja.

¹¹ Izvor: Služba za zapošljavanje ŽP– podružnica Orašje

Slika 16. Usporedba postotka žena koje smatraju da poslodavci diskriminiraju žene pri zapošljavanju

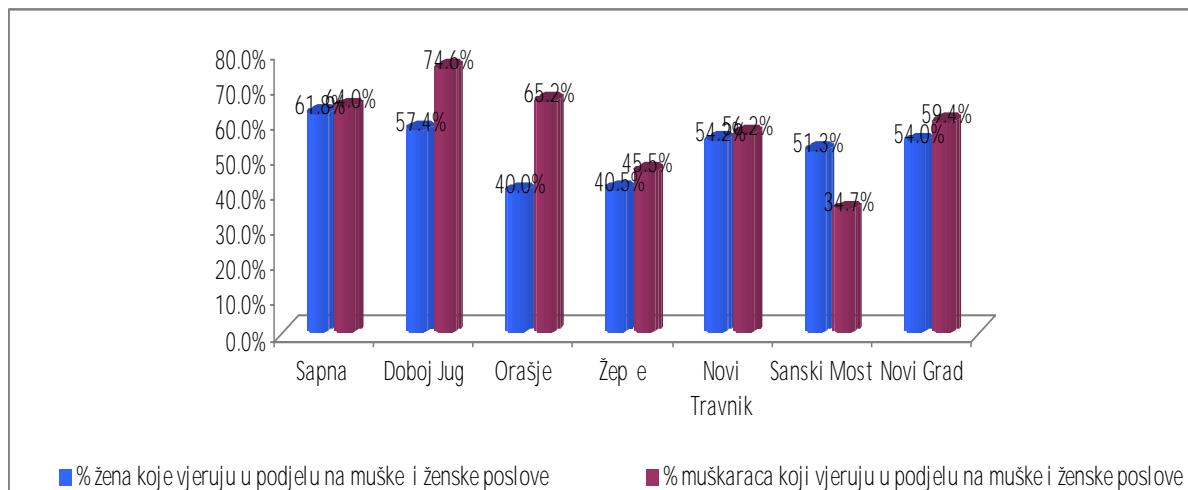
Vidimo da opština Orašje spada među tri opštine sa relativno visokom percepcijom o diskriminatorskom ponašanju poslodavaca pri upošljavanju žena.

Slika 17. Usporedba postotka žena koje smatraju da su muškarci u boljoj poziciji kada je u pitanju zapošljavanje

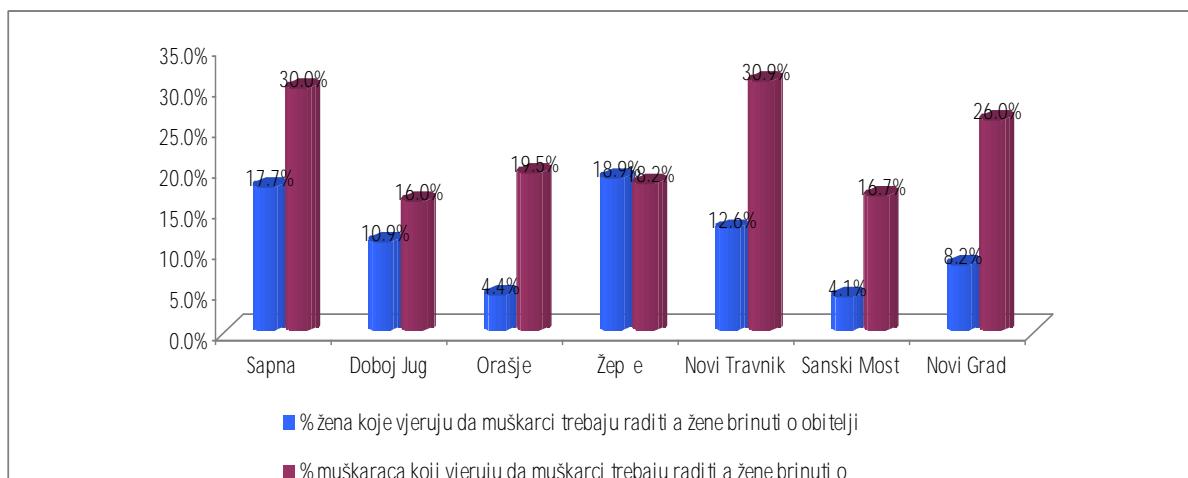
Uz relativno visoku percepciju o diskriminatorskom ponašanju poslodavaca ide i percepcija anketiranih žena o tome da su muškarci u povoljnijem položaju kada je u pitanju zapošljavanje.

ak 78,7% ispitanih žena sa područja opštine Orašje smatra da su žene u lošijem položaju od muškaraca u procesu zapošljavanja. Jedan od osnovnih razloga ovakve percepcije žena jeste da zbog podjele na muške i ženske poslove na tržištu rada ima više poslova za muškarce.

Slika 18. Postojanje podjele na muška i ženska zanimanja i poslove

Iz gornjeg prikaza vidi se da na području opštine Orašje oko 65% muškaraca je mišljenja kako postoje poslovi koji su isključivo muški i poslovi koji su isključivo ženski. Postotak žena koje su istog mišljenja je znatno niži i iznosi oko 40%.

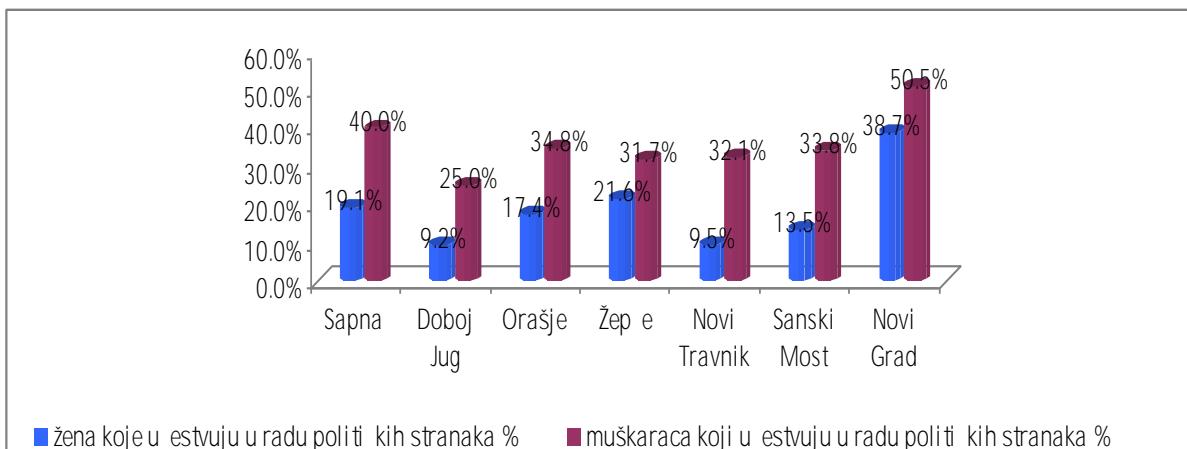
Slika 19. Percepcija o ulogama muškaraca i žena na tržištu rada

Pored toga jedan od rezultata ankete je i taj da oko 20% anketiranih muškaraca smatra kako žene trebaju ostati kod kuće i brinuti se o obitelji, a muškarci trebaju raditi na planu enim poslovima. Interesantno je napomenuti kako je postotak žena koje smatraju da se žene trebaju brinuti o obitelji a muškarci raditi iznimno mali i među najmanjima u poređenju sa drugim opština koje učestvuju u Programu „Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine”, koji implementiraju Nizozemska organizacija za razvoj SNV i Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine.

Ono što se pokazalo skoro kao pravilo u svim opština u kojima su realizovane fokus grupe sa nezaposlenim ženama i ženama koje su politički aktivne je veliki upliv politike u proces zapošljavanja. Pokazalo se, kao i u ostalim opština, da niti jedna od nezaposlenih učesnica fokus grupe nije lanica neke od političkih stranaka, te da niti jedna žena koja je politički aktivna i lanica političke stranke nije nezaposlena.

Tijekom rasprave i jedne i druge u esnice su potvrdile da politika u velikom dijelu određuje tko će dobiti posao.

U tom slučaju jedan dio razlike u postotcima zaposlenih žena i muškaraca bi se mogao objasniti i razlikama u participaciji u politici i uanstvu u političkim strankama.

Slika 20. Uanstvo u političkim strankama

Iz gornjeg prikaza vidjivo je da je duplo veći postotak muškaraca od postotka žena koje su lanice političkih stranaka. Dok je samo 17,4% anketiranih žena lanica političkih stranaka, postotak muškaraca u uanstvu političkih stranaka je 34,8%.

Jedan od problema koje su istaknule u esnice na fokus grupama je odsustvo bilo kakve pomoći u procesu zapošljavanja od institucija tržišta rada.

U esnice fokus grupe su navele da bi im sljedeće vrste pomoći omoguile lakše zapošljavanje i ekonomsko aktiviranje:

- Finansijska pomoći za pokretanje vlastitog biznisa;
- Omogućavanje odrađivanja pripravnog staža i polaganje stručnih ispitova;
- Prekvalifikacija;
- Pomoći u poljoprivrednoj opremi i mašinama.

Svi prikazani podaci ukazuju kako su žene u puno lošijoj poziciji od muškaraca na tržištu rada. Analiza postoje ih statisti kih podataka ukazuje na nekoliko problema:

Iznimno niska stopa ekonomске aktivnosti žena (stopa participacije na tržištu rada). Stopa ekonomске aktivnosti (postotak zaposlenih žena i postotak nezaposlenih koje traže posao) iznosi 38.8% i znatno je manja od stope ekonomске aktivnosti muškaraca (53.8%). Stopa ekonomске aktivnosti žena je i manja od gore navedene ako se uzme u obzir da veliki broj žena koje su registrirane pri birou za zapošljavanje ne traže posao i registriraju se zbog socijalnih beneficija. Tijekom održavanja fokus grupe sa nezaposlenim ženama niti jedna od u esnica nije negdje aplicirala za posao u posljednjih mjesec dana. U takvoj situaciji, a prema ILO standardima, niti jedna od u esnica se nebi smatrala nezaposlenom niti dijelom radne snage jer nisu aktivne u traženju posla. Ve ina u esnica neaktivnost u traženju posla objašnjava obeshrabrenoš u uslijed nedostatka novih radnih mesta na podruju opine Orašje. Razloge niske stope ekonomске aktivnosti žena treba tražiti i u tradicionalnom mišljenju o ulozi žene koja se prvenstveno treba brinuti o obitelji. Isto tako, niska stopa ekonomске aktivnosti koja je uzrokovana tradicionalnom ulogom žene u obitelji je i posljedica nepostojanja javnih usluga koje bi ženama skinule dio tereta brige o obitelji (jaslice) i omoguile im ekonomsku aktivnost.

37% od ukupnog broja registriranih nezaposlenih žena ima osnovnu ili manje od osnovne škole. Sa ovakvom razinom obrazovanja nisu konkurentne na tržištu rada.

77% registriranih nezaposlenih žena je nezaposleno duže od dvije godine.

Pri anketiranju žena i muškaraca o poziciji žena i muškaraca u ekonomiji oko 40% ispitanica smatra da poslodavci diskriminiraju žene pri zapošljavanju. Tijekom održavanja fokus grupe sa nezaposlenim ženama, u esnice su navele nekoliko primjera diskriminacije:

Na razgovorima za zapošljavanje jedno od standardnih i eliminatornih pitanja je imate li malu djecu, planirate li još djece, planirate li udaju itd.

Diskriminacija po osnovu izgleda – poslodavci zapošljavaju samo lijepе i zgodne djevojke.

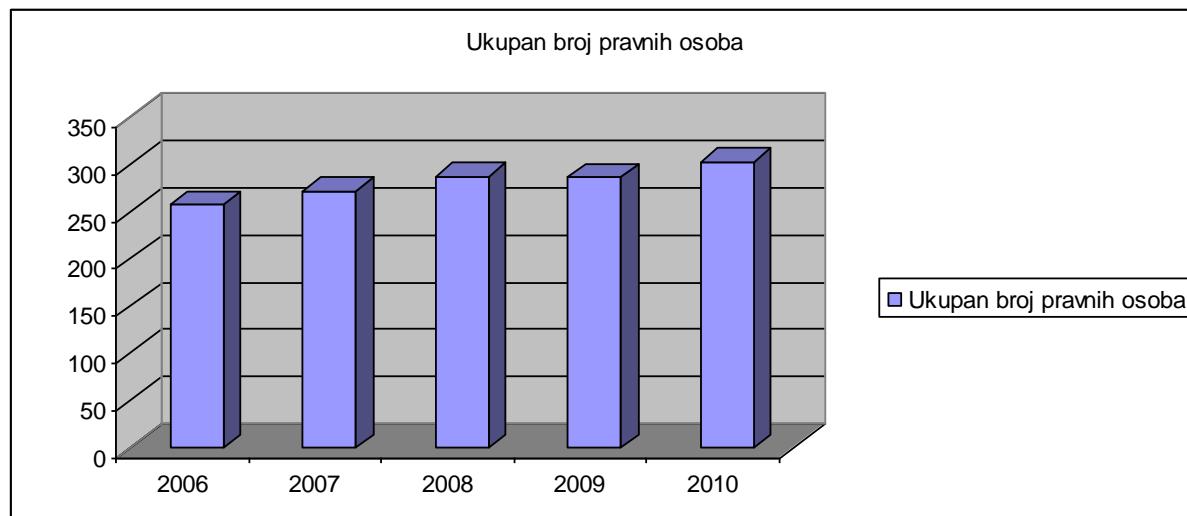
Diskriminacija po godinama – poslodavci zapošljavaju žene do 30 godina starosti.

Tako er pri anketiranju se pokazalo da oko 78% anketiranih žena smatra da su muškarci u boljoj poziciji u procesu zapošljavanja. Razlozi su podjela poslova na muške i ženske i ve i broj muških poslova, te šira i kvalitetnija društvena mreža koju imaju muškarci jer su žene vezane za ku u.

3.3.2. Poduzetništvo

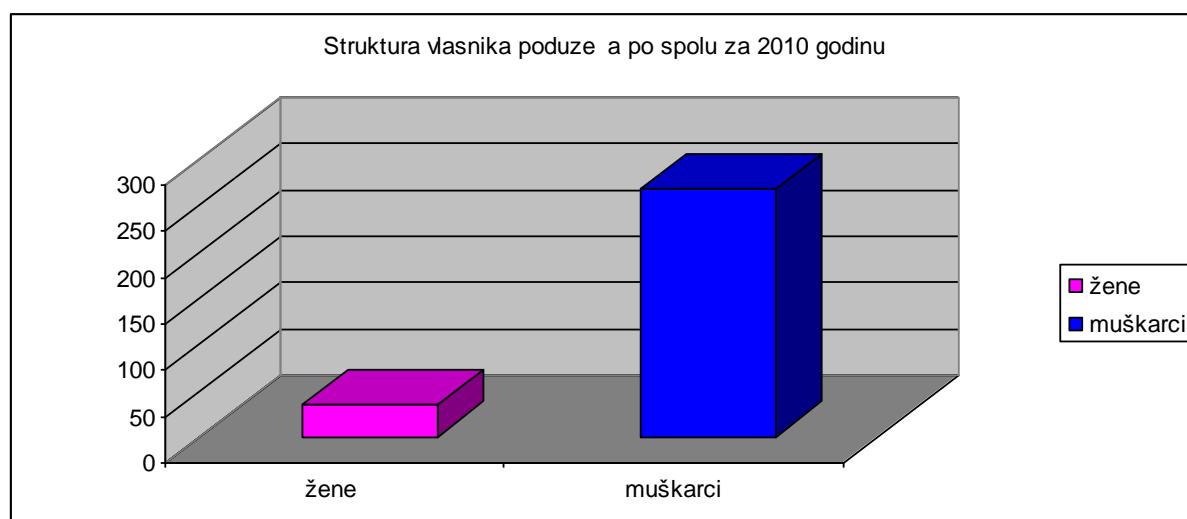
Opština Orašje karakteriziraju mala poduzeća i manji broj srednjih poduzeća, dok velikih poduzeća nema¹².

Slika 21. prikazuje ukupan broj registriranih pravnih osoba za vremenski period od 2006. do 2010. godine. Vidljiv je blagi trend porasta broja pravnih osoba, posebno u 2010. u odnosu na 2006. godinu, unatoč složenijim uvjetima poslovanja i postojećoj gospodarskoj krizi.

Slika 21. Broj registriranih pravnih osoba za vremenski period 2006.-2010. godina¹³.

Raspoloživih podataka o broju privatnih registriranih poduzeća u vlasništvu žena nema za razdoblje od 2006.–2009. godine, dok se u nastavku donosi ovaj podatak za 2010. godinu.

Slika 22. Broj pravnih osoba prema spolu vlasnika¹⁴

¹² Mala poduzeća: 1-49 zaposlenih; Srednja poduzeća 50-249 zaposlenih; Velika poduzeća 250 i više zaposlenih.

¹³ Izvor: Federalni zavod za statistiku Sarajevo.

¹⁴ Izvor: Federalni zavod za statistiku

Analizom broja pravnih osoba u 2010. godini prema spolnoj strukturi vlasnika vidljivo je da su žene vlasnici, tek u nešto više od 10% slučajeva. Ovo je posljedica nekakve uvriježene navike na našem području da se imovina, pa tako i tvrtka vodi na mužu, odnosno muškarcu.

Ako se analizira struktura pravnih osoba na području opštine Orašje prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti (slika 23.), onda se može vidjeti da je od ukupnog broja pravnih osoba ak 39% registrirano za trgovinu na veliko i malo i održavanje. Sljede a najznačajnija djelatnost u kojoj je registrirano 18% od ukupnih pravnih osoba je prerada hrane ka industrija, a slijede je transport, skladištenje i komunikacije s 13% te građevinarstvo s 8%.

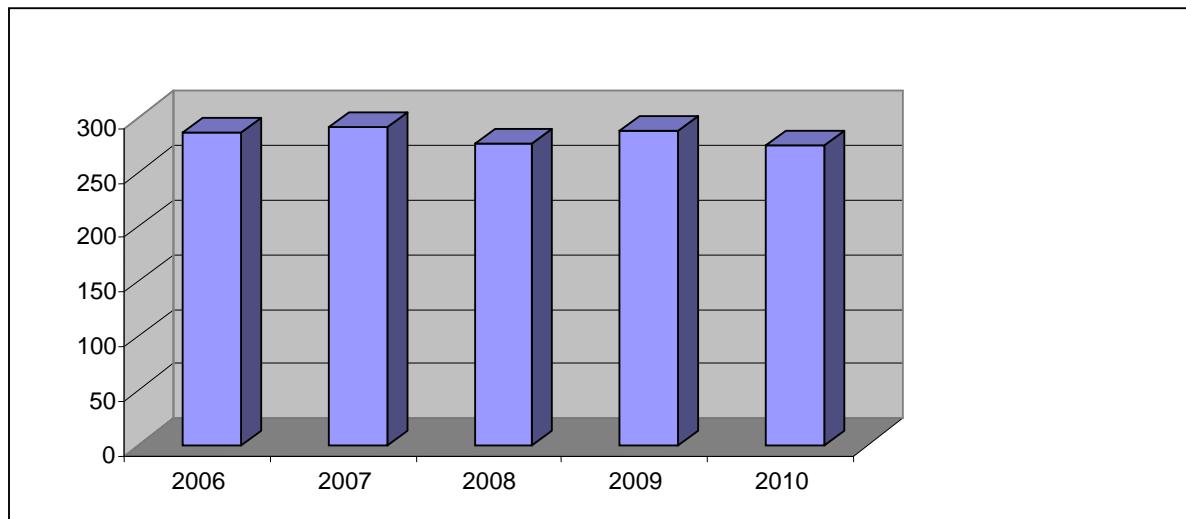
U ove četiri djelatnosti je registrirano više od ¼ svih registriranih pravnih osoba na području opštine Orašje.

Slika 23. Struktura registriranih pravnih osoba po SKD u 2010. godini

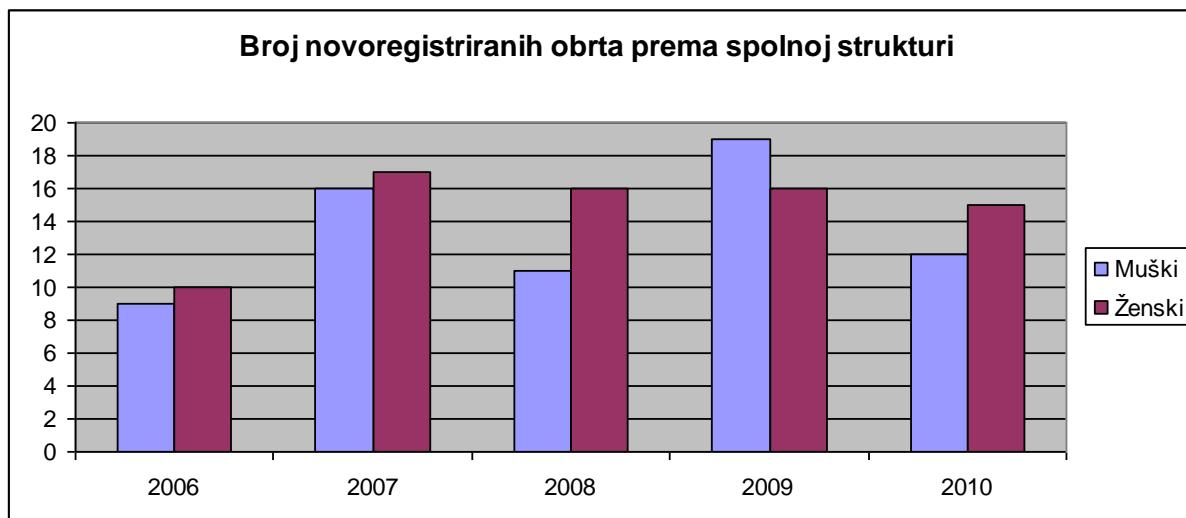
Što se pak tiče vlasništva nad pravnim osobama po djelatnostima i spolu vlasnika takvim podacima trenutno se ne raspolaze, tako da ovaj segment nije obuhvaćen ovom analizom.

U nastavku je analizirano stanje u obrtničkim i samostalnim trgovcima i ugostiteljskim radnjama registriranim na području opštine Orašje.

Slika 24. Broj obrta, trgovina i ugostiteljskih radnji za vremenski period 2006.–2010.

Broj obrta, trgovina i ugostiteljskih radnji za period od 2006. do 2010. godine bilježi blagi pad koji je u prvom redu izazvan recesijom te otvaranjem određenog broja velikih tržnih centara, zbog čega je zatvoren veći broj malih trgovinskih radnji.

Slika 25. Novoregistrirani obrti prema spolnoj strukturi vlasnika

Ako se promatra broj registriranih obrta po godinama i prema spolnoj strukturi, broj novoregistriranih žena obrtnika u posljednjih pet godina, izuzev 2009. godine je veći u odnosu na broj muškaraca obrtnika, te je nužno da opština poduzme mjeru koja će još više promicati žensko poduzetništvo i dodatno potaknuti ovaj trend samozapošljavanja žena.

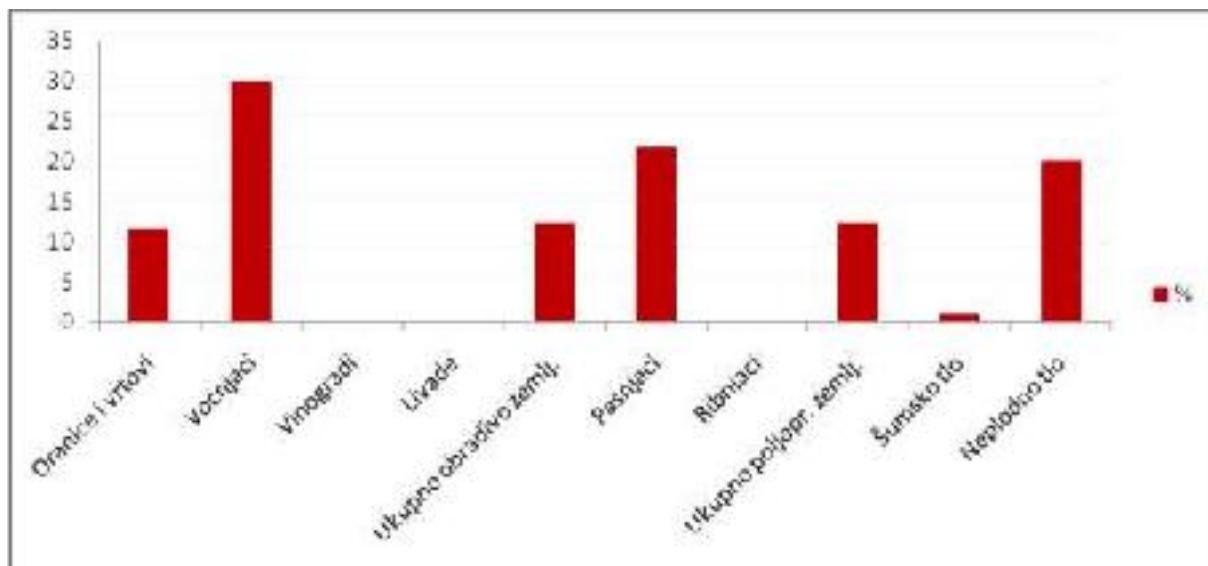
Siva ekonomija je negativna pojava koje nisu lišene ni najrazvijenije svjetske ekonomije tj. prisutna je svugdje u manjoj ili većoj mjeri. Kako je Bosna i Hercegovina kao država skoro izšla iz rata to je „normalno“ da je siva ekonomija veoma visoka. Procjene određenih instituta ukazuju da ona u BiH iznosi oko 36 %. Imajući to na umu, vrlo je vjerovatno da je takva slika i na području opštine Orašje.

Ova pojava posebno je prisutna u određenim djelatnostima i srazmjerno se povezava sa povećanjem stupnja ekonomske krize. Naročito se izražava u djelatnostima koje su vezane za sezonske poslove (grajevinarstvo, ugostiteljstvo, uvanje djece, itd.) te enje poslovnih i stambenih prostora i izdavanje stambenih prostora u zakup i dr.) Što se tiče spolne strukture, tu nema nekakvih znatnih razlika, ili se one pak odnose na razliku po pojedinim djelatnostima kojima se više bave muškarci ili žene.

Analizirajući dostupnost resursa i kontrole nad njima u nastavku se donosi pregled vlasništva odnosa muškaraca i žena na određenim resursima i to na uzorku K.O. Ugljara, koji je relevantan pokazatelj stanja stvari za ostalo područje opštine.

Tabela 2: Vlasništvo nad zemljištem

Kategorija zemljišta	Površina (ha)		
	Ukupno	U vlasništvu žena (ha)	%
Oranice i vrtovi	89,95	10,364	11,52
Voćnjaci	4,25	1,261	30,02
Vinogradi	0	0	0
Livade	0,0526	0	0
Ukupno obradivo zemljište	94,253	11,625	12,33
Pašnjaci	0,3815	0,0831	21,78
Ribnjaci	0,0442	0	0
Ukupno poljoprivredno zemljište	95,0765	11,7081	12,31
Šumsko tlo	5,611	0,0496	0,88
Neplodno tlo	0,4456	0,0899	20,18
Ukupno	101,1331	11,8476	11,714

Slika 26. Zemljište u vlasništvu žena u k.o. Ugljara¹⁵

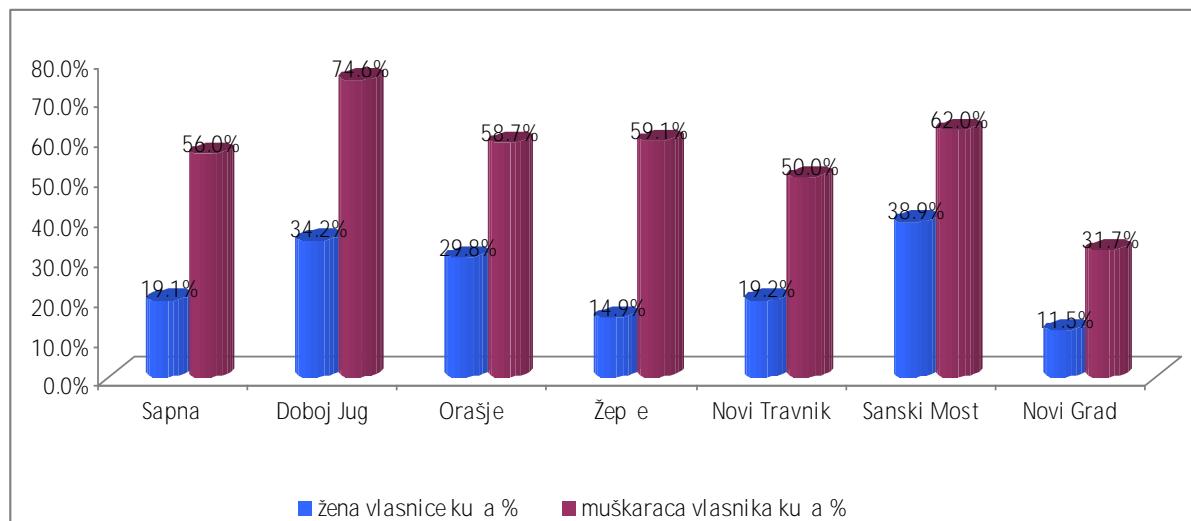
Iz gore navedene tablice vidljivo je da je dostupnost resursa zemljišta za žene mala, odnosno ista se kreće u rasponu od 0,88% za šumsko tlo do najviših 30,02 % za voćnjake, iz čega se može zaključiti da su u ovom dijelu muškarci i dalje primjetno dominantna kategorija u odnosu na žene.

Što se tiče dostupnosti ostalih resursa, kao što su stanovi i obiteljske kuće u razdoblju od 1997. do 2010. godine, prema podacima iz Gruntovnice Opštinskog suda Orašje od ukupno 478 stanova i poslovnih prostora, ukupno 280 stanova i poslovnih prostora je u vlasništvu žena, dok se procjenjuje da su obiteljske kuće još uvijek uglavnom u vlasništvu muškaraca.

Ovako stanje pokazuje neravnopravan tretman prema ženama u dostupnosti resursa i njihovojoj kontroli, što za posljedicu ima među ostalima i nedovoljnu mogućnost za ekonomsko osnaživanje žena. Kako je muškarac glavni nositelj privatne imovine, žene imaju otežan pristup kreditima koji zahtjevaju hipoteku.

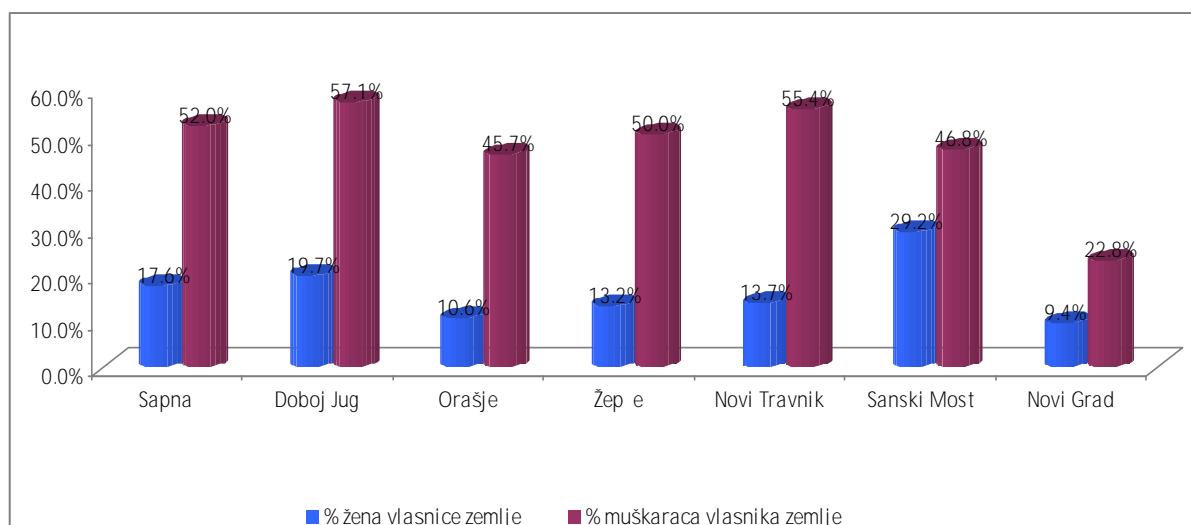
¹⁵ Izvor: Opština Orašje- Služba prostornog uređenja i imovinsko-pravnih poslova

Rezultati ankete ukazuju na velike razlike između žena i muškaraca u formalnom vlasništvu nad određenim resursima.

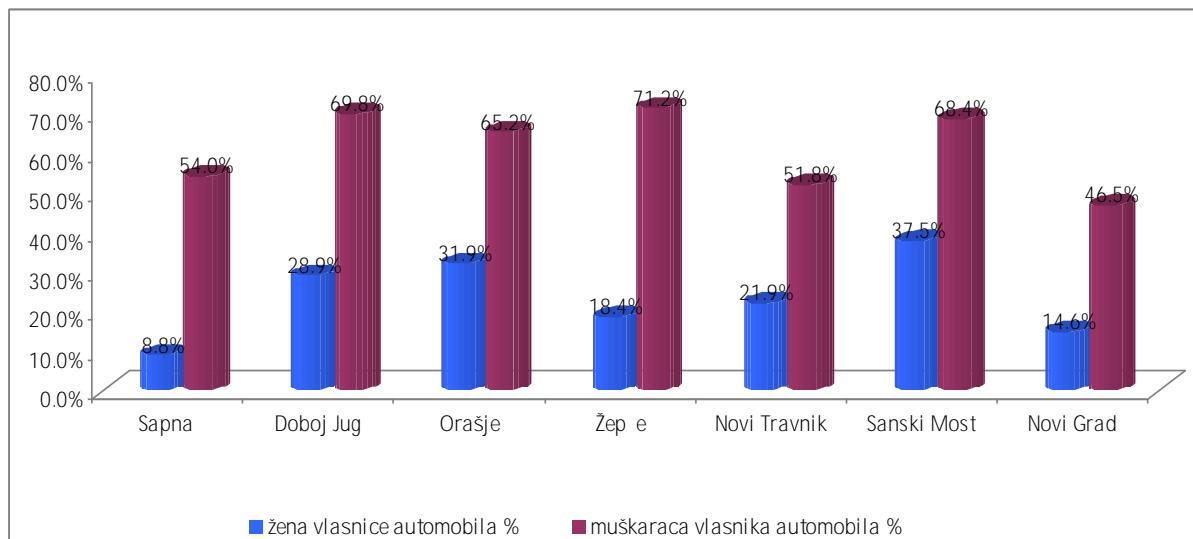
Slika 27. Vlasništvo nad kućama

Kao i u slučaju vlasništva nad drugim resursima postotak žena koje su vlasnice kuća je duplo manji od postotka muškaraca vlasnika kuća.

Slika 28. Vlasništvo nad zemljom

Rezultati ankete se poklapaju sa analizom podataka iz katastra gdje je samo 11% žena formalnih vlasnika nad zemljištem. I ovdje je vidljiva velika razlika između žena i muškaraca. Dok je 45% anketiranih muškaraca vlasnika nad zemljom samo 10,6% anketiranih žena su vlasnice zemlje.

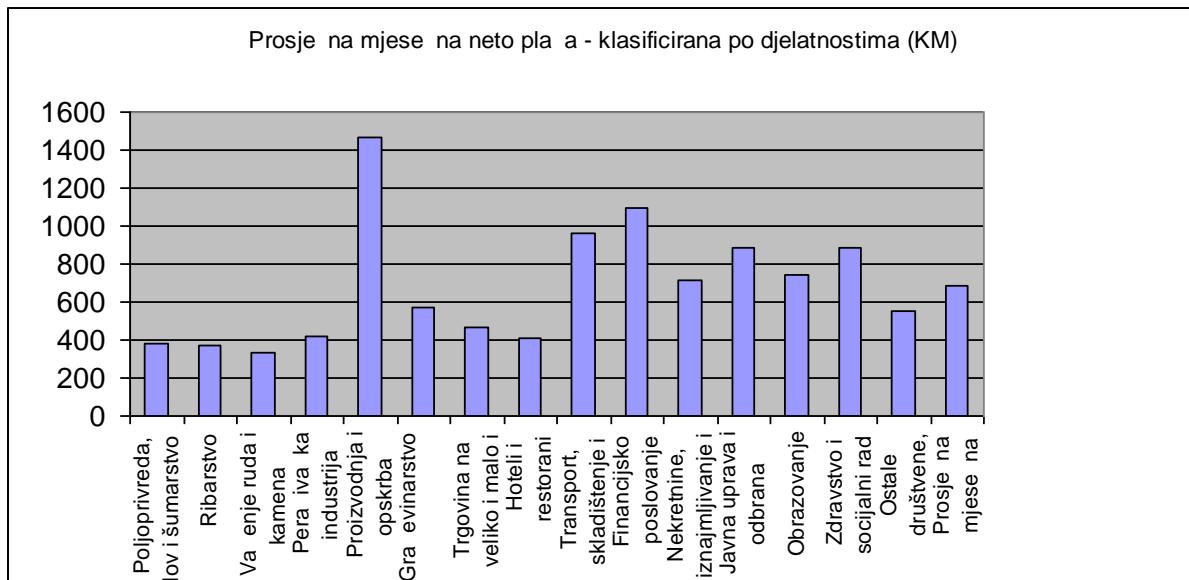
Slika 29. Vlasništvo automobila

I kod analize vlasništva nad automobilima vidljivo je da je dvostruko više muškaraca nego žena u posjedu automobila. Dok 65% anketiranih muškaraca posjeduje automobil, samo 31,9% anketiranih žena su vlasnice automobila.

3.3.3. Plaćanje

Prosječna plaća na području opštine Orašje, u 2010. godini dostigla je prosječan nivo od 690 KM i predstavlja rast od 14% u odnosu na 2006. godinu. Međutim, izvjestan problem predstavlja injenica da su plaće veoma različite po djelatnostima tako da se kreću od nešto manje od 400 KM u ugostiteljstvu pa i trgovini do preko 1.400 KM u distribuciji električne energije. Poseban problem predstavlja situacija ako oba lana obitelji rade u oblasti koja je skromno plaćena, ili pak ne radi kod materijalnog zbrinjavanja lanova obitelji.

U situaciji gdje je u četvero lanoj obitelji zaposlen samo jedan lan obitelji i to u djelatnostima ugostiteljstva i trgovine, obitelj u tom slučaju nije u stanju pokriti izdatke prehrane. Bilo bi potrebna dva zaposlena lana obitelji koji bi onda omogućili prehranjivanje četvero lana obitelji. Pod uvjetom da su oba lana zaposlena u djelatnosti trgovine i ugostiteljstva, oni, sa svoje dvije plaće, ne bi bili u stanju pokriti ostale izdatke četvero lana obitelji (režije, zdravstvo, obrazovanje). Treba imati u vidu da u djelatnosti trgovine i ugostiteljstva radi 34% od ukupnog broja zaposlenih na području opštine Orašje.

Slika 30. Prosječne neto plaće po djelatnostima¹⁶

Slika 30. prikazuje prosječne neto plaće po djelatnostima iz 2010. godine, međutim iste podatke nije bilo moguće prikupiti prema spolnoj strukturi. Procjena Gender radne grupe opine Orašje je da su u javnom sektoru plaće iste i za muškarce i za žene, ali istodobno se muškarci nalaze u prosjeku na bolje pozicioniranim radnim mjestima, što za posljedicu automatski ima i veće plaće, dok su ovakve pozicije teže dostupne ženama. U privatnom sektoru uvriježeno je mišljenje da su žene za isti posao manje plaćene od svojih muških kolega, ali i ovo treba uzeti s rezervom, posebno što ovisi „od slučaja od slučaja“.

U osnicice fokus grupe sa srednjoškolskom ili nižom stručnom spremom su se izjasnile da bile zadovoljne sa plaćama u rasponu od 400 KM do 600 KM. U osnicice sa višom i visokom školom bi radile za plaće u rasponu od 700 KM pa do 1000 KM ili nešto više od 1000 KM.

¹⁶ Izvor: Federalni zavod za statistiku

3.3.4. SWOT ANALIZA OP INE ORAŠJE - Plan ekonomskog razvoja

SNAGE	SLABOSTI
<p>Radna snaga – tradicionalno iskustvo žena u poljoprivrednoj proizvodnji, tekstilnom sektoru i trgovini, te muškaraca u metalo – prera iva kim, drvo – prera iva kim djelatnostima, relativno jeftina u odnosu na okruženje.</p> <p>Razvijena poljoprivredna proizvodnja – klasi ne (kukuruz, pšenica, je am, soja i duhan) i radno – intenzivne kulture (plasteni ka proizvodnja – raj ica, paprika, krastavci i vo arska proizvodnja – jabuka, šljiva) koja omogu ava zapošljavanje žena.</p> <p>Kvalitetno poljoprivredno zemljište – 9.035,40 ha njive, 198,04 ha vo njaci, 703,55 ha livade, 168,70 ha pašnjaci, od ega je ca. 80% privatno vlasništvo, a 20% državno vlasništvo (I klasa 5%, II klasa 15%, III klasa 25%, IV klasa 25%, V klasa 20% i VI klasa 10%).</p> <p>Raspoloživo gra evinsko zemljište u „Poduzetni koj zoni Dusine“ (greenfield) – površina Zone iznosi 351 749 m², podijeljena na ukupno 50 parcela, od toga su 20 slobodne, tj. raspoložive potencijalnim ulaga ima; opremljena je osnovnom infrastrukturom (pristupna cesta, elektro – energetska i vodovodna mreža s PTT priklju kom, bez kanalizacije); cijena zemljišta iznosi od 3,86 do 4,50 KM/m², kao pretpostavka za razvoj malog i srednjeg poduzetništva što prestavlja dobru priliku za upošljavanje žena.</p> <p>Povoljan zemljopisni položaj, popularni naziv „Kapija BiH“.</p> <p>Povoljna prometna infrastruktura, (cestovna, rije na), blizina autocesta.</p>	<p>Visoka stopa nezaposlenosti, naro ito žena Nepostojanje adekvatne stru ne potpore lokalnom gospodarstvu i MSP – u.</p> <p>Nedovoljan angažman i organiziranost privatnog sektora, posebno pojedinih sektora gdje mogu raditi i žene</p> <p>Nedovoljno dobra suradnja izme u javnog i privatnog sektora.</p> <p>Nedovoljno efikasna javna uprava.</p> <p>Nedostatak proizvodno – prera iva kih djelatnosti u kojima bi se moglo uposlit žene.</p> <p>Otežan pristup MSP – a novim tehnologijama.</p> <p>Neure enost imovinsko – pravnih poslova (katastar, gruntovnica).</p>

PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Privla enje finansijskih sredstava iz pred pristupnih fondova Europske unije sa akcentom na projekte vezane za ekonomsko osnaživanje žena.</p> <p>Privla enje doma ih i stranih investicija.</p> <p>Uvo enje novih tehnologija u MSP.</p> <p>Udruživanje i stvaranje klastera u srodnim proizvodnjama.</p> <p>Ekološka proizvodnja hrane gdje bi se moglo uposliti zna ajan broj žena.</p> <p>Pokretanje uslužnih kapaciteta u kojima u pravilu radi više žene (LOHN poslovi)</p>	<p>Nestabilna ekonomska i politi ka situacija u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Nedostatak jedinstvenog tržišnog prostora u Bosni i Hercegovini.</p> <p>Nedovoljna regulacija tržišta – prekomjeran uvoz posebno poljoprivrednih proizvoda u kojoj oblasti su pretežito zastupljene žene</p> <p>Destimulativna zakonska regulativa-nepridržavanje Zakona o ravnopravnosti spolova</p> <p>Prirodne nepogode (poplave i grad).</p>

Iz SWOT analize ekonomskog razvoja veoma lako se zaklju uje da op ina Orašje ne raspolaže sa nekim velikim snagama. U principu, najviše se polaže na ljudske resurse, posebno one stru ne sa kojima op ina raspolaže i koje veoma brzo može aktivirati, a gdje žene zauzimaju zna ajno mjesto.

Nadalje, Op ina Orašje kao ravni arska op ina ima resurse obradivog poljoprivrednog zemljišta. Istina, ovaj resurs je ograni en tako da se op ina trudi i poti e postupan prelazak sa klasi nih ratarskih kultura (pšenica i kultura) na proizvodnju radno intenzivnih (vo e i povr e). Proizvodnja povr a iziskuje veliki broj radne snage gdje svoje mjesto nalaze žene. Iz dosadašnjeg iskustva uo ili smo da je rad u ovoj proizvodnji postao skoro cijelogodišnji jer se u zimskim mjesecima vrše pripreme sjetve odnosno sadnje u plastenicama, što se nastavlja tijekom cijele godine do kasnih jesenjih mjeseci. Ova proizvodnja znatno je rentabilnija, a op ina je potpomogla izgraditi kapacitete hladnja e, ime bi se i ekonomi nost trebala pove ati.

Od ostalih resursa treba istaknuti i povoljno gra evinsko zemljište u „Poduzetni koj zoni Dusine“ Orašje, koje se nalazi pored ceste Orašje – Tuzla gdje ve ima odre eni broj kapaciteta koji su funkciji, te slobodnih parcele za nove ulaga e. I ovdje e žene na i svoje mjesto, što se vidi i u funkcioniranju kapaciteta koji su u funkciji, posebno u trgovini.

Na kraju potrebno je naglasiti i povoljan zemljopisan položaj op ina Orašje i prometnu infrastrukturu jer se nalazi na magistralnoj cesti Županja – Orašje – Tuzla.

Me utim, ne treba pomisliti da op inu Orašje karakteriziraju samo snage, nego svakako i slabosti, me u kojima posebno isti emo visoku stopu neuposlenih (43,9%), i to posebno žena, nedostatak odgovaraju e stru ne potpore lokalnom gospodarstvu, nepovoljna finansijska sredstva koja gospodarstvu stoje na raspolaganju, nedovoljan interes potencijalnih investitora za ulaganja u nove kapacitete posebno one u kojima bi se zaposlile

žene.

Kad govorimo o prilikama, može se reći da pred op inom Orašje stoji šansa za privlačenje stranih investitora, poticanje domaćih poduzetnika na proširenje kapaciteta odnosno ulazak u privatni biznis, ekološka proizvodnja hrane koja zahtjeva puno rada, gdje bi se u prvom redu moglo zaposliti žene.

Na kraju evidentno je da postoje i odredene prijetnje na koje Orašje kao jedinica lokalne samouprave ne može utjecati a to su: nestabilna ekonomска i politička situacija u BiH, nedostatak jedinstvenog tržišnog prostora u BiH, prekomjeran uvoz proizvoda i dr.

3.3.5. Analiza zainteresiranih strana

Najveću u grupu zainteresiranih strana u sferi ekonomije predstavljaju žene koje su radile u industriji, a koje su ostale bez posla (tekstilna i kemijska industrija, tu se radi o velikim tvrtkama koje su poslije rata prestale sa radom). U principu veoma mali broj njih je pronašao alternativno zaposlenje.

Tako da, izuzetno značajne su i žene iz ruralnih područja koje se već tradicionalno bave poljoprivredom, iako su velike šanse u primarnoj proizvodnji povrća, voća, duhana i drugog industrijskog bilja sa mogućnošću u pokretanja prerađivačkih kapaciteta ovih proizvoda.

Populacija mladih visokoobrazovanih žena sa velikim stručnim potencijalom je vrlo bitan akter u analizi zainteresiranih strana.

Zainteresirana strana su i žene koje imaju znatan radni staž, ali nedovoljan da ostvare prava na prijevremenu ili redovitu mirovinu.

Znajuće broj žena koje nisu prijavljene kod nadležnih službi (siva ekonomija), zbog čega ne mogu koristiti svoja prava po osnovu rada (nemaju osigurano zdravstveno i mirovinsko osiguranje kao i sve što iz tog proizlazi).

Od institucija koje predstavljaju zainteresirane strane treba istaknuti Zavod za mirovinsko/invalidsko osiguranje, Zavod za zdravstveno osiguranje, Centar za socijalni rad, Opština kao jedinica lokalne samouprave.

Treba spomenuti i NVO, u prvom redu one koje okupljaju žensku populaciju jer u svojim znamenjem angažiranjem poveštaju šansu za pribavljanje finansijskih sredstava iz domaćih i stranih izvora.

ZAKLJUČAK o položaju žena u ekonomiji

Pad prirodnog prirasta stanovništva koji se javlja kao posljedica niže stope nataliteta od stope mortaliteta ima za posljedicu starenje stanovništva. Ovakva negativna pojava u pravilu ostavlja negativne posljedice na duži rok u emu imamo primjere razvijenih sredina i zemalja koje ostaju bez neophodne vlastite radne snage, pa je moraju nadoknati ići kroz upošljavanje stranaca. Tako er, ovom treba dodati debalans kod migracije stanovništva jer je mnogo veći broj stanovnika koji su napustili općinu od onog koji su se doselili. Ova pojava djelomično se ublažava nezvani nom informacijom da se zna ajan broj odnosi na one osobe koja ostvaruju pojedina socijalna prava, prvenstveno u Republici Hrvatskoj, kao što su porodiljne naknade, zdravstvena zaštita, mirovina i sl.

Žene nisu uredno prijavljene kod Službe za upošljavanje jer zna ajan broj njih koje su bez kvalifikacije polaze od prepostavke da neće moći i naći posao, posebno one koje su ušle u srednju životnu dob. Stoga se stvara pogrešna slika da one i ne traže posao. Međutim u njima je i zna ajan broj onih koje su već radile i imaju popriličan broj godina radnog staža, međutim sada su angažirane na poljoprivrednim poslovima, kućanskim poslovima i sl. što zahtjeva jako puno rada, a njima osobno ne donosi neophodne efekte.

Struktura uposlenih, iako u ukupnom broju nije ekstremno narušena na štetu žena ukazuje da su se žene po nekakvom nepisanom pravilu prestrojile u pojedine oblasti, koje se doživljavaju kao „ženske“. Ovdje svrstavamo obrazovanje, zdravstvo i socijalni rad, te trgovinu. Ova zanimanja se istina ne mogu stigmatizirati, međutim injenica da uposlene žene u njima imaju osjećaj da nekoga „služe“, pa je izvesno da to kod njih stvara određenu predrasudu odnosno predstavljanju primjer segregacije zanimanja.

Na fokus grupi održanoj sa neuposlenim ženama iste su ukazale na svoj neravnopravan položaj prilikom prijava i obavljanja razgovora kao kandidatkinja za određena radna mjesta, tako su estetike morale prilagati fotografije uz životopis, nailazile su na postavljanja neprimjerenih pitanja kao npr. da li namjeravaju imati djecu u skorijoj budućnosti i sl.

Privatna poduzeća nalazi se u vlasništvu muškaraca u 90 % slučajeva. Ovakav podatak predstavlja realnu prepostavku da žene ne mogu zauzeti mjesto koje im pripada u ekonomskim aktivnostima gdje uključimo i faktor upravljanja i rukovođenja.

Obiteljska imovina od zemljišta, kuća, automobila i dr., osim stanova i poslovnih prostora, u pravilu se u posjedu i vlasništvu muških članova obitelji, što žene ponovno dovodi u inferioran položaj.

**PREPORUKE
za osnaživanje uloge žena u oblasti ekonomije**

1. Svi akteri koji mogu potaknuti upošljavanje žena bez kvalifikacije, a posebno onih koje su u životnoj dobi preko 45 godina trebaju kroz zajedničke programe pomoći njihovo upošljavanje. Ovdje se u prvom redu misli na Opštini, Službu za upošljavanje Županije Posavske, te određene međunarodne organizacije koje u svom programu imaju predviđenu pomoći pri upošljavanju da podrže i potpomognu njihovo zapošljavanje kroz sufinanciranje poreza i doprinosa na planu, finansijsku pomoći prilikom samozapošljavanja, dokup staza tamo gdje je moguće postići i uvjeti za određeni oblik mirovine i dr.,
2. Žene koje predstavljaju ljudski resurs i nisu sigurno jednu polovinu ukupnog potencijala treba maksimalno iskoristiti i pružiti im šansu u svim oblastima života i rada u lokalnoj zajednici. Pristup da su muškarci „sposobniji“ od žena predstavlja puku predrasudu i ima štetne posljedice, jer se ne koriste najkvalitetniji ljudski resursi koji su ograničeni na području opštine. Također, treba koristiti dobru praksu urbanijih sredina u cilju mijenjanja svijesti da obiteljska imovina mora biti u posjedu muškaraca, jer se time stvaraju prepreke za žene da ostvare veći stupanj samostalnosti,
3. Vlasništvo nad privatnim poduzećima koje se do sada vodilo u 90% službenje na muškarcima treba ustupati i ženama,ime bi ih ohrabrili da postupno preuzimaju i njihovo vlasništvo, odnosno rukovođenje, a što će se prenijeti i na javna poduzeća, ustanove odnosno bilo koji drugi posao. Žene su esto savjesnije od muškaraca, pa je realno očekivati i pozitivne promjene u principima rukovođenja tvrtkama, odnosno da će koristi imati lokalna zajednice kao i šire društvena zajednice. Ovo bi povećalo samosvijest žena i postupno ih „izvlačilo“ iz kuće i uključivalo u sve oblasti života i rada i uveličalo jednakopravnim sa muškarcima,
4. Neophodno je inicirati temu istih uvjeta prilikom upošljavanja za sve kandidate neovisno o spolu. Ovo se treba raspravljati od strane Udruge poduzetnika opštine Orašje, Udruženja obrtnika Županije Posavske, Opštinskih službi, te po potrebi i stranaka koje participiraju u predstavničkom tijelu Opštine, odnosno u Skupštini Županije Posavske. Privatni poslodavci trebaju napustiti praksu da diskriminiraju žene koje su pred ulaskom u brak, u dobi kad rade, ili imaju mlađe djecu i slično. Ovo zakon sprečava, ali i pored toga negativno djeluje na natalitet što će dugorođeno imati štetne posljedice za pojedince i zajednicu u cjelini,
5. Na temelju provedene ankete po principu slobodnog uzorka u kojem su bili i žene i muškarci došlo se do podatka da 40% žena te 65% muškaraca smatra da još uvek postoji podjela na muške i ženske poslove. Žene trebaju u prvom redu kroz svoja udruženja mijenjati ovakav pristup kojih ih stigmatizira. Takav negativan pristup prenosi se u praksi pa tako ide do te mjere da se žene još prilikom obrazovanja opredjeljuju za određene zanimanja: trgovci, medicinske sestre, odgajateljice i sl. koja sama po sebi predstavljaju poziv u kome se nekoga „služi“, što je potpuno pogrešno. Ovdje se žene u principu moraju same izboriti da promijene ovakvo stanje.

3.4. Sigurnost gra ana

Kako je podruje opine Orašje ravni arski kraj Opina ne raspolaže podacima da ima registriranih klizišta.

Prostor opine Orašje omeđen je na sjevernom dijelu među udržavnim vodotokom, rijekom Savom u duljini od cca. 59 km.

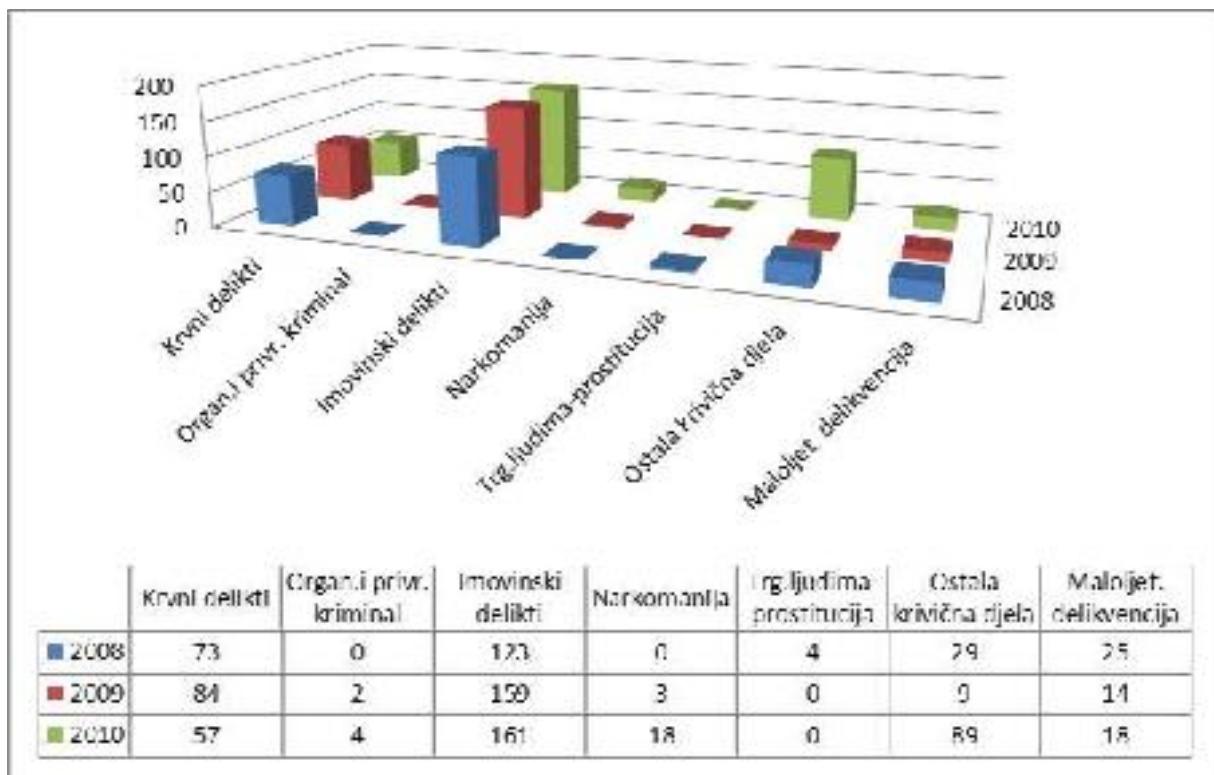
Po etkom lipnja 2010. godine zbog velikih padavina i visokog vodostaja rijeke Save Općinsko vijeće Orašje proglašilo je stanje prirodne nepogode i druge nesreće uzrokovano poplavama. Nakon što su građani prijavili nastalu štetu Općinsko stručno povjerenstvo procijenilo je da je 5.074.384,98 KM potrebno za otklanjanje posljedica šteta. Prirodnom nesrećom obuhvaćeno je 2.500 domaćinstava odnosno 7.500 osoba.

Potopljeno je bilo 850 hektara obradivih i oko 2.000 hektara poljoprivrednih površina, te stotinjak stambenih i gospodarskih objekata. Najviše štete procijenjeno je u Donjoj Mahali (oko 1.430.000 KM), zatim u Tolisi (701.000 KM), Oštrosima Luki (562.000 KM), Boku (491.000 KM), Kostrubu (397.000 KM), Vidovicama (301.000 KM), Ugljari (265.000 KM), Matima (257.000 KM), Kopanicama (163.000 KM), Orašju (129.000 KM), Bukovoj Gredi (61.000 KM), Jenji u (35.000 KM), dok u Lepnici nije bilo prijavljenih šteta.

Nije bilo ljudskih žrtava, teže i lakše povrijeđenih osoba, oboljelih od epidemije niti premještanja ili evakuacije stanovništva. Isto tako nije bilo prekida u nastavnom procesu obrazovnih ustanova niti prekida u proizvodnji.

Zbog velikih površina pod minskim poljima (procjenjuje se oko 1.200 hektara), zemljište nije dostupno niti vlasnicima niti geometrima tako da zemljišne i katastarske knjige opine nisu uskladene. Od završetka rata poginulo je 29 osoba od zaostalih minsko-eksplozivnih sredstava i to najčešće u obalnoj i na vlastitu odgovornost poljoprivredna zemljišta koja nisu deminirana od strane ovlaštenih stručnjaka.

U 2010. godini ukupno je registrirano 329 krivi na dijela, od čega na „Krvne delikte“ otpada 57, „Organizirani i gospodarski kriminal“ 4, „Imovinski delikti“ 161, „Narkomanija“ 18, te ostala krivi na dijela, njih 89. Maloljetni ke delikvencije je bilo u 18 slučajeva, što iznosi oko 5% od ukupnog kriminaliteta u 2010. godini. U posljednje tri godine bilježi se konstantan rast ukupnog broja kriminaliteta na području opine Orašje.

Slika 31. Struktura kaznenih djela na području opštine Orašje¹⁷

Prije početku svake školske godine obnavljaju se horizontalni sigurnosni znakovi. Građani smatraju da je sigurnost građana smanjena od kada javna rasvjeta ne radi cijelu noć. Javna rasvjeta trenutno radi od 20:00 do 12:00 h, a posljedica je to ukidanja dobrotvoljnog plaćanja naknade za javnu rasvjetu od građana, tako da sada rad javne rasvjete isključivo financira Opština Orašje.

¹⁷ MUP Županije Posavske

3.5. Obrazovanje

Na području opštine Orašje djeluje pet osnovnih škola: OŠ „Ruđer Bošković“, Donja Mahala, OŠ „Fra Ilije Starčević“ Tolisa, OŠ „Stjepan Radić“ Oštrelj Luka - Bok, OŠ „Antun Gustav Matoš“ Vidovice i OŠ „Orašje“ Orašje (uključujući i četiri područne škole u Oštrelju Luci, Boku, Mati,ima i Kostrubu) i jedna srednja škola „Fra Martina Nedić“ Orašje. U osnovnim školama „Orašje“ Orašje i „Antun Gustav Matoš“ Vidovice funkciju ravnatelja obnašaju žene, a u preostale tri škole muškarci, dok je u srednjoj školi ravnatelj muškarac.

Školski odbori navedenih škola uglavnom imaju po devet članova koji se biraju iz reda roditelja, učitelja i stručnih suradnika, osnivača i lokalne zajednice, tako da od ukupno 52 člana, njih 22 su žene.

U osnovnim školama 2010. godine bilo je uposleno ukupno 141 nastavnog osoblja, od čega je žena 100 što znači oko 71% od ukupnog broja nastavnog osoblja, ostatak od 41 odnosi se na muškarce, što relativno promatrano iznosi oko 29%, dok u srednjoj školi 58% nastavnog osoblja su žene tj. 28 žena, a preostalih 42% su muškarci tj. 20 muškaraca. Ukupni broj učenika u zadnjih pet godina je iznosio od 1 376 do 1 741. U slici 31. prikazali smo broj učenika razvrstan po spolnoj strukturi.

Slika 32. Spolna struktura učenika u osnovnim školama¹⁸

U svim osnovnim školama primjenjuje se devetogodišnja nastava, a samo četiri područne škole nemaju sportsku dvoranu i knjižnicu (sadržaji postoje u matičnim školama kojima pripadaju). Broj ravnara u osnovnim školama na raspolaganju po učeniku kreće se od 0,03 do 0,06, iako osnovne škole počinju sa 18 učenika s posebnim potrebama u pet od ukupno osam zgrada nije omogućen fizički pristup djeci s posebnim potrebama.

Zahvaljujući Vladičanskoj Županiji Posavske i opštini Orašje osiguran je besplatan prijevoz svim učenicima do osnovnih i srednjih škola.

¹⁸ Izvor: Osnovne škole opštine Orašje, Služba za uprave, branitelja i društvenih djelatnosti Opštine Orašje

Opština Orašje je u 2010. godini stipendirala 28 studenata, od čega je 21 žena što znači 75%, a ostalo su muškarci, njih sedam, odnosno 25%, u mjesecu iznosu od 200,00 KM, na osnovu jasno utvrđenih pravila i kriterija koji uzimaju u obzir materijalno stanje studenata, uspjeh i deficitarnost studija kojeg studiraju. Iz analiziranog razdoblja vidljiva je dominacija žena korisnica stipendija.

Stipendiraju se studenti na školovanju izvan Županije Posavske.. Prošlih godina taj broj se kretao od 21 do 28 stipendija, a Opština nema praksu stipendiranja u enika u osnovnom i srednjem obrazovanju.

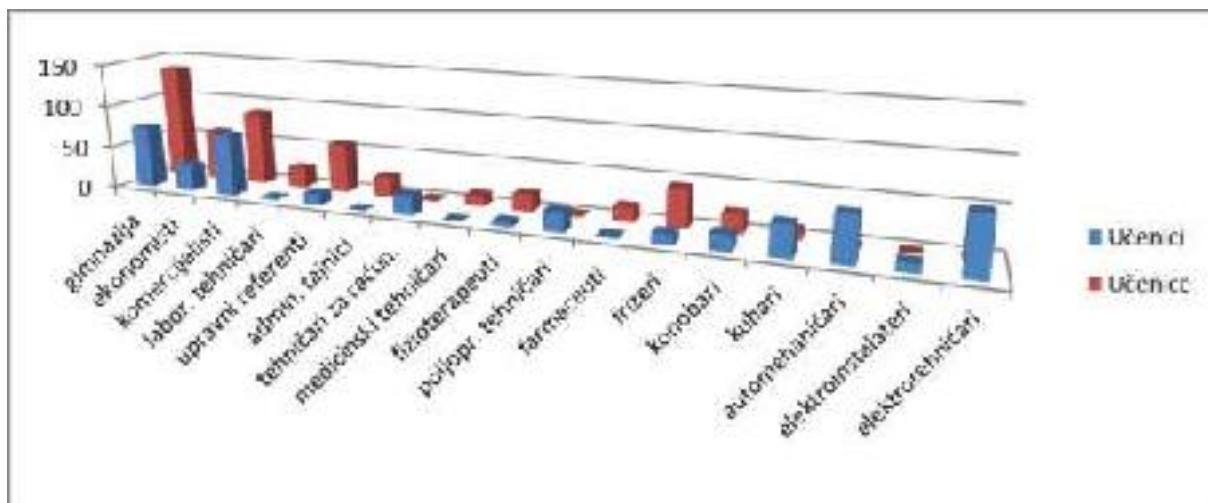
Slika 33. Struktura stipendista po spolu¹⁹

U srednjoj školi „Fra Martina Nedić“ Orašje, u 2010/11. godini bilo je 17 različitih smjerova obrazovanja :

1. gimnazija – osam odjela, ukupno 209 učenika, od čega je 136 učenica, a 73 učenika;
2. ekonomisti – četiri odjela, ukupno 91 učenik, od čega je 60 učenica, a 31 učenik;
3. komercijalisti – sedam odjela, ukupno 160 učenika, od čega je 87 učenica, a 73 učenika;
4. labaratorijski tehničari – jedan odjel, ukupno 26 učenika, od čega je 24 učenica, a dva učenika;
5. upravni referenti – tri odjela, ukupno 70 učenika, od čega je 57 učenica, a 13 učenika;
6. administrativni tajnici – jedan odjel, ukupno 23 učenika, od čega su sve 23 učenice;
7. tehničari za ratarstvo – jedan odjel, ukupno 25 učenika, od čega su dvije učenice, a 23 učenika;
8. medicinski tehničari – jedan odjel, ukupno 13 učenika, od čega su svih 13 učenice;
9. fizioterapeuti – jedan odjel, ukupno 25 učenika, od čega 20 učenica i pet učenika;
10. poljoprivredni tehničari – jedan odjel, ukupno 25 učenika od čega su dvije učenice, a 23 učenika;
11. farmaceuti – jedan odjel, ukupno 20 učenika, od čega je 17 učenica, a tri učenika;
12. frizeri – tri odjela, ukupno 56 učenika, i to 44 učenice,a 12 učenika;

¹⁹ Izvor: Služba opštine uprave, branitelja i društvenih djelatnosti Opštine Orašje

13. konobari – tri odjela, ukupno 40 učenika, od čega 22 učenice i 18 učenika;
14. kuhari – tri odjela, ukupno 47 učenika, od čega je 11 učenica, a 36 učenika;
15. automehaničari – tri odjela, ukupno 52 učenika, i to svih 52 muški učenici;
16. elektroinstalateri - jedan odjel, ukupno deset učenika, i to deset muških učenika;
17. elektrotehničari – tri odjela, ukupno 67 učenika, od čega je jedna učenica, a 66 učenika.

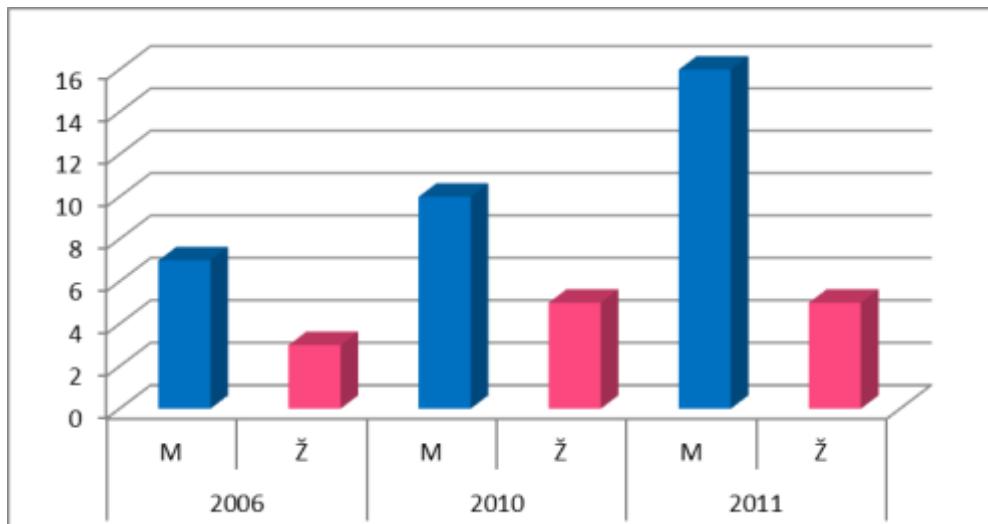
Slika 34. Spolna struktura učenika srednje škole po smjerovima²⁰

Od 17 smjerova u srednjoj školi, ženske učenice većinski broj učenika u razrednim odjelima u 11 smjerova, izuzev u šest smjerova u kojima muškarci ili apsolutno dominiraju: elektrotehničari, elektroinstalateri, automehaničari ili su zastupljeni u znatno većem broju od ženskih učenica: kuhari, poljoprivredni tehničari i tehničari za računovodstvo, što se može objasniti tima da se navedena zanimanja na našim područjima tradicionalno smatraju kao „muška zanimanja“.

Od ukupno 31 učenika ponavlja u školske godine, njih 11 je učenica, a 19 učenika.

U školskoj 2010/11 godini ukupno 21 učenik je napustio školovanje, a od tih brojki pet njih su učenice, a 16 učenici. Najčešći razlozi prestanka školovanja kod učenica jesu stupanje u brak i ispisivanje zbog slabog uspjeha i teškoće u pravenu programu, dok je kod učenika to uvek isključivo zbog velikog broja izostanaka ili ispisivanje zbog slabog uspjeha i teškoće u pravenu programu. Kad se ovi podaci usporede sa podacima o učenicima koji su u 2006/07 i 2009/10 napustili školovanje, vidi se da se njihov broj znatno povećao, i to narođeno ito muških učenika, što je vidljivo iz slike 34.

²⁰ Izvor: Srednja škola „Fra Martina Nedića“ Orašje

Slika 35. Spolna struktura u enika srednje škole koji su napustili školovanje²¹

U opštini Orašje postoji jedan dječji vrtić „Petelica“ Orašje, koji je osnivač Opštinsko Vijeće Orašje. Radno vrijeme vrtića je od 06:30 do 16:30 h. Dječji vrtić financira se iz proračuna Županije Posavske, proračuna Opštine Orašje, donacija i vlastitih izvora (participacija). Veliki problem u radu dječjeg vrtića jest nedostatak prostora i jaslica, koja je izgradnja započeta, ali još nije dovršena.

U dječjem vrtiću trenutno je zaposleno šest odgajateljica, a jedna od njih obnaša i funkciju ravnateljice. Upravno vijeće ima pet članova iz reda roditelja, odgajatelja i osnivača i svi članovi su žene. Ovakva struktura zaposlenih i Upravnog vijeća ukazuje da se na našim prostorima odgoj djece još uvijek smatra prvenstveno dužnošću i ulogom žene.

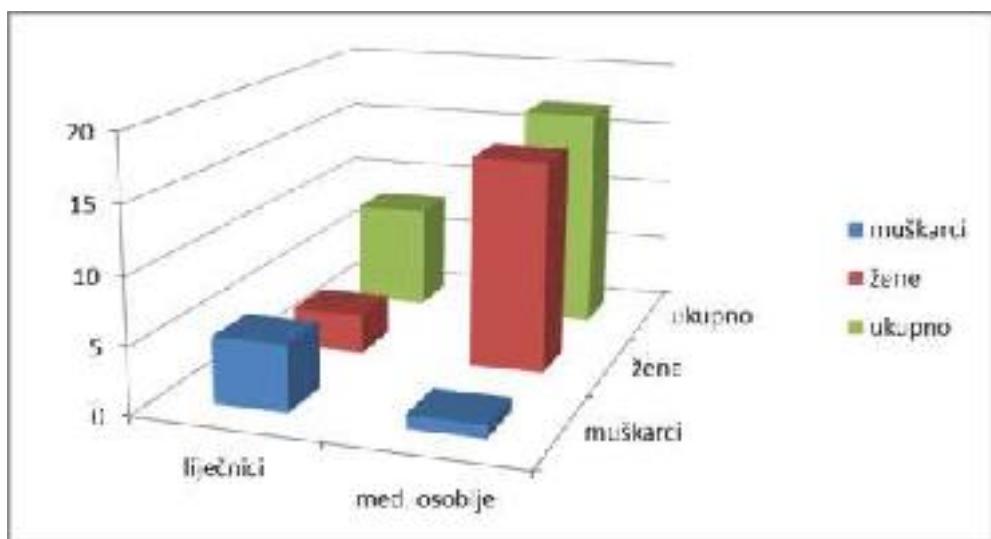
U 2010. godini vrtić je počeo sa 65-dječacima, i to 40 dječaka i 25 djevojčica.

²¹ Izvor: Srednja škola „Fra Martina Nedića“ Orašje, Služba opštine uprave, branitelja i društvenih djelatnosti Opštine Orašje

3.6. Zdravstvo

U opštini Orašje postoji tehnički i kadrovski opremljena primarna i sekundarna zdravstvena zaštita sa relativno zadovoljavajućim voznim parkom. Cijelo područje opštine pokriveno je s podršnjim ambulantama (sedam sektorskih ambulanti), a u samom Orašju građana je dostupan jedan Dom zdravlja, jedna javna i pet privatnih ljekarni. Primarna zaštita stanovništva funkcioniра na principu obiteljske medicine. Uz liječnike koji izlaze na teren na poziv pacijenata, postoji devet timova obiteljske medicine koji pružaju medicinsku pomoć ruralnom stanovništvu koje nije u stanju da dođe u zdravstvene ustanove zbog starosti ili bolesti. Dom zdravlja, osim osnivača Opštine Orašje, vlastitih prihoda, financira sa 70% i Zavod za zdravstveno osiguranje. Dužnost ravnatelja Doma zdravlja obavlja žena, a u Upravnom vijeću koje broji pet članova, i to iz reda osnivača predstavnika zdravstvenih djelatnika Doma zdravlja i nadležnog Ministarstva, dva člana su žene, a tri člana muškarci.

Što se tiče spolne strukture zaposlenih u Domu zdravlja Orašje, od ukupno osam liječnika, tri liječnice su žene, od 17 članova ostalog medicinskog osoblja, 16 je medicinskih sestara i jedan medicinski tehničar.

Slika 36. Struktura zdravstvenih djelatnika Doma zdravlja po spolu²²

Zdravstvenu zaštitu žena osigurava ginekološki dispanzer u kojem radi jedan liječnik, spec. ginekolog muškarac.

Zdravstvenu zaštitu djece i mladeži osigurava Dispanzer za zdravstvenu zaštitu djece i mladeži, jedan liječnik, spec. pedijatar, muškarac.

U okviru programa zaštite spolnog i reproduktivnog zdravlja žena, u Domu zdravlja egzistira Prijateljski centar za mlade koji pruža usluge i savjetovanja vezano za spolno i reproduktivno zdravstvo mladih.

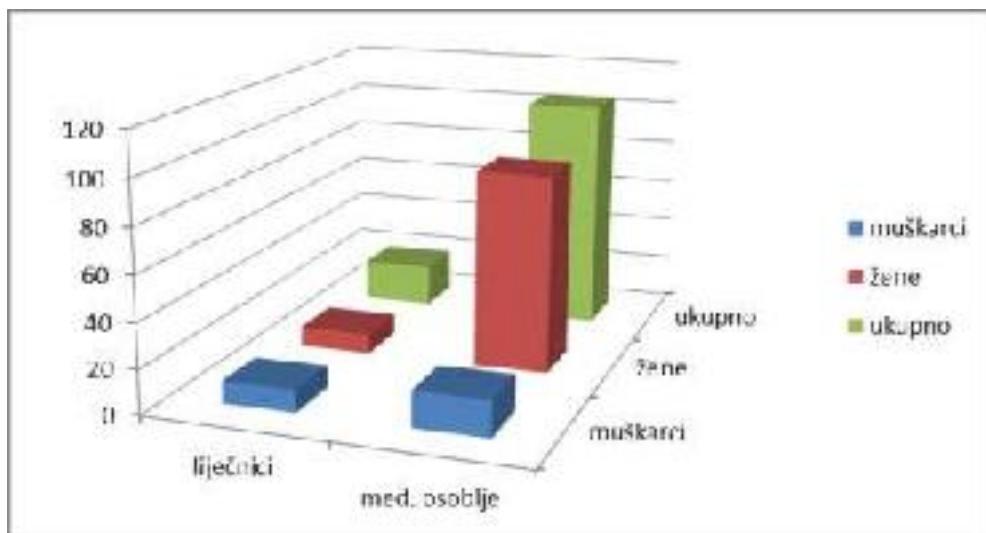
²²Izvor: Dom zdravlja Orašje

U sklopu ovog centra angažirano je troje zdravstvenih djelatnika: jedan ginekolog muškarac, jedna psihologinja i jedna medicinska sestra koja je ujedno i koordinatorica. Centar ostvaruje dobru suradnju sa NVO „Puls“ Orašje, koja informira mlade sa podru ja op ine Orašje o postojanju prijateljskog centra, djeli promotivne materijale, te tako er organizira edukacije na temu reproduktivnog i spolnog zdravlja mlađih. Prijateljski centar posje uje veliki broj mlađih gdje dobiju potrebne savjete i informacije o kontracepciji i spolnom zdravlju, a tako e su im omogu eni i razni besplatni pregledi (npr. Papa test, ultrazvuk, itd.). Prijateljski centar za mlađe je podržan od Asocijacije XY, Federalnog ministarstva zdravstva i financiran je i od strane UNDP-a.

Zbog nedostatka nov anih sredstava nedostaju savjetovališta preventivnih i obrazovnih informativnih kampanja o štetnom utjecaju konzumiranja cigareta, alkohola i opojnih droga.

U Orašju je i sjedište Županijske bolnice sa pet odjela. Bolnica zauzima više od 5.000 m² prostora iju su izgradnju finansirali Vlada RH i Vlada FBiH. Trenutno samo mali dio bolnice (najviši kat) nije u funkciji zbog nedostatka nov anih sredstava za njegovim opremanjem.

U Županijskoj bolnici od ukupno 19 zaposlenih lije nika, devet je žena, odnosno deset muškaraca, od ukupno 105 lana o pomo nog medicinskog osoblja, ak 89 njih su žene, a 16 muškarci.

Slika 37. Struktura zdravstvenih djelatnika Županijske bolnice po spolu²³

Zdravstvena zaštita žena i djece osigurana je kroz odjel ginekologije i porodništva gdje rade tri ginekologa (dva muškarca i jedna žena) i jedna pedijatarica, a tako er i kroz poliklini ku ambulantu gdje dolaze lije nici specijalisti iz okolnih, ali i udaljenijih ve ih medicinskih centara. Na odjelu ginekologije raspoloživo je 16 kreveta za trudnice.

Velika pažnja posve ena je reproduktivnoj zdravstvenoj zaštiti kojom se provodi prevencija, dijagnostika, lije enje, zdravstveni odgoj i savjetovanje žena na podru ju op ine, a s ciljem ra anja zdravog potomstva. Zaštita reproduktivnog zdravlja obuhva a edukaciju o spolnosti i reprodukciji (uspješno je provodi Prijateljski centar za mlađe u DZ Orašje), ginekolozi

²³ Izvor: Županijska bolnica Orašje

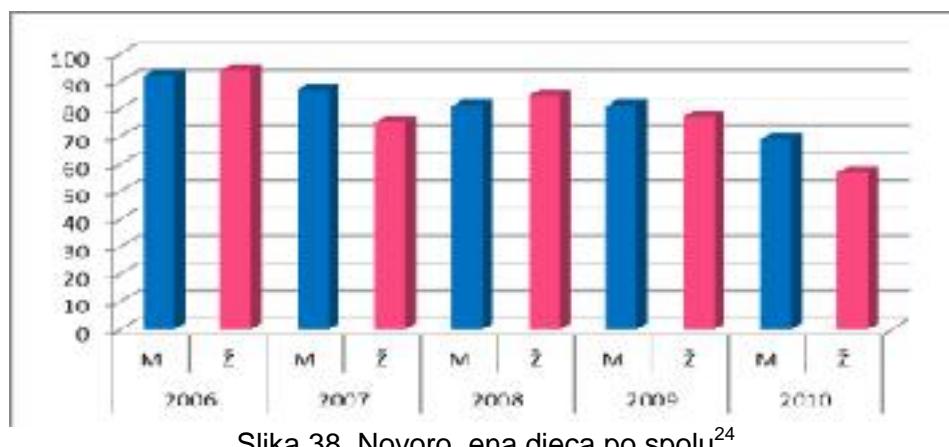
osiguravaju zdravstvenu zaštitu reprodukcije u trudno i, porodu i poslije poroda, prevenciju i lije enje neplodnosti, dijagnostiku i lije enje bolesti reproduktivnog sustava, dijagnostiku i lije enje spolno prenosivih bolesti, prekid trudno e i tretman posljedica.

Za potrebe ove analize obavljeni su razgovori sa lije nicima ginekolozima Županije bolnice, od kojih su dobiveni podaci da je u 2011. godine u Županijskoj bolnici Orašje bilo ukupno 178 poroda, od ega je pet njih prijevremeno (takva novoro en ad imaju nižu poro ajnu težinu). Ve ina trudnica rodila je prirodnim putem, iako je njih 44, dakle 25 %, rodilo carskim rezom i to zbog odre enih zdravstvenih problema. Posljednjih pet godina na podru ju op ine nije bilo umrlih porodilja, kao ni umrle djece u dobi do jedne jedne odnosno pet godina. U protekloj 2011. godini bilo je ukupno devet poba aja.

Žene tijekom trudno e redovito dolaze na sve potrebite pregledi, a tako er i nakon poroda redovito dolaze na kontrolne pregledi i odgovorno se pridržavaju uputa i savjeta svojih lije nika. Tijekom boravka u bolnici medicinske sestre odmah nakon poroda daju majkama prve upute o dojenju, tako da ih ve ina i nakon izlaska nastavlja sa dojenjem, a samo manji broj žena, zbog medicinskih problema, nije u mogu nosti dojiti svoju djecu.

Kao jedan vid pomo i trudnicama je i zdravstvena markica za participaciju koju od 2006. godine Zavod za zdravstveno osiguranje Županije Posavske izdaje trudnicama i po kojoj su one 100 % oslobo ene pla anja zdravstvenih usluga tijekom trudno e, te još 40 dana nakon poroda.

Analizom broja novoro en adi u razdoblju od 2006. do 2010. godine, može se se primijetiti pad nataliteta, te je stoga potrebno provoditi pronatalitetnu politiku kroz uvo enje jeg doplatka, mjere u stambenoj politici kroz subvencioniranje prve nekretnine za mlade obitelji, pove anje iznosa porodnih naknada za neuposlene majke, ali tako er i njihova isplata zaposlenim majkama, što dosada nije bila praksa.

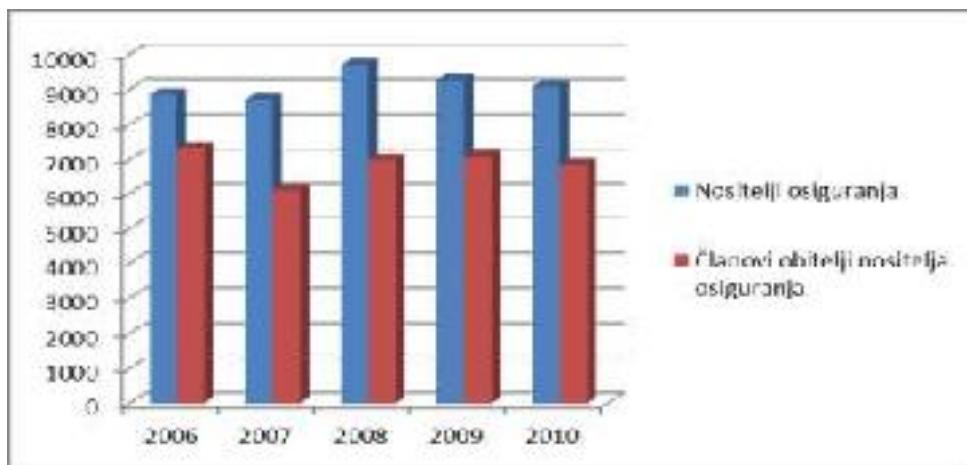
Slika 38. Novoro ena djeca po spolu²⁴

Najve i problem zdravstva u op ini Orašje je odlazak mладог školovanog kadra, prvenstveno lije nika u mesta gdje im se nude bolji uvjeti za život (ve a pla a, stan itd.). Lista esencijalnih lijekova zadovoljava potrebe stanovništva, a blizina ve ih medicinskih

²⁴ Izvor: Zavod za javno zdravstvo Orašje, Mati ni ured Orašje

centara (Tuzla, Vinkovci, Osijek) daje mogu nost stanovništvu da se lije i u tim klini kim centrima ukoliko je to potrebno.

Primjetno je da stanovništvo op ine ima nizak nivo zdravstvene svijesti. Pojedini gra ani bacaju sme e na mjestima koja nisu predvi ena za to, a s obzirom da na podru ju cijele Op ine još ne postoji vodovodni sustav, a zbog zaga ene vode, ne udi podatak da raste broj ljudi koji imaju neka od bubrežnih oboljenja. Naj eš e se radi o bolesti endemskog nefritisa. Ne postoje preventivni programi na ovu temu niti u organizaciji Op ine niti zdravstvenog sektora.

Slika 39. Broj nositelja zdravstvenog osiguranja i članova obitelji nositelja²⁵

U promatranom razdoblju od 2006.–2010. godine broj zdravstveno osiguranih korisnika se nije zna ajno promjenio, odnosno kretao se od 16.189 osiguranika u 2006. godini do 15.948 u 2010. godini. Tako er se ni odnos izme u nositelja osiguranja i članova obitelji nositelja osiguranja nije bitnije mjenjao. Tako je u 2010. godini bilo 9093 nositelja osiguranja i 6855 članova obitelji. Procjena je GRG²⁶-a da su nositelji osiguranja uglavnom muškarci, prvenstveno u oblasti poljoprivrede, jer je na podru ju naše op ine prisutna pojava da se muškarci u ve ini pojavljuju kao nositelji gospodarstva. Tako er iz prezentiranih podataka od ranije vidljivo je da su ve i broj uposlenih muškarci, tako da je i ovdje ve a prisutnost muškaraca kao nositelja osiguranja. S obzirom da Zavod za zdravstveno osiguranje ne vodi ove podatke prema spolu, tako iste nije bilo mogu e prikupiti i obraditi za potrebe ove analize.

Iz spolne strukture zaposlenih u Domu zdravlje Orašje i u Županijskoj bolnici Orašje, jasno je da najve i broj medicinskog osoblja ine žene. Iznimka su jedino lije nici u Županijskom bolnici, gdje je skoro potpuno izjedna en broj muškaraca i žena. To se može objasniti i time da je u zdravstvu ve tradicionalno ve a koncentracija žena, a na što u velikoj mjeri utje e i stereotipno shva anje žene kao one ija je uloga briga i skrb o drugima.

²⁵ Izvor: Zavod za zdravstveno osiguranje ŽP

²⁶ Gender radna grupa (GRG)

3.7. Socijalna zaštita

Briga za građane u stanju socijalne potrebe povjerena je Centru za socijalni rad Orašje. U Centru je trenutno zaposleno šest djelatnika, od kojih su pet žene socijalne radnice i jedna pravnica, dok funkciju ravnatelja obavlja muškarac. S obzirom da je zakonskom regulativom predviđeno da je na 5.000 stanovnika, potreban jedan socijalni radnik, a na 10 000 stanovnika jedan pravnik, evidentno je da Centar nema dovoljno stručnog osoblja. U Upravnom vijeću Centra koje broji pet članova iz reda osnivača, Centra i županijskog ministarstva nadležnog za poslove socijalne zaštite tri člana su žene, a dva člana muškarci.

Broj korisnika stalne novčane pomoći (osobe nesposobne za rad, bez vlastitih prihoda, osobe koje su zbog fizičkog i zdravstvenog stanja ovisne o pomoći drugim osobama) u razdoblju od 2006 – 2010. godine se krećao u rasponu od 2738 do 3372, od čega su žene bile brojniji korisnici (slika 39) što ukazuje da su žene u znatno težoj ekonomskoj situaciji u odnosu na muškarce. Visina pomoći ovisi o imovinskom stanju korisnika i broju članova kuće anstava nesposobnih za rad. Kreće se u rasponu od cca 50 – 300 KM mjesечно, a u prosjeku iznosu 75 KM. Među korisnicima stalne novčane pomoći su i samohrane majke kojih je u 2011. godine bilo sedam na području opštine.

Slika 40. Stalna novčana pomoć²⁷

²⁷ Izvor: Centar za socijalni rad opštine Orašje

Slika 41. Jednokratne novčane pomoći²⁸

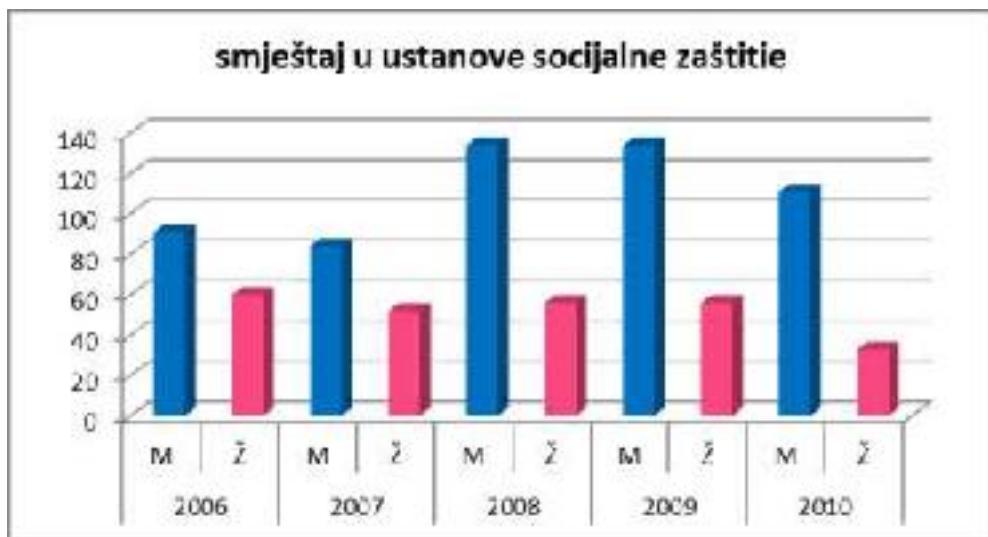
Jednokratna novčana pomoć predviđena je kao način pomoći i svim osobama koje se zbog nekog specifičnog razloga nađu u stanju socijalne potrebe (pogrebni troškovi, troškovi lijekova, nabave školske opreme, ogrjeva) i iznose u prosjeku 100 KM. U periodu od 2006.-2010. godine, evidentno je da se broj korisnika smanjivao, i to posebno muških korisnika, (izuzev 2007. godine kad je došlo do blagog porasta žena korisnica), a najveći broj korisnika ovog vida pomoći su također žene (slika 40).

Porodna naknada – pomoć neuposlenim majkama ostvaruju neuposlene roditelje koje imaju neprekidno prebivalište na području Županije Posavske najmanje tri godine odnosno ukoliko njihovi muževi imaju neprekidno prebivalište u trajanju od pet godina. Pomoć iznosi 150 KM, a isplađuje se do šest mjeseci starosti djeteta. Županija Posavska je u 2011. godini iz svog Proračuna u ovu svrhu izdvojila novčana sredstva u iznosu od 109.750 KM za 190 porodilja sa područja Županije Posavske, od kojih je 77 porodilja sa područja opštine Orašje.

Opština Orašje također isplađuje porodnu naknadu - pomoć neuposlenim majkama sa područja opštine Orašje, i to u jednokratnom iznosu od 1000 KM za rođeno treće i svako naredno dijete, te je u ovu svrhu u 2011. godini iz svog Proračuna izdvojila sredstva u iznosu od 29.000 KM.

Što se tiče smještaja u ustanove socijalne zaštite (djeca bez roditeljske skrbi, odrasle osobe sa duševnim smetnjama) u analiziranom razdoblju od 2006.-2010. godine broj korisnika ovog vida socijalne pomoći se kretao u rasponu od 136 do 190, i ovdje prevladavaju osobe muškog spola (slika 41).

²⁸ Izvor: Centar za socijalni rad opštine Orašje

Slika 42. Smještaj u ustanove socijalne zaštite²⁹

Centar za socijalni rad obavlja i poslove skrbništva – određivanje skrbnika maloljetnim osobama iji su roditelji odsutni, sprijećeni ili nesposobni brinuti se o djeci, kao i punoljetnim osobama koje zbog zaostalog duševnog razvoja ili prekomjernog uživanja alkohola i opojnih droga ili drugih uzroka nisu u stanju brinuti o svojim ineteresima. U analiziranom razdoblju od 2006. do 2010. godine broj korisnika se kretao u rasponu od 17 do 24 (slika 42), i prevladavaju žene (izuzev 2010. godine kada je broj muških korisnika znatno porastao).

Slika 43. Smještaj u drugu obitelj³⁰

Brigu o socijalno ugroženom stanovništvu vodi i udruženje građana Crveni križ Orašje. Kroz projekt *Kap dobrote* pomaže se socijalno ugroženim sa prehrabbenim, tehničkim pa i novanim paketima. *Kap dobrote* je projekt koji traje više godina zahvaljujući i dobroj volji poduzetnika i pojedinaca, te svih nivoa vlasti, a provodi ga Crveni križ Orašje. Položaj osoba s posebnim potrebama (fizičkim i psihičkim smetnjama u razvoju) je u teškoj situaciji. Imaju prostor osiguran od strane Opštine Orašje u kome se druže, uče i igraju.

²⁹ Izvor: Centar za socijalni rad opštine Orašje

³⁰ Izvor: Centar za socijalni rad opštine Orašje

Međutim, točan broj osoba s posebnim potrebama nije poznat jer nisu sve registrirane u sustav socijalne sigurnosti. Iz Proračuna Opštine Orašje za 2011. godinu Udruzi roditelja djece sa posebnim potrebi izdvojena su novčana sredstva u iznosu od 10 000 KM.

Tendenciju rasta ima problem nasilja u obitelji. Najčešći takvi slučajevi nisu registrirani, a samo nekolicina je prijavljena policiji. Tako je u 2010. godini zabilježeno tri slučaja nasilja nad ženama, te četiri slučaja nasilja nad mužem i djecom (radilo se uglavnom o prekomjernim uživateljima alkohola). Nema institucije koja bi se bavila ovim problemom jer Centar za socijalni rad ima uglavnom savjetodavnu i pregovaračku ulogu.

Tabela 3. Vidovi pomoći koji se isplaćuju putem Centra za socijalni rad i broj korisnika pomoći

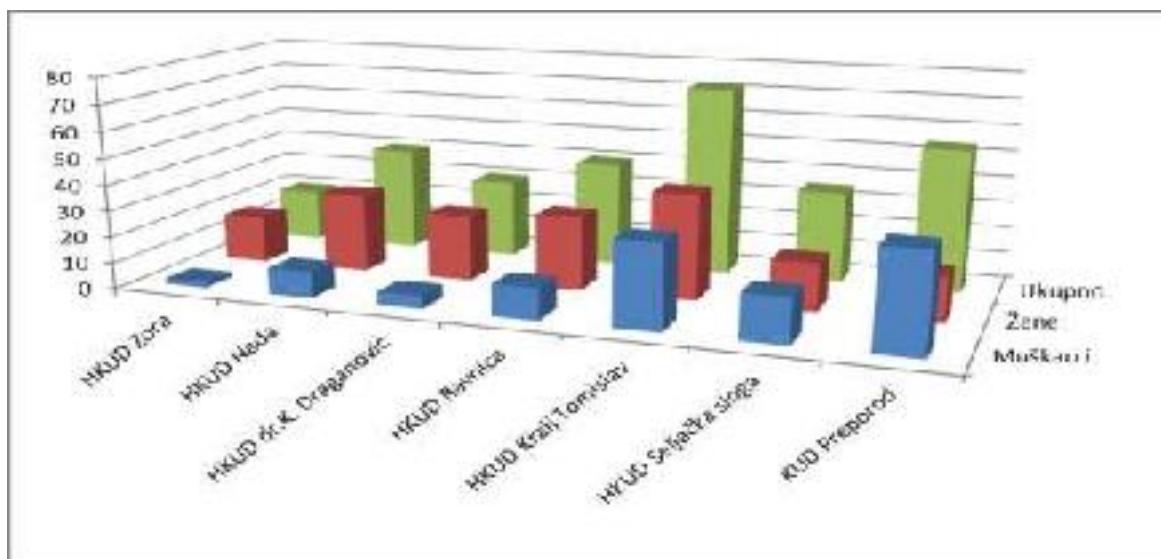
Vrsta pomoći	Broj korisnika														
	2006.			2007.			2008.			2009.			2010.		
	M	Ž		M	Ž		M	Ž		M	Ž		M	Ž	
stalna novčana pomoć	1178	2045	3233	967	1771	2738	1252	2120	3372	1227	2132	3359	1322	1779	3101
druga materijalna pomoć	4	5	9	0	6	6	2	0	2	0	0	0	1	6	7
smještaj u drugu obitelj	0	24	24	0	18	18	5	12	17	5	12	17	22	2	24
smještaj u ustanove socijalne zaštite	91	60	151	84	52	136	134	56	190	134	56	190	111	33	144
jednokratne novčane pomoći	95	137	232	83	154	237	72	138	210	51	60	111	37	57	94
zdravstveno osiguranje	138	189	327	135	196	331	143	176	319	140	174	314	146	184	330
usluge socijalnog rada i drugog stručnog rada	142	195	337	117	204	321	129	140	269	122	96	218	112	65	177
Ukupno osoba	1648	2655	4313	1386	2401	3787	1737	2642	4379	1679	2530	4209	1751	2126	3877

Izvor: Centar za socijalni rad opštine Orašje

3.8. Kultura, sport i slobodno vrijeme

Kulturni, zabavni i sportski život na području opštine Orašje egzistira unatoč nedostatku kvalitetnih prostora, tehničkih sredstava i opreme, a najviše nedostatku novca za pripremanje, organiziranje i izvođenje kulturnih djelatnosti. Jedina ustanova koja se bavi kulturnim djelatnostima je Centar za kulturu Orašje koji raspolaze sa $652,95\text{ m}^2$ prostora. U Centru je multifunkcionalna (kino) dvorana koja broji 278 sjedećih mesta i Gradska knjižnica.

Na području opštine Orašje djeluje 12 kulturnih organizacija od kojih su najbrojnija kulturno-umjetnička društva. U većini KUD-ova žene su u većini, tako da je stanje sljedeće: HKUD „Zora“ Donja Mahala broji 20 lanova od kojih su njih 18 žene, HKUD „Nada“ Kostrina ima 40 lanova, od kojih su njih 30 žene, HKUD „dr. Krunoslav Dragnović“ Mati i sa 30 lanova, od kojih su njih 25 žene. U HKUD-u „Ravnica“ Oštara Luka – Bok ima 40 lanova, od kojih su njih 28 žene, HKUD „Kralj Tomislav“ Tolisa je najbrojniji sa 72 lana, od kojih su njih 40 žene, HKUD „Selja ka sloga“ Vidovice koje ima 35 lanova, od kojih su 18 žene, te KUD „Preporod“ Orašje sa 54 lana, od kojih su njih 17 žene.

Slika 44. Spolna struktura lanova KUD-ova³¹

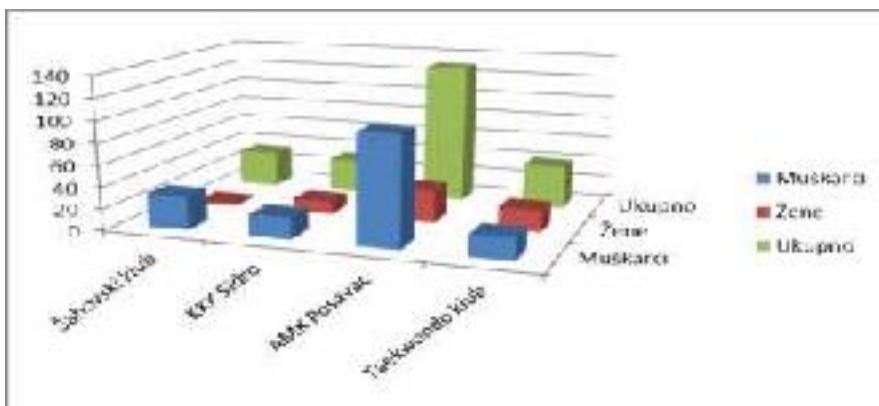
Tradicionalne manifestacije su: Dani kulture, Dani Tolise, Lutkarsko proljeće i Dani hrvatskog filma, a uz ove održavaju se i druge manifestacije. Opština Orašje je 2009. godine izdvojila 45.000 KM za kulturu iz stavke Transfer za kulturu Prorauna opštine Orašje, dok je u 2010. godini za kulturu izdvojeno 65.000 KM što je malo više od 1% ukupnog Prorauna opštine Orašje.

Na području opštine Orašje više od 30 godina radi Radio postaja Orašje, trenutno sa osam uposlenih. Na radiju radiopostaje je muškarac, a Nadzorni odbor ima tri lana i sve su žene. Program radija počinje u 10.00 h i traje do 19.00 h. 2010. godine dobivena je licenca za rad za narednih 10 godina. U izgradnji je i Informatički tehnički centar Orašje koji će služiti Javnom servisu Bosne i Hercegovine. Postoje dopisništva za Federalnu televiziju i radio,

³¹ Izvor: Kulturno umjetnička društva opštine orašje

Televiziju Bosne i Hercegovine i radio, internet televiziju Posavina tv, Vjesnični list i Dnevni avaz što govori da je prostor opštine Orašje medijski pokriven, ali nedovoljno iskorišten.

Na području opštine Orašje ne postoje sportski klubovi koji su registrirani isključivo kao ženski sportski klubovi. Trenutno je registrirano 11 nogometnih klubova, auto-moto klub Posavac, Kajak kanu klub Sidro, Karate klub Bosanac, Kugla ki klub Posavina, Šahovski klub, Taekwondo klub, Tavlja klub Bosna, Bošnjački klub „Bulin“, Teniski klub Orašje i dr. Nogometni klubovi, kugla ki klub, tavla klub i bošnjački klub nemaju ženskih članova, što se može objasniti time da se navedeni sportovi na našim prostorima u pravilu tretiraju kao tzv. „muški sportovi“. U šahovskom klubu od 34 člana, svega su tri člana žene tj. svega 9 %. Međutim, postoje i iznimke, pa su žene u znatnijem broju zastupljene u Kajak kanu klubu „Sidro“ gdje su od ukupno 32 člana, 12 članova žene odnosno 37,5% žene, te u auto-moto klubu „Posavac“ koji broji 130 članova, od kojih su njih 30 žene odnosno 23%, u taekwondo klubu od ukupno 40 članova, njih 20 su žene.

Slika 45. Spolna struktura članova sportskih klubova³²

Proračunom Opštine Orašje iz 2010. dodijeljena su sredstva u iznosu od 140.000 KM (oko 2,5%) za sport, što je bila praksa i ranijih godina. Opština Orašje je prethodnih godina sportskim udruženjima, kao i drugim udrugama građana, dodjeljivala određena novčana sredstva i kroz raspisane javne pozive za dodjelu sredstava udruženjima građana. Najviše svim sportašima nedostaje gradsko sportsko dvorana u Orašju. Svi nogometni klubovi imaju svoje igralište, a ostali klubovi uglavnom imaju svoje prostorije (nekima je opština Orašje dodijelila prostor kao npr. Kajak kanu klub „Sidro“, a neki su u privatnom vlasništvu).

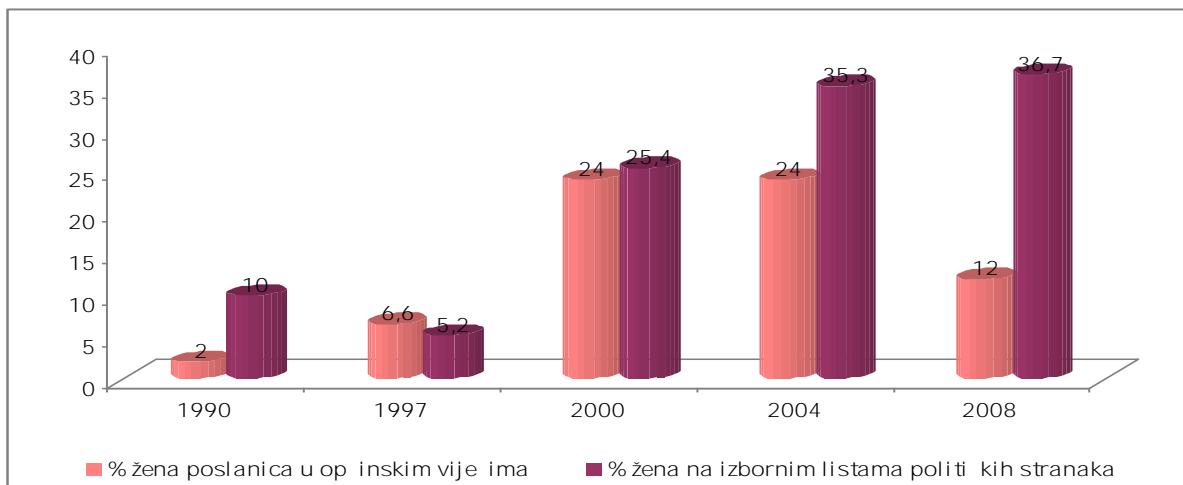
Može se izvesti zaključak da na području opštine Orašje u sportu postoji dominacija muškaraca i tzv. muških sportova, te da postoji stereotipno shvaćanje da je sport prvenstveno sfera muškog djelovanja. Žene su znatno zainteresirane za sudjelovanje u KUD-ovima, koji su za njih znatnije nego samo zbog ljubavi prema tradicionalnim plesovima i pjesama svog kraja, nego ujedno predstavljaju i priliku za opuštanje i druženje.

³² Izvor: Sportski klubovi opštine Orašje

3.9. U eš e žena u društveno - politi kom životu

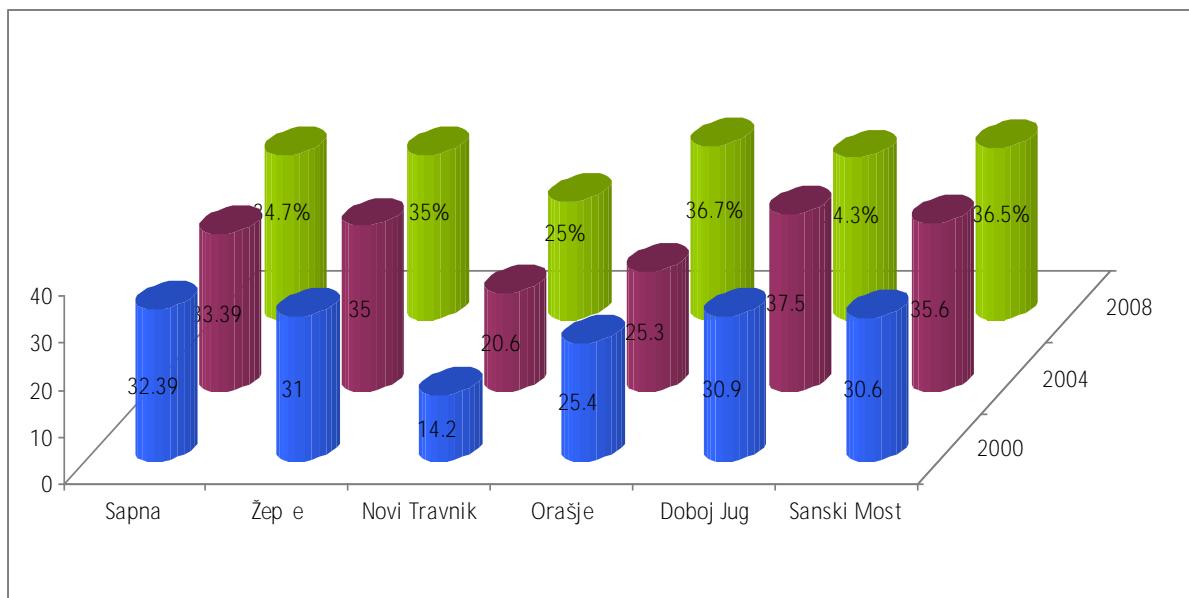
U eš e žena u politi kom životu je definirano i zakonskom regulativom kroz Izborni zakon BiH iz 2001. godine koji u dva lanka ima inkorporiranu gender komponentu: lanak 4.19: „najmanje jedan kandidat manje zastupljenog spola me u prva dva kandidata, dva kandidata manje zastupljenog spola me u prvi pet kandidata, tri kandidata manje zastupljenog spola me u prvi osam kandidata, itd. Broj kandidata manje zastupljenog spola mora biti jednak ukupnom broju kandidata na listi podjeljenom sa tri, zaokružen na prvi viši cijeli broj.“ i lanak 2.2 stavak 4.: „u sastavu op inske izborne komisije i bira kog odbora nastojat e se osigurati da broj lanova manje zastupljenog spola bude najmanje 1/3 od ukupnog broja lanova“.

Tako er, Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini obvezuje državna tijela na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uklju uju i zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, politi ke stranke, pravne osobe sa javnim ovlaštenjima, pravne osobe koje su u vlasništvu ili pod kontrolom države, kantona, grada ili op ine ili nad ijim radom javni organ vrši kontrolu, da osiguraju i promoviraju ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlu ivanja i predstavljanju, a koja podrazumjeva da jedan od spolova bude zastupljen sa najmanje 40% u navedenim tijelima. Analiza *slike 46.* ukazuje na kontinuirano pove anje postotka žena na listama politi kih stranaka. Od op inskih izbora iz 1997. godine, kada je na listama politi kih stranaka bilo samo 5,2 % žena do op inskih izbora u 2008. godini dogodio se zna ajan napredak u ovom podru ju. Utjecaj Izbornog zakona BiH vidimo ve na izborima 2004. godine kada na listama politi kih stranaka imamo 35,3% žena, te u 2008. godini kada imamo 36,7 % žena.

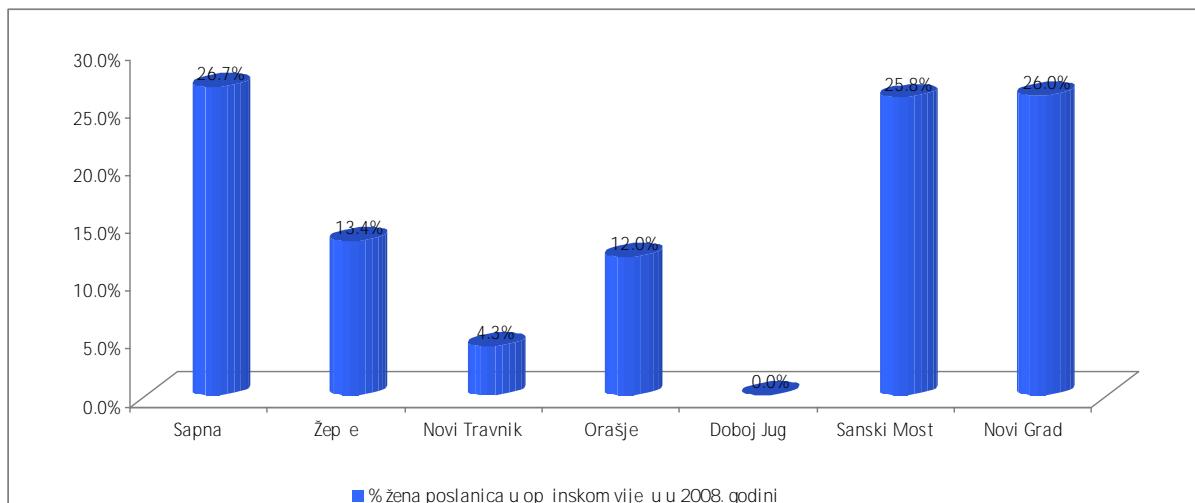
Slika 46. Usporedba postotka žena na listama politi kih stranaka i postotak žena izabranih u op insko vije e po izbornim godinama

Situacija je puno lošija kada je u pitanju izbor žena u Op insko vije e. Jedino na izborima u 2000. godini približno je jednak postotak žena na listama politi kih stranaka i postotak žena koje su izabrane u Op insko vije e. U slijede a dva izborna ciklusa postoji zna ajna razlika izme u postotka žena na listama politi kih stranaka i postotka žena izabranih u Op insko vije e. Ta razlika je bila još dramati nija na izborima u 2008. godini.

Slika 47. Postotak žena na izbornim listama političkih stranaka

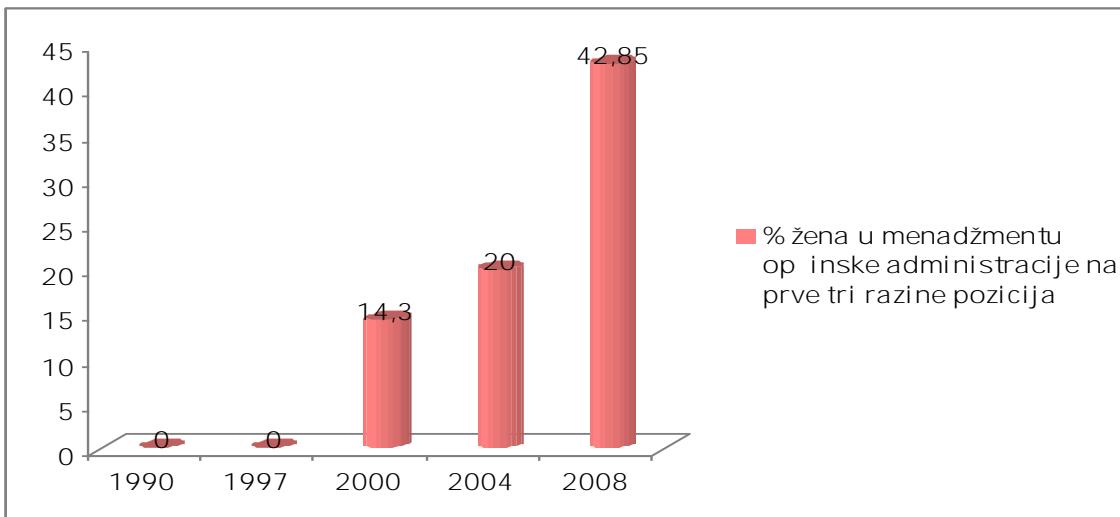
U poređenju sa drugim opštinama, u opštini Orašje na izborima u 2008. godini je bio najveći postotak žena na listama političkih stranaka i iznosio je 36,7%.

Slika 48. Usporedba postotka žena vijećica u opštinskim vijećima

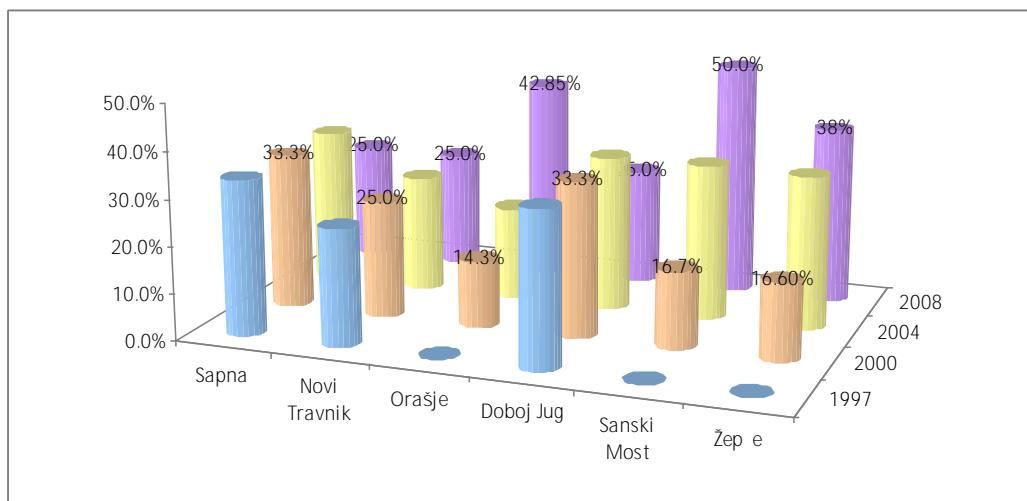
Međutim, najveći postotak žena na izbornim listama se nije transformirao i u najveći postotak žena izabranih u opštinska vijeća. Vidljivo je da pri usporedbi sa drugim opštinama, opština Orašje sa 12% vijećica u spadaju među one sa najnižim postotkom vijećica u opštinskim vijećima.

Od 1990. godine pa sve do zadnjih opštinskih izbora održanih 2008. godine na upravljačkim pozicijama u Opštinskom vijeću su isključivo muškarci. Kada je u pitanju kvaliteta učešća u političkom životu i tijelima u kojima se donose odluke jedan od indikatora je i postotak žena na upravljačkim pozicijama u opštinskoj administraciji. Promjene postotka žena na upravljačkim pozicijama su pretežno po izbornim ciklusima.

Slika 49. Postotak žena na upravljačkim pozicijama u op inskoj administraciji

Iz slike 49. vidljivo je da je došlo do značajnih promjena u upravljanju op inskom administracijom. Nakon izbora 2000. godine, postotak žena na upravljačkim pozicijama u op inskoj administraciji iznosio je svega 14,3%, ali se nakon usvajanja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, postotak žena značajno povećao, tako da je u 2008. godini taj postotak povećan na 42,85%, što znači da je ispoštovana zakonska obveza od najmanje 40% zastupljenosti manje zastupljenog spola.

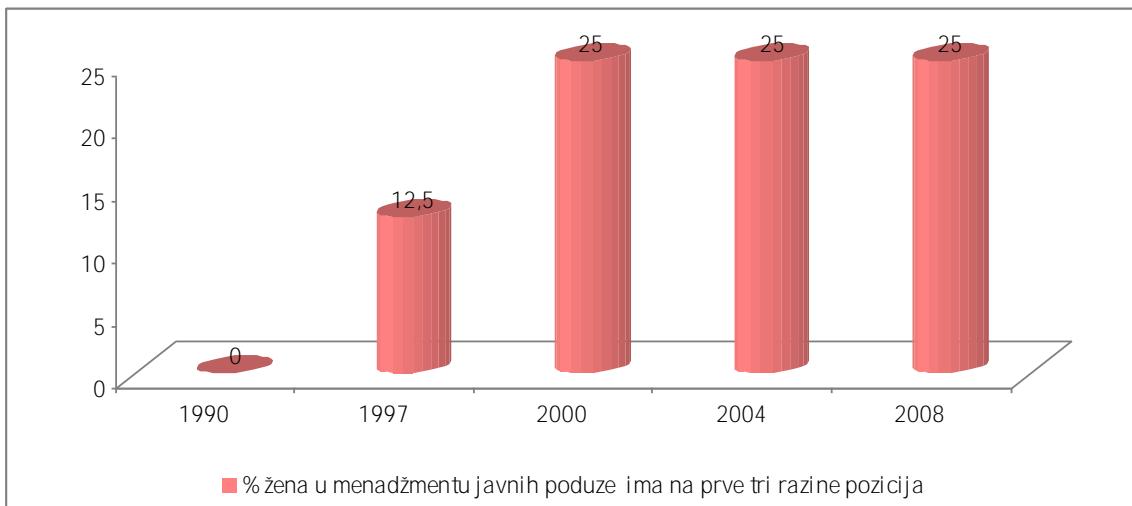

Slika 50. Usporedba postotka žena u menadžmentu op inske administracije

U usporedbi sa drugim općinama, općina Orašje spada među općine sa najvećim postotkom žena u menadžmentu op inske administracije. Od općina koje učestvuju u Programu „Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine“, jedino općina Sanski Most ima veći postotak sa 50% žena u menadžmentu op inske administracije.

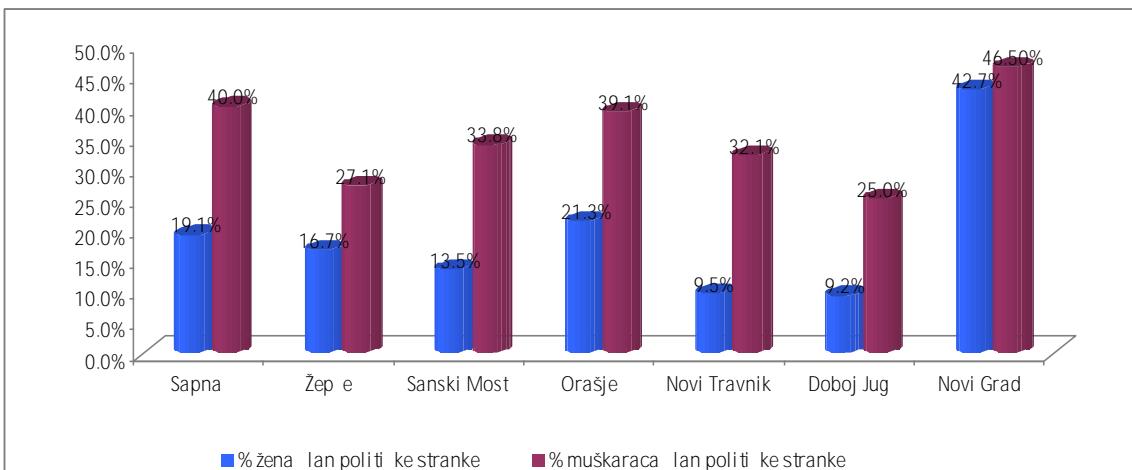
Pored analize uočene žena u upravljačkim pozicijama u op inskoj administraciji kvaliteta uočene žena u političkom životu promatrana je i kroz njihovo učešće u upravljačkim strukturama javnih poduzeća na području općine Orašje.

Kao što je vidljivo sa dijagrama prikazanog *slikom 51.* u posljednja tri izborna ciklusa nije došlo do promjena u učešću žena u upravljanju kim pozicijama u javnim poduzećima. Postotak žena na upravljanju kim funkcijama u javnim poduzećima se povećao sa 12,5% iz 1997. godine na 25% u 2000. godini i ostao nepromijenjen do 2008. godine.

Slika 51. Promjena učešća žena u upravljanju kim pozicijama javnih poduzeća

Profil žena koje su politički aktivne u opštini Orašje

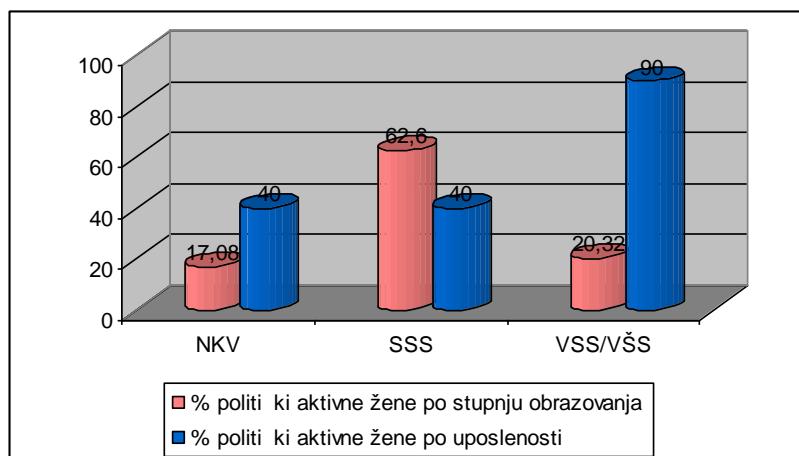

Slika 52. Postotak žena i muškaraca u novim političkim strankama

Rezultati ankete ukazuju na to da je samo 21% anketiranih žena učestvica političkih stranaka. Istovremeno muškarci sa područja opštine Orašje su puno više politički aktivni i skoro dvostruko više ih je učestvica političkih stranaka (39,1%). U poređenju sa drugim opštinama koje učestvuju u Programu „Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine“, opština Orašje ima najveći postotak žena učestvica političkih stranaka.

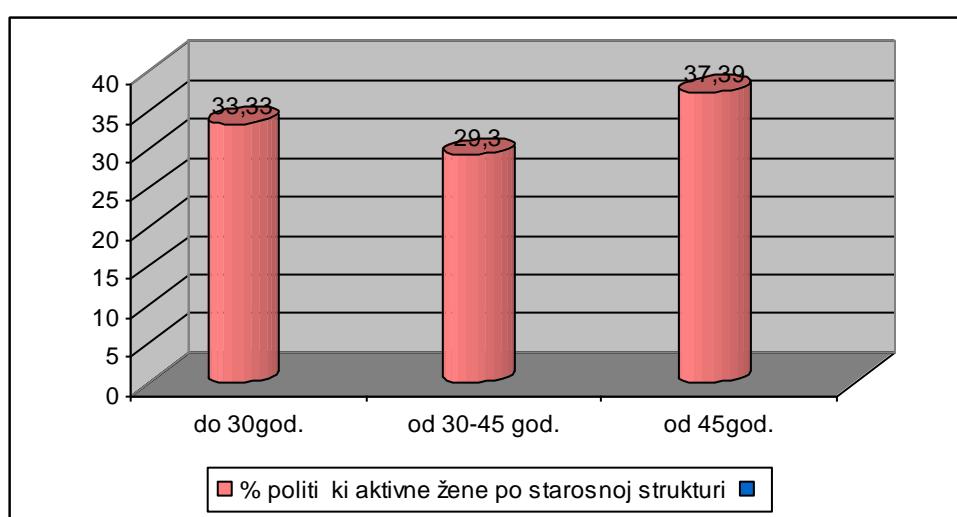
Za analizu zajedničkih karakteristika žena koje su aktivne u političkim strankama napravljena je usporedba na osnovu podataka jedne brojnije stranke na području opštine Orašje.

Na slici 53. je prikazan postotak politički aktivnih žena ovisno o stupnju obrazovanja, iz čega se vidi da najveći udio imaju žene sa srednjom stručnom spremom i iznosi 62,60%, znatno manji postotak je onih sa visokom i višom stručnom spremom kojih ima 20,32%, dok je najmanji udio politički aktivnih žena sa osnovnim obrazovanjem i iznosi oko 17,08%. Struktura uposlenosti politički aktivnih žena promatrana je i kroz povezanost sa stupanjem obrazovanja, te se tako došlo do podatka da je većina visoko obrazovanih žena uposlena, dok je onih sa srednjom stručnom spremom i osnovnim obrazovanjem uposleno oko 40% (slika 53.).

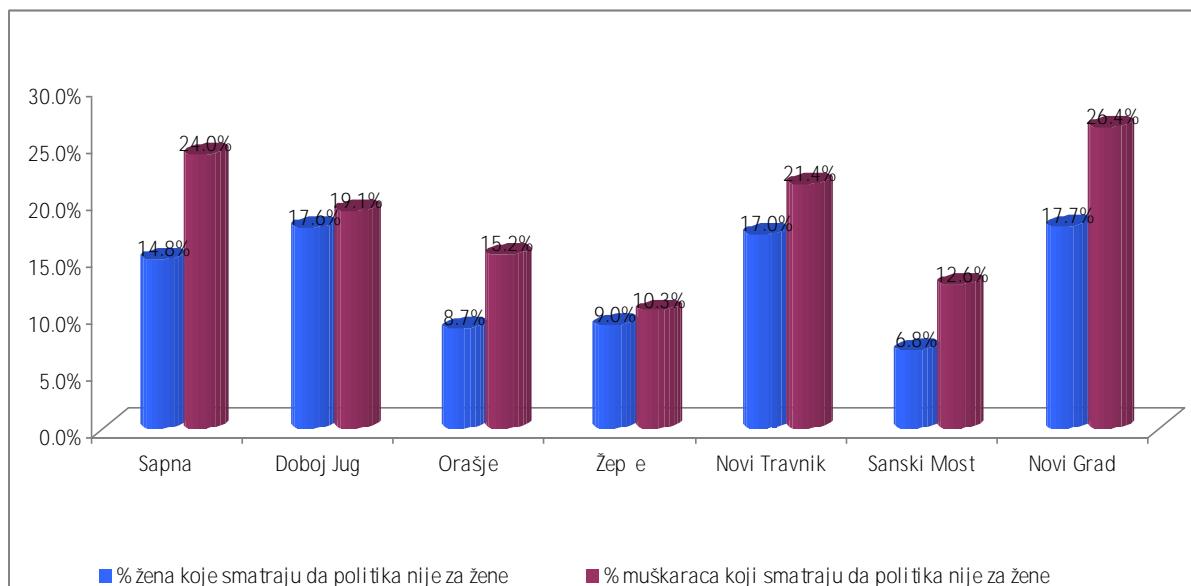
Slika 53. Postotak politički aktivnih žena s obzirom na obrazovanje i postotak uposlenosti politički aktivnih žena ovisno o stupnju obrazovanja

Prema ovim podacima što se može vidjeti na slici 54 da su žene podjednako politički aktivne bez obzira na starosnu dob, odnosno ta brojka se kreće oko 30%.

Slika 54. Postotak politički aktivnih žena obzirom na starosnu strukturu

Kada je u pitanju precepcija o učešću žena u politici, oko 15% anketiranih muškaraca sa područja opštine Orašje smatra kako politika nije za žene. Istog je mišljenja 8,7% žena. Slika 55. daje usporedbu percepcije o učešću žena u politici u drugim opštinama.

Slika 55. Percepcija muškaraca i žena o političkom angažmanu žena

Kada su u pitanju razlozi nepovoljne pozicije žena u politici, žene koje su aktivne u politici su tijekom fokus grupe navele neke od njih:

- Izborni zakon i sistem otvorenih lista je posebno negativno uticao na položaj i zastupljenost žena u politici. Više žena je bilo izabrano po starom zakonu;
- Žene političarke ne zastupaju i ne promoviraju potrebu za poboljšavanjem statusa žena. Kada dođe u na neku poziciju, žene prilagode svoje djelovanje trenutnom setupu i ne su dovoljno za žene i da se pozicija žena poboljša;
- Država bi trebala dati svoj doprinos i uvesti odgovarajuće izmjene u Izborni zakon i na taj način regulirati ne samo postavljanje na izborne liste nego i izbor na funkcije;
- Nepovjerenje žena prema ženama. Dosta uticaja imaju i stereotipi i ukorijenjena tradicija, što dovodi do nepovjerenja između žena i žene ne glasaju za žene;
- Žene su velikim dijelom nezainteresovane za učešće u politici i same snose dio krivice sa svojim lošim položajem;
- Država ne postavlja dovoljno dobre standarde, tj. na bitne pozicije se biraju kadrovi po nacionalnoj pripadnosti i podobnosti, a ne po sposobnosti kadrova;
- Na menadžerske pozicije vrlo esto se ne prijavljaju žene, zbog manjka samopouzdanja.
- Učesnice smatraju da dostupnost i distribucija resursa koje imaju političke stranke nije ravnomjerna između muškaraca i žena unutar stranke. Navele su primjere gdje su same morale plati troškove putovanja, izrade billboarda i sl. za predizbornu promociju, dok su sa druge strane muškarci iz iste stranke to dobili besplatno.
- Stranke ne su dovoljno na afirmisanju i zastupljenosti žena u politici;
- Muškarci esto određuju za koga će njihove supruge glasati;
- Faktor raspoloživog vremena za politički aktivizam - kada ni poslovi uzimaju dosta

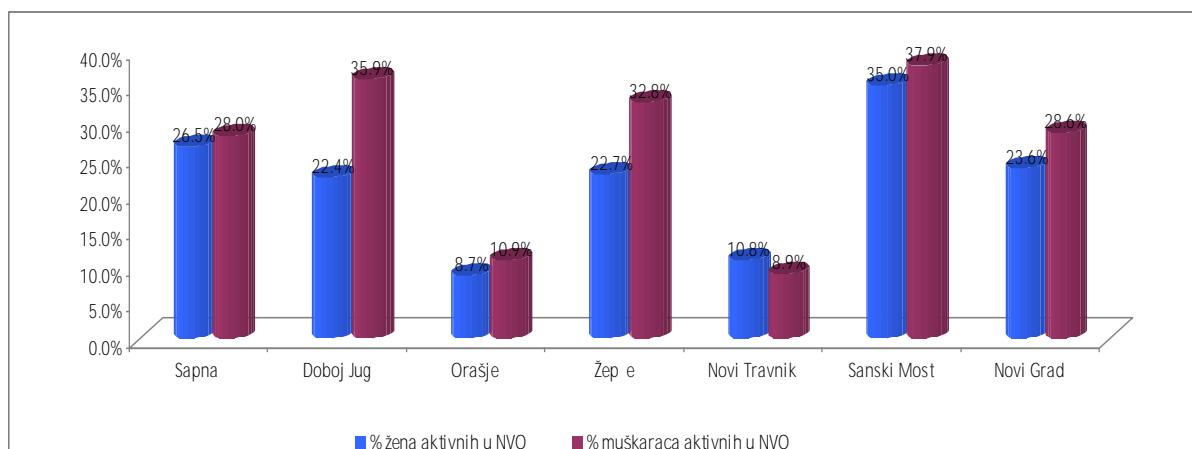
vremena ženama;

- Nedostatak pristupa i kontrole nad resursima od strane žena.

Neki od prijedloga za poboljšanje trenutne situacije su:

- Izmjeniti Izborni zakon;
  - Jačati svijest i podizati samopouzdanje žena;
  - Raditi na preraspodjeli vremena među ženama (npr. otvaranjem vrtića i jaslica da žene imaju više slobodnog vremena...);
  - Jačati NVO sektor koji bi se bavio ovim pitanjima;
- Obrazovanjem i obrazovnom politikom uticati na stvaranje novih generacija progresivnih mladih ljudi.

Udruženja žena na području opštine Orašje

Slika 56. Postotak žena u lanica nevladinih udruga / organizacija

Rezultati anketnog istraživanja ukazuju da je na području opštine Orašje samo oko 9% žena u lanica nevladinih udruga / organizacija. U poređenju sa drugim opštinama postotak žena aktivnih u nevladinom sektoru je najniži u opštini Orašje.

Od ukupno 28 udruga/organizacija na području opštine Orašje, samo tri udruge su formirane isključivo kao udruženje žena, a postoji i jedna opštinska organizacija zajednica žena prijedloženoj političkoj stranci.

Njihov glavni cilj je promicanje ravnopravnosti spolova, te promicanje ljudskih prava i sloboda, jednakopravnosti spolova u društvu, političkom odlaganju i obitelji, zalaganje za što bolji i kvalitetniji život obitelji, koja je temelj zdravog i sretnog društva u cjelini. Pored navedenih ciljeva udruge svojim djelovanjem nastoje potaknuti žene na druženje i aktivnosti, kao izvesti je izkušenje i kušanju obaveza, te na taj način joj omogućiti doprinos u društvu.

UDRUŽENJE „ŽENE ORAŠJA“

Udruga je osnovana 2004. godine i broji oko 70 licanica. Cilj ovog udruženja je kroz druženja i aktivnosti izvesti ženu iz kuće i kućanskih obaveza. Pored toga udruga se bavi humanitarnim aktivnostima, organizira dobrovorne večere u svrhu okupljanja majki poginulih branitelja domovinskog rata, organizira okupljanje i druženje umirovljenica, a uz to i druženje sa drugim udruženjima žena iz sjevero-istočne Bosne i Hercegovine.

NVO „ŽENE SA SAVE“

NVO „Žene sa Save“ je nevladina i nestrana ka organizacija koja je osnovana 28.07.2004. godine i trenutno ima 130 licanica raznih profesija, različitih nacionalnosti i životnih prikaza. Misija ove organizacije je ta da okuplja žene kako bi promijenile svoje živote u oblasti ekonomije, zdravstva, ekologije i politike, zalažu i se za osnaživanje i uključivanje žena u sve sfere društva. Što se tiče aktivnosti ova organizacija je prisustvovala, a i sama organizirala velik broj seminara, tribina i akcija. U 2007/2008 godini ova organizacija je krenula sa realizacijom projekta „Preventiva u zdravstvenoj zaštiti žena“, a naredne godine je pokrenut novi projekt „Preventiva u zdravstvenoj zaštiti žene i psihološka pomoći ženi oboljeloj od karcinoma dojke“. Kroz radionice i radio emisije uspjele su privući veliki broj zdravih žena, a tako će i oboljelih žena od karcinoma dojke koje su organizirale sekcije pri ovoj udruzi, a kasnije su osnovale svoju udrugu oboljelih žena a to je udruga „Narcisa“. Ove godine udruga namjerava nastaviti započetu kampanju „Preventiva u zdravstvenoj zaštiti žena oboljelih od karcinoma grli a maternice“.

UDRUGA „NARCISA“

„Narcisa“ je udruga žena oboljelih od raka dojke iz Orašja. Osnovana je u svibnju 2008. godine. Trenutno broji 43 licanice, od toga 30 žena koje su oboljele od raka dojke i ostale zdrave žene. Licanice ove udruge su se najprije okupljale na sekcijama koje su održavane ispred prije spomenute NVO „Žene sa Save“, koja je u 2008. godini pokrenula projekt „Preventiva u zdravstvenoj zaštiti žene i psihološka pomoći ženi oboljeloj od karcinoma dojke“. Poslije su žene oboljele od karcinoma dojke osnovale same svoju udrugu kako bi na što bolji način moguće zaštitu i pomoći oboljelim i potaknule žene na kontrolu. Misija ove organizacije je organiziranim i kontinuiranim radom što više educirati, prvenstveno zdravu žensku populaciju radi prevencije raka dojki, a isto tako biti i podrška onima koji se bore sa tom bolesti. Tako će im je cilj poboljšati kvalitetu života oboljelih žena, informirati ih o njihovim pravima, pružiti im psihološka savjetovanja, informacije o koristima zdrave prehrane i sl. Kako se temelj suvremenog liječenja malignih oboljenja bazira na njihovom ranom prepoznavanju i otkrivanju, Udruženje je sebi postavilo za cilj da kontinuiranim akcijama edukativnog i informativnog karaktera pokušati djelovati na svijest građana, zdravstvenih institucija, sredstava informiranja, organa vlasti da se energija nije uključuje u promoviranje zdravog načina života i borbu protiv rizičnih faktora za nastanak ovog teškog oboljenja sa jedne strane, a sa druge strane da se svi zajedno uključimo u pružanje pomoći onim našim sugrađanama koje su već oboljele od ove opake bolesti, i time im olakšamo proces teške i dugotrajne borbe sa bolešću.

ZŽ „KRALJICA KATARINA KOSA A“ HDZ BiH ORAŠJE

Zajednica žena Kraljica Katarina Kosa a zalaže se za promicanje ljudskih prava i sloboda, jednakopravnosti spolova u društvu, politi kom odlu ivanju i obitelji. Broji oko 90 lanica na podru ju Op ine Orašje. Cilj i djelovanje Zajednice žena Kraljica Katarina Kosa a je promicanje ravnopravnosti spolova, kao temeljnog kriterija demokracije, zalaganje za što bolji i kvalitetniji život obitelji, koja je temelj zdravog i sretnog društva u cijelini. Ova je zajednica izuzetno aktivna u svom radu, te tako svake godine iz vlastitih sredstava (samih lanica) i donacija sponzora uspiju organizirati ve i broj humanitarnih aktivnosti, pa tako treba spomenuti njihov obilazak socijalno ugrženih obitelji sa više djece kojima povodom po etka školske godine pomažu u nabavci školskog pribora i odje e, pomo Odjelu djece sa posebnim potrebama u OŠ „ORAŠJE“ prigodnim darovima povodom Sv. Nikole, Boži a i Nove godine, prikupljanju nov anih sredstava za Udruženje žena oboljelih od raka dojke „NARCIS-a“ ORAŠJE, obilazak i uru ivanje prigodnih paketa bolesnicima i porodiljama, sudjelovanje u troškovima sahrane osobama koje žive same u doma instvu i još brojne druge.

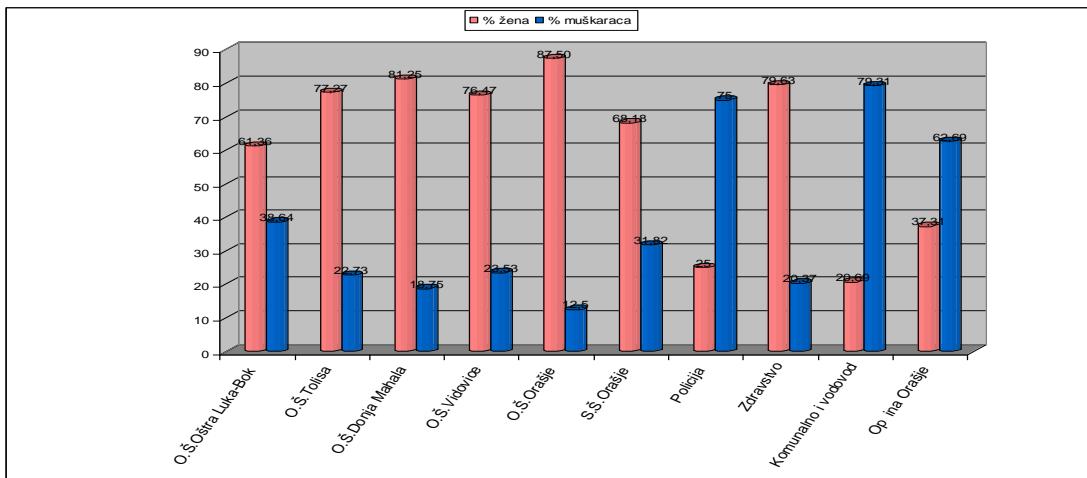
U eš e žena u sindikatima

Na razini op ine Orašje postoji deset grana Kantonalnog odbora Saveza sindikata Županije Posavske, a to su :

Tabela 4. Pregled granskih sindikata

GRANSKI SINDIKATI	Broj žena	broj muškaraca		predsjednik sindikata (po spolu)
O.Š.Oštra Luka-Bok	27	17	44	M
O.Š.Tolisa	34	10	44	Ž
O.Š.Donja Mahala	26	6	32	Ž
O.Š.Vidovice	13	4	17	Ž
O.Š.Orašje	42	6	48	Ž
S.Š.Orašje	45	21	66	M
Policija	11	44	55	M
Zdravstvo	176	45	221	M
Komunalac-vodovod i odvodnja	6	23	29	Ž
Op ina Orašje	25	42	67	Ž
UKUPNO	405	218	623	10

Analizom ovih podataka, a iz slike 57 može se vidjeti da su žene brojniji lanovi ve ine granskih sindikata izuzev grane sindikata Policijske stanice Orašje, Komunalac-vodovod i odvodnja, te sindikata Op ine gdje je ve i postotak muških lanova.

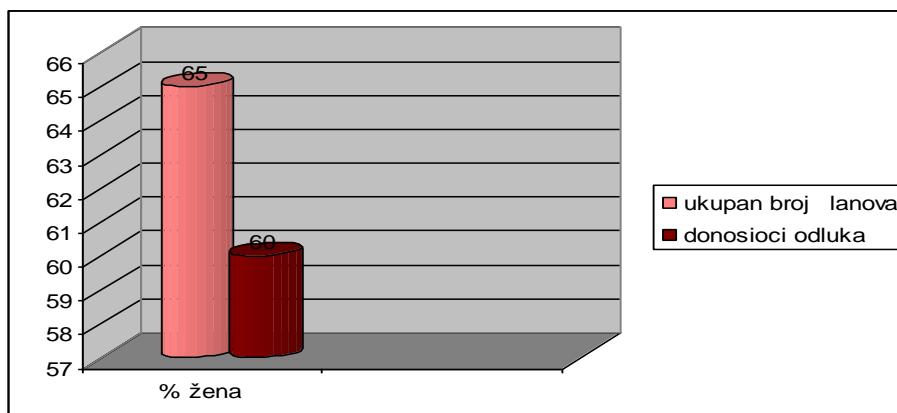

Slika 57. Postotak žena i muškaraca u lanova sindikata

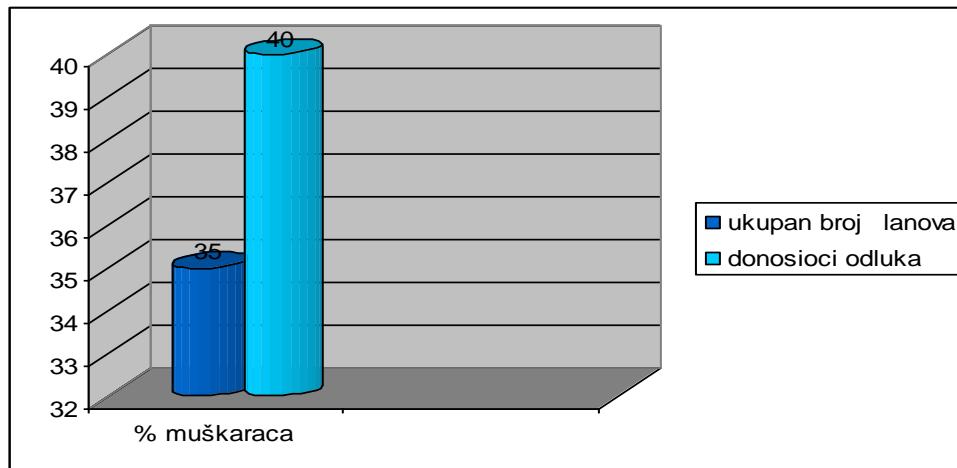
Na slici 57a može se vidjeti usporedba postotka žena u lanova sindikata i postotka žena donosioca odluka u sindikatima. Iz priloženog može se zaključiti da je postotak donosioca odluka u odnosu na ukupan broj žena u lanica sindikata manji za 5%.

Sa druge strane, analizom broja muških lanova sindikata prikazanih na slici 57b vidljiva je obrnuta situaciju, odnosno da je postotak muških donosioca odluka veći za 5% od ukupnog broja muškaraca lanova sindikata.

Struktura lanova sindikata u potpunosti odražava sliku strukture uposlenih po pojedinim ustanovama. Prema tome, tamo gdje se veći broj uposlenih odnosi na žene, veći je broj i lanova sindikata, a samim time i utjecaj na donošenje odluka i obrnuto.

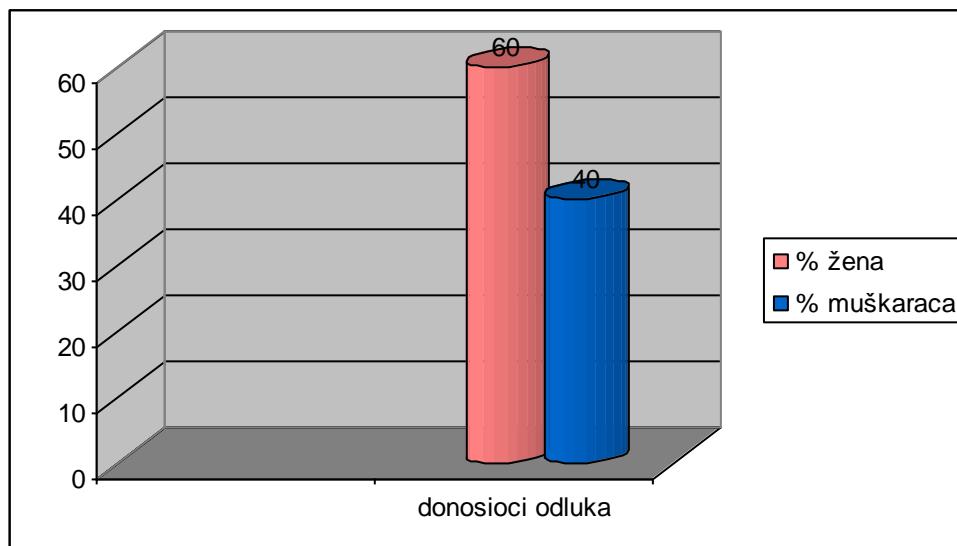

Slika 57a. Usporedba postotka žena u lanova sindikata i postotka žena donosioca odluka

Slika 57b. Usporedba postotka muškaraca u lanova sindikata i postotka muškaraca donosioca odluka

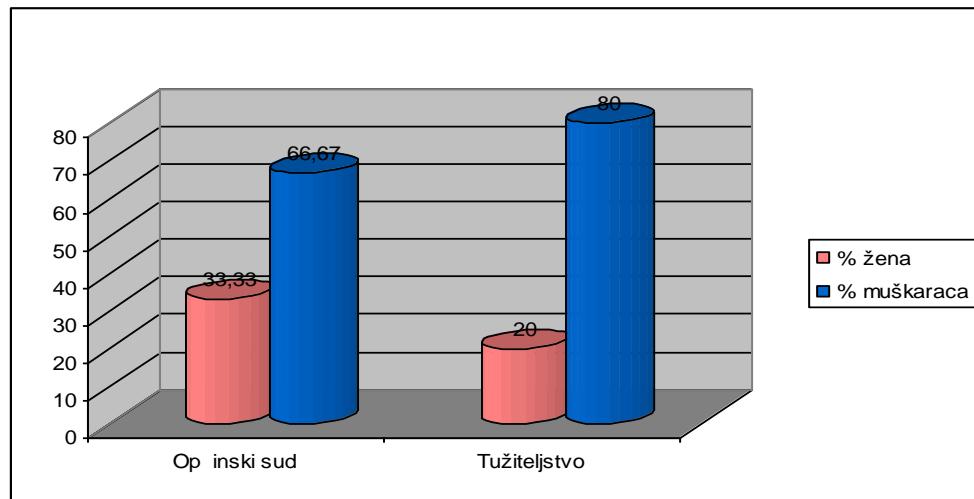
Međutim, usporedbom žena i muškaraca kao donosioca odluka u sindikatima (slika 58.), u deset sindikata je 60% žena, a 40% muškaraca donosioca odluka.

Slika 58. Usporedba postotka žena i muškaraca donosioca odluka

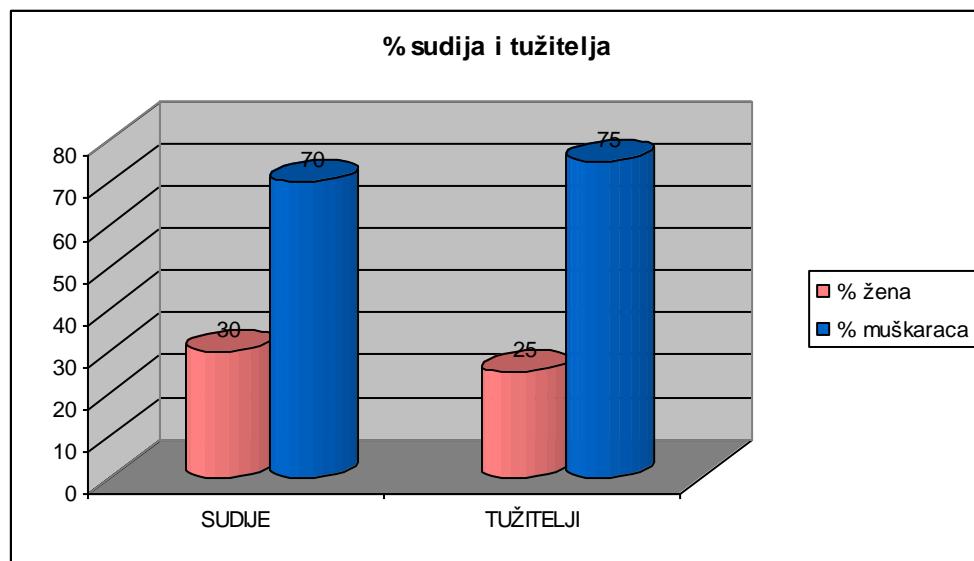
Učešće žena u Opštinskom sudu i tužiteljstvu

Analizom ukupnog broja uposlenika Opštinskog suda došlo se do podataka da je od ukupno 12 uposlenika učešće žena 33,33% (četiri žene), a postotak uposlenih muškaraca je 66,67% (osam muškaraca) što je prikazano na slici 59. Što se tiče tužiteljstva učešće žena je 20%, odnosno od ukupno pet uposlenih samo je jedna žena (slika 59.).

Slika 59. Struktura uposlenika Opštinskog suda i Tužiteljstva opštine Orašje po spolu

U ešte žena u Opštinskem sudu u Orašju je 30%, odnosno od ukupno deset sudaca samo su tri tj. 30% žena, a sedam tj. 70% muškaraca (slika 60.). Nešto veća razlika je između tužitelja i tužiteljica, odnosno od ukupno peti tužitelja samo je jedna žena - 25% što je takođe vidljivo na slici 59.

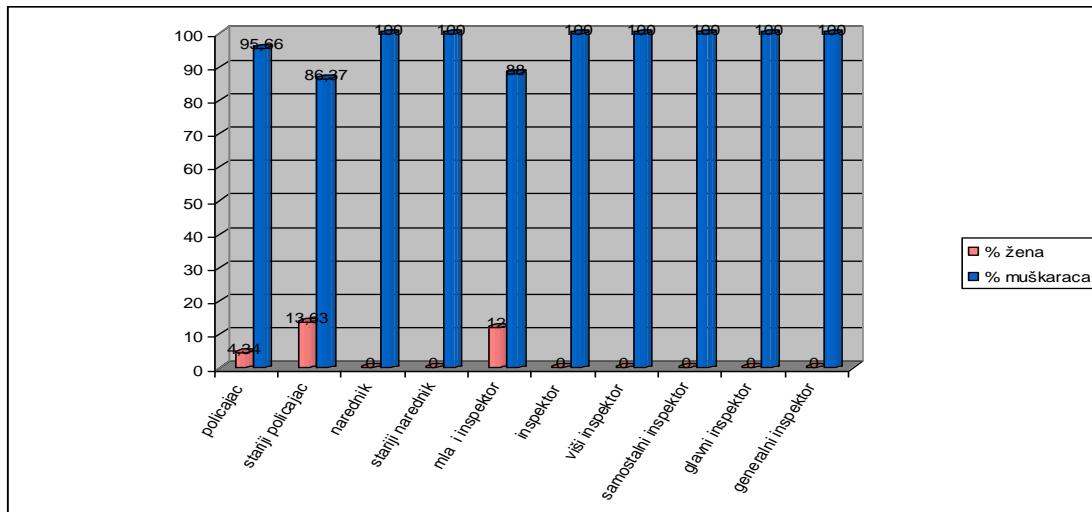

Slika 60. Usporedba postotka žena i muškaraca sudija, te postotak žena i muškaraca tužitelja

Iz provedene analize vidljivo je da je u ešte žena i tužiteljica u Opštinskem sudu i tužiteljstvu u odnosu na ukupan broj zaposlenih u sudu/tužiteljstvu takav da postoji nešto razmjer između žena i muškaraca na štetu žena koje su zastupljene sa 30% u sudstvu, a 25% u tužiteljstvu. Za ovakvo stanje nema logičnog opravdanja jer pravosuđe ni po emu nije muško područje, a prijem sudaca i tužitelja vrši neovisno tijelo prema utvrdama enim uvjetima putem javnog natječaja, bez protežiranja kadrova prema spolnoj strukturi.

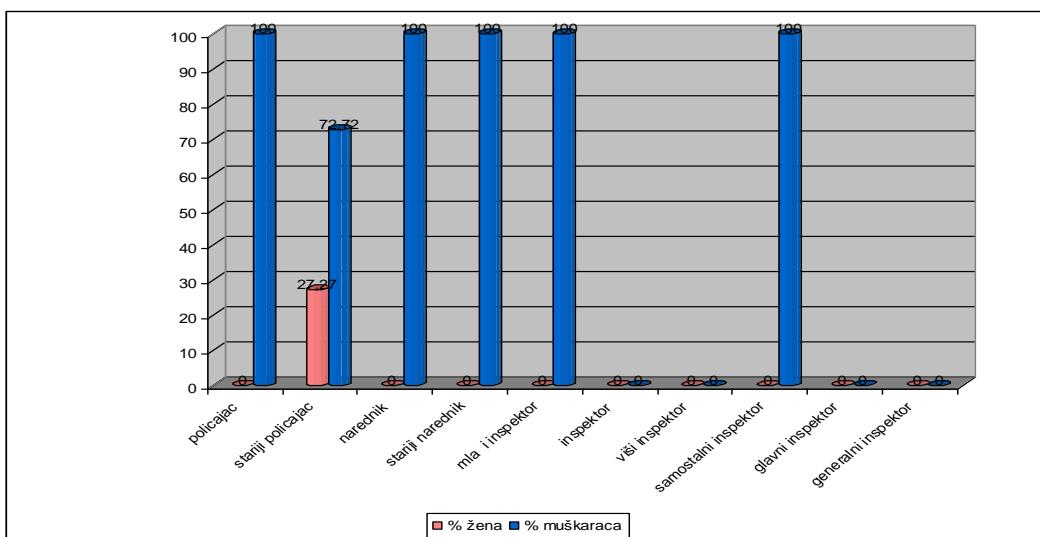
Učešće žena u policiji

Analizom situacije unutar MUP-a Županije Posavske, vidljivo je da od ukupno 159 policijskih službenika samo je deset žena (6,28%), odnosno jedna žena sa inom policijaca, šest žena ima in starijeg policijaca i tri žene sa inom mlađeg inspektora, dok je ostalih sedam inova popunjeno isključivo muškom populacijom (slika 61.).

Slika 61. Postotak žena i muškaraca u MUP-u prema inovima

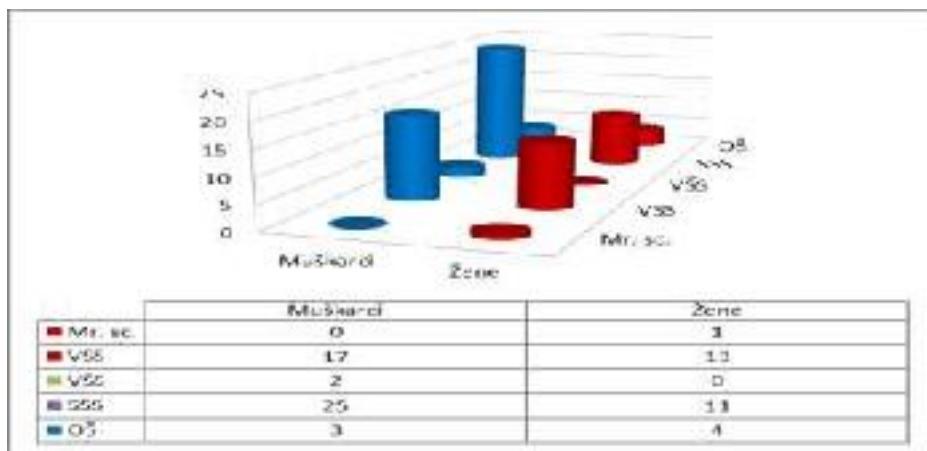
Ništa bolja situacija nije ni ako pogledamo Policijsku stanicu Orašje koja broji ukupno 35 policijskih službenika, samo su tri žene (8,57%) i imaju in starijeg policijaca, preostalih pet inova koji spadaju pod PS Orašje imaju isključivo samo muški inovnici (slika 62.).

Slika 62. Postotak žena i muškaraca u Policijskoj stanici Orašje prema inovima

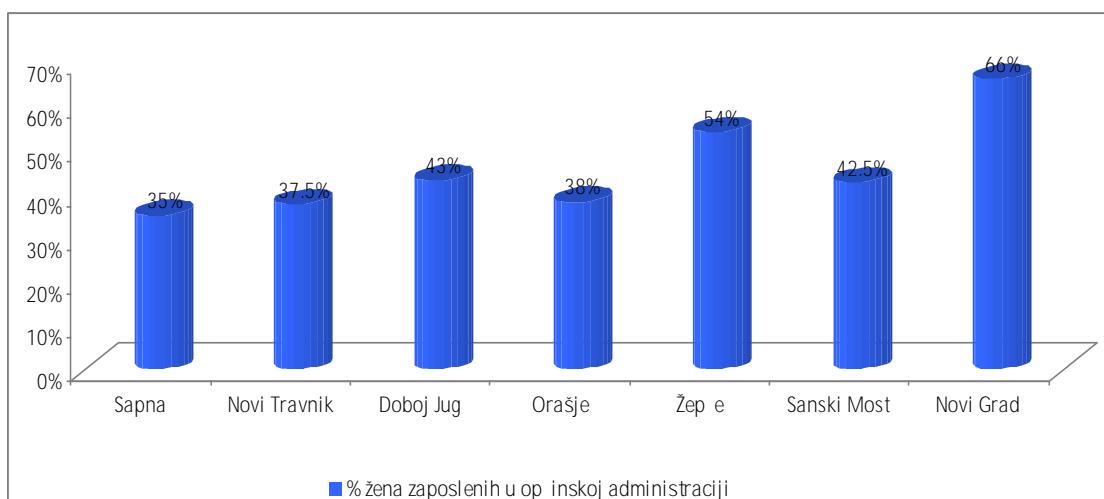
Procjena je GRG o tome Orašje vezana za ovaku spolnu strukturu uposlenika u policiji takvo da u opštini još uvijek vlada uvriježeno mišljenje da rad u policiji više odgovara muškarcima (zbog fizičkih predispozicija, nove rada, opasnosti na radu i sl.), te bi trebalo razbiti ovakve predrasude i poticati obrazovanje i upošljavanje žena u policijskim službama.

Opštinska administracija

Slika 63. Spolna i obrazovna struktura u opštini Orašje³³

Od ukupnog broja od 76 djelatnika zaposlenih u opštinskoj administraciji, njih 47 su muškarci, a 29 su žene. Iz slike 63. vidljivo je da je približno jednak broj muškaraca i žena sa visokom stručnom spremom, te sa osnovnom školom. Razlika je ujedno kod srednje školske spreme gdje je zastupljenost muškaraca znatno veća.

Slika 64. Usporedba postotka žena uposlenih u opštinskoj administraciji (2010.)

U opštinskoj administraciji opštine Orašje je uposleno 38% žena. U poređenju sa drugim opštinama koje učestvuju u projektu „Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine“ tri opštine imaju veći postotak žena uposlenih u opštinskoj administraciji, a samo jedna opština manji postotak od opštine Orašje.

³³ Izvor: Služba za stručne i zajedničke poslove

3.9.1. SWOT analiza opštine Orašje - politika

SNAGE	SLABOSTI
<p>Žene koje se već dugo nalaze u politici. Obrazovni mladi kadrovi, posebno žene, koje iskazuju veliki interes za uključivanje u politiku život opštine. Povećan broj žena u političkim tijelima. Povećan broj političkih stranaka koji djeluju na podoruju opštine.</p>	<p>Nedostatak zastupljenosti žena iz seoskih sredina u političkom životu. Postojanje predrasuda o uključivanju žena u politiku. Visok stupanj neuposlenosti žena.</p>
PRILIKE	PRIJETNJE
<p>Propisi koji obvezuju zastupljenost žena u politici, Uključivanje mladih, posebno obrazovanih žena u politiku. Angažman žena u politici sa najniže razine prema višoj. Animiranje žena u seoskim sredinama preko onih koji žive u gradskom naselju.</p>	<p>Globalna svjetska recesija. Politika nestabilnost u Bosni i Hercegovini. Neslaganja u okviru Europske Unije.</p>

Što se takođe reči o položaju žena u politici na podoruju opštine Orašje, mora se priznati da u prvom redu snagu predstavljaju zajednički propisi, u pravilu sa više razine vlasti, koji obvezuju politička tijela na minimalnu kvotu zastupljenosti žena, što se sve više poštuje. Može se reći da je Opština Orašje primjer pozitivne prakse, jer od ukupno sedam pomoćnika Opštinskog načelnika, njih tri su žene.

Takođe, kroz praćenje stanja u određenom proteklom periodu bilježi se tendencija porasta uključenosti žena u politički život na opštinskoj i županijskoj razini. Optimističan pokazatelj predstavlja posebno angažiranje mladih obrazovanih osoba, sa akcentom na žene.

Ovo kretanje predstavlja obejavu u sliku da će u dogledno vrijeme žene dobiti svoje mjesto u svim sferama života i rada, pa tako i u politici od lokalne do najviše razine.

Ipak, treba navesti da problem uključenosti žene u politiku još uvijek najviše proizlazi iz predrasuda o politici kao o muškom svijetu, gdje nema nekog značajnijeg mesta za žene, što demotiviraju i djeluju na njihovo uključivanje u politiku, jer smatraju da zaista ne imaju prilike za uspjeh, unatoč svom znanju i sposobnostima.

Još uvijek žene iz seoskih naselja se teško motiviraju na uključivanje u političke asocijacije. Ovo se ipak postupno mijenja u pozitivnom pravcu kroz njihovo animiranje od strane žena koje su već aktivno uključene u politiku.

3.9.2. Analiza zainteresiranih strana

Mlade obrazovane žene koje neposredno nakon završetka studija, pokazuju veliki interes za uključivanje u politički život koji bi im olakšao prelazak iz faze obrazovanja u radni angažman. Njihova steena emancipacija dobro je dođe i kod motiviranja aktiviranja i dugih skupina žena za uključivanje u politički život.

Žene koje su već duže vrijeme aktivne u politici i koje zbog svog ogromnog iskustva mogu znati ajno doprinjeti rješavanju određenih pitanja vezanih za političku i ekonomsko osnaživanje žena i njihovo mjesto žene u političkom životu.

Političke stranke koje obvezuju zakonske odredbe o minimalnoj zastupljenosti žena kod kandidiranja i izbora u određenim tijelima, narođeno ito su motivirane da svojim programima privuku što već i broj žena.

Udruge žena iji se programi u prvom redu zasnivaju na poštivanju ljudskih prava i promicanju ravnopravnosti spolova imaju interes za uključivanje i djelovanje što većeg broja žena kako bi povećali njihov utjecaj na političku scenu i time doprinjeli ostvarivanju svog cilja.

Komisija za ravnopravnost spolova koja djeluje kao stalno radno tijelo Opštinskog vijeća Orašje u svom programu rada između ostalog ima zadatke promicanje ravnopravnosti spolova i sprečavanje diskriminacije, promoviranje jednakih prava i mogućnosti za muškarce i žene, suradnju sa Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine kojem podnosi izvještaje o provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova.

ZAKLJUAK o položaju žena u politi kom i javnom životu na podruju opine Orašje

Analizirajući politi ki položaj žena na podruju opine Orašje na temelju statističkih podataka, ali i kvalitativnih podataka prikupljenih putem ankete, fokus grupe i okruglog stola, GRG opine Orašje došla je do zaključka da žene na podruju opine Orašje nisu ravnopravne sa muškarcima u pogledu ostavarivanja prava sudjelovanja u politi kom i javnom životu, te da nisu razmjerno zastupljene u predstavništvenim, izvršnim i sudskim organima.

Svoj politi ki neaktivizam mnoge opravdavaju nedostatkom slobodnog vremena, naročito visokoobrazovane uposlene žene kojima je izuzetno teško uskladiti profesionalni i obiteljski život sa politi kom aktivnošću.

Problem postoji i u samim politištvenim stranakama koje iako formalno prihvataju ravnopravnost žena, zapravo neće dovoljno da bi osigurale politi kom participaciju žena, što se naročito pokazuje pri kreiranju stranačkih kandidatskih izbornih lista kada se većina žena postavlja na liste neposredno pred same izbore kako bi se ispoštovala zakonska obveza o izbornim kvotama, a na što su ukazale i učesnice fokus grupe.

Istraživanje je pokazalo i da unutar politištvenih stranaka ne postoji volja da se ženama zaista omogući ravnopravnost u javnom djelovanju i odlučivanju. Politi ki aktivne žene, nemaju značajni utjecaj na kreiranje politika unutar stranke, nego se njihov rad nastoji svesti na rješavanje uobičajenih «ženskih pitanja» kao što su socijalna i zdravstvena zaštita (problemi trudnica i majki, droge ili alkoholizma), obrazovanje, bavljenje humanitarnim radom i sl.

Rezultati izbora su najbolji indikator stvarne politištvene participacije žena, pa se tako u posljednjoj izbornoj 2008. godini, u usporedbi sa izbornom 2004. godinom, broj žena više nije u Opštinskom vijeću u Orašje dvostruko smanjio, tako da su danas zastupljene sa svega 12%. Na upravljačkim pozicijama u Opštinskom vijeću u Orašje do sada nije bilo žena.

Analiza položaja žena u izvršnoj strukturi vlasti ukazuje na dominaciju muškaraca i u ovom segmentu vlasti, pa tako u opštini Orašje, žena nikada nije bila Opštinska načelnica. Ipak, situacija je znatno bolja u usporedbi sa participacijom žena u zakonodavnoj vlasti, pa tako u upravljačkoj strukturi menadžmenta opštinske administracije, od sedam mjeseta samo nikača Opštinskog načelnika, na tri mjeseta su imenovane žene, što je primjer pozitivne prakse poštivanja Zakona o ravnopravnosti BiH. Na ostalim upravljačkim mjestima u administrativno-javnom sektoru uglavnom su imenovani muškarci, pa je tako u javnim poduzećima i u opštini Orašje, svega 25% žena.

**PREPORUKE
za osnaživanje uloge žena u politi kom i javnom životu**

1. Podizanje razine znanja i svijesti žena o antidiskriminacijskom zakonodavstvu, rodnoj ravnopravnosti i nužnosti njihovog uklju ivanje u politi ki život lokalne zajednice kroz organiziranje tribina, seminara, kampanja i drugih aktivnosti usmjerenih ka promicanju ravnopravnosti spolova u oblasti politi kog i javnog života,
2. Organiziranje i poticanje edukacije žena lanica politi kih stranaka vezane za javne nastupe, odnose sa javnoš u i medijima i druga politi ka znanja i vještine koje bi doprinjeli njihovom osnaživanju i utjecaju na donošenje odluka u politi kim strankama,
3. Poticanje osnivanja, osnaživanja i djelovanja NVO sektora ije bi aktivnosti i projekti bili usmjereni ka podizanju znanja i svijesti o ljudskim pravima žena i ravnopravnosti spolova, te isticanju uloge i važnosti žena u politici s ciljem njihovog poticanja na aktivnije participiranje u politi kom životu,
4. Promicanje mjera koje bi omogu avale uskla ivanje privatnih i profesionalnih obveza kako bi se ženama omogu ilo više slobodnog vremena za uklju ivanje u politi ki život (npr. otvaranja vrti a i jaslica, prilago avanje organizacije strana kog rada ženama u smislu izbjegavanja održavanja sastanaka u kasnim ve ernjim satima ili preugih sastanaka),
5. Osnaživanje rada institucionalnih mehanizama za promicanje ravnopravnosti spolova na lokalnoj razini kroz adekvatnu politi ku i finansijsku potporu, te kroz održavanje edukativnih seminara koji e omogu iti u inkovitije provo enje propisa i zada a u provedbi politike ravnopravnosti spolova,
6. Poticanje politi kih stranka na izra ivanje rodno osjetljivih strana kih programa koji bi uvažavali specifi ne potrebe žena i muškaraca, te korištenje rodno osjetljivog jezika pri pisanju programa, kako se žene ne bi osje ale isklju ene iz strana kih politika,
7. Promoviranje rodno osjetljive politike i rodno osjetljivog jezika u medijima kao jedan od na ina sprije avanja stereotipnog prikazivanja žena,
8. Unaprije ivanje pirikupljanja, obrade i analize statist kih podataka prikazanih po spolu, koji bi predstavljali jasan indikator za pregled stanja na terenu i temelj za kreiranje politika svih vrsta.

3.10. Analiza op inskog prora una

Uvod - Rodno odgovorni prora un

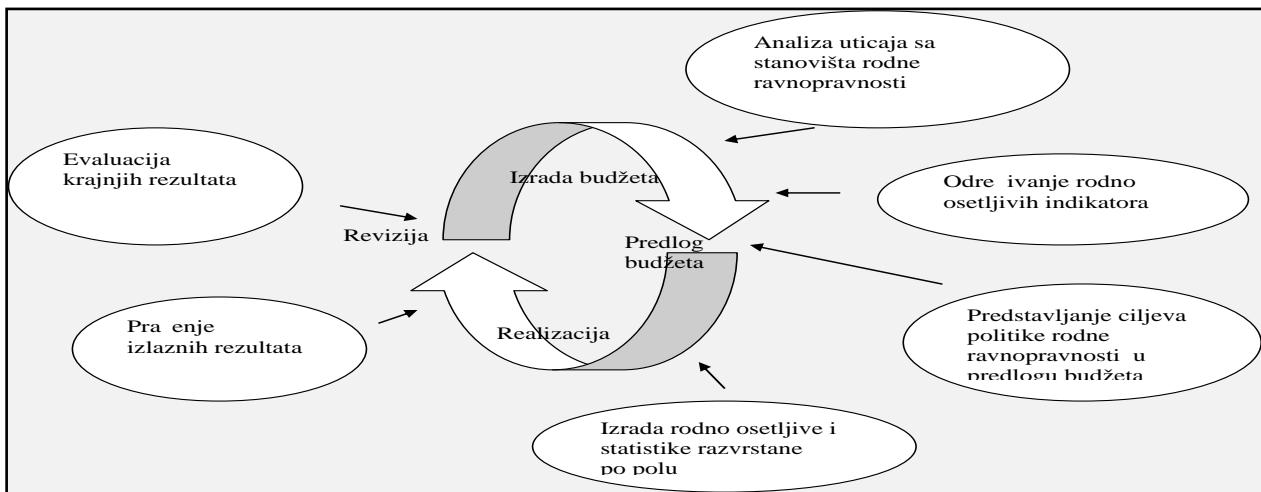
Primjena rodne ravnopravnosti zahtijeva adekvatna prora unska izdvajanja, te se principi rodno odgovornog prora una uvode kao važna komponenta uvo enja rodne ravnopravnosti u širi kontekst rada lokalne samouprave. Imaju i u vidu da prora un odražava vrijednosti, odnosne mo i i politi ke, ekonomski e i socijalne prioritete u zajednici, zastupanje rodne ravnopravnosti kroz prora un je istinski na in za provo enje politika u praksi. Rodno 'slijepi' prora un projicira nejednakosti u položaju muškaraca i žena (dje aka i djevoj ica) i nejednaku raspodjelu mo i izme u njih. Rodno odgovorni prora un uklju uje integriranje rodnog aspekta u sve faze prora unskog procesa, te samim tim zahtijeva strateški pristup. Inicijative rodno odgovornog prora una se intenzivnije razvijaju u posljednjih 10 godina, te esto prate uvo enje programskog prora una, odnosno prora una zasnovanog na rezultatima prvenstveno jer rodno odgovorni prora un podrazumijeva izradu prora una imaju i u vidu kako prora unske politike, programi i raspodjela sredstava uti u na žene i muškarce, te kroz programske prora un prati raspodjelu prihoda kroz krajne rezultate i u inke programske aktivnosti.

Rodno odgovorni prora un – principi

Vrlo esto prora un se smatra 'rodno neutralnim', to jest da nema posebne efekte po spolnoj strukturi. Me utim, to u skoro svim slu ajevima sagledavanja i analize prora una nije realnost. Rodna analiza prora una vrlo esto pokazuje financijsku vezu izme u ekonomskog razvoja (ekonomskog rasta, smanjivanja siromaštva, investiranja i štednje) i rodne jednakosti ('ženskog' siromaštva i pristupa resursima). Naime, uslijed bioloških razlika, nejednakih društvenih pozicija i stereotipnih društvenih uloga, potrebe individua unutar društvene zajednice su razli ite, te isti imaju razli itu korist od javnih resursa, uklju uju i i prora un.

Stoga, rodno odgovorni prora un ne posmatra prora un kao rodno neutralan, ve nalaže uklju ivanje rodne perspektive na svim nivoima procesa prora una i restrukturiranje prihoda i rashoda na na in koji doprinosi rodnoj ravnopravnosti. Rodni prora un obuhva a rodnu analizu prora una, te služi kao osnovni korak za pranje utjecaja sredstava na živote muškaraca i žena, djevoj ica i dje aka unutar op ine. Rodno odgovorni prora un ne podrazumijeva pripremu odvojenih prora una za muškarce i žene, ve razmatra na koji na in prora un, kao alat za realizaciju strategija i zakonskih okvira unutar op ine, može doprinijeti smanjenju rodne neravnopravnosti. Imaju i u vidu ve izra enu Gender senzitivnu situacijsku analizu (GSSA) koja služi kao osnova za identificiranje problemati nih podru ja koja održavaju rodnu neravnopravnost unutar djelovanja op ine, rodno odgovorni prora un može imati bitnu ulogu kao korektivni mehanizam kojim se smanjuje analizirani rodni jaz. Kao takav, on obuhva a sve faze prora unskog procesa i povla i sa sobom analizu i restrukturiranje prora una prema potrebama žena/djevoj ica i muškaraca/dje aka, te doprinosi promoviranju ravnopravnih politika, te njihovu realizaciju u praksi kroz prora unske alokacije.

Uvođenje principa rodne ravnopravnosti u proces proračuna mogu se predstaviti sljedećim grafičkim prikazom:

Rodno odgovorni proračun – koraci u praksi

Prije same izrade proračuna, potrebna je dijagnoza problema – što je zapravo GSSA. Pri izradi proračuna, ključnu ulogu ima rodno odgovorna analiza istog (kao prvi korak rodno odgovornog proračuna). Iako javni proračun djeluje kao rodno neutralan politički instrument, proračunske rashodi i prikupljanje prihoda imaju različit utjecaj na muškarce i na žene.

Kao osnova rodno odgovornog proračuna, potrebno je imati podatke koji su razdijeljeni po spolu, kako bi se demistificirala estetističana neutralnost proračuna. Rodnom analizom proračuna može se jasno vidjeti kako javna sredstva, kroz programe utiču na položaj žena i muškaraca u društvu – to jest, ko su krajnji korisnici javnih prihoda. Poslije svih analiza i procesa koji se moraju završiti prije usvajanja proračuna konacno proizvodi proračun sa usluge, transferi i naknade koje su usmjerene na ljude, a oni estetistički nisu rodno neutralni. Prvi nivo analize treba da proizvede izvještaj o krajnjim korisnicima ili primateljima sredstava iz proračunskih programa, s rodno razvrstanim podacima. Ispitujući i dublje, rodna analiza proračuna može da demonstrira stupanj u kojem je proračun zadovoljio potrebe korisnika, izazove i barijere s kojima se suočavaju svi oni iz ciljne grupe koji nisu imali pristup uslugama, stupanj u kojem je proračun smanjio ili pogoršao rodni razliku, te odnos između strategija, politika i finansijskih alokacija iz budžeta.

Iako gotovo svako pitanje u nadležnosti lokalnog nivoa vlasti može da se posmatra i iz kuta rodne ravnopravnosti, nisu sva pitanja jednako važna, tj. jednak prioriteta za žene i za muškarce u opštini, niti će njihovo rješavanje imati jednak utjecaj na kvalitetu svakodnevnog života žena i muškaraca. Važno je da izaberemo oblast koja je u nadležnosti opštine, a koja je od značaja za generalno dobro i kvalitet života.

Stoga, u praksi, prilikom uvođenja rodno odgovornog proračuna u opštinama predlaže se postupni pristup:

Krenuti sa rodnom analizom prora una (prvi korak rodno odgovornog prora una) sa jednom ili dvije stavke prora una/sektora gdje je relevantnost po pitanju ravnopravnosti spolova o igledna (što se vidi iz GSSA-a)

Ulazni elementi

- Koliko novaca se dodjeljuje za ovu oblast?
- Ko je ciljna grupa i koji je sektorski cilj, cilj programa itd.?
- Koje su planirane aktivnosti te njihov rodni uticaj?

Izlazni elementi

- Koje su stvarne posljedice-rezultati aktivnosti?
- Da li su rezultati isti kao o ekivani?
- Koji je odnos raspodjele na žene i muškarce – ko je potroša javnih resursa (potrebno je uraditi rodnu analizu prora unske potrošnje u danoj oblasti bez obzira da li se radi o linijskom ili programskom prora unu)?
- Ko donosi odluku o raspodjeli resursa?
- Da li ova oblast i na in raspodjele sredstava može imati razli ite implikacije za muškarce/žene i na koji na in?

Definirati ciljeve u oblasti ravnopravnosti spolova u ovoj stavci prora una

Da li su osigurana adekvatna sredstva za provo enje definiranih ciljeva kroz prora un?

Da li je jasan efekt alokacije sredstava na žene i muškarce?

Da li je raspodjela sredstava ostvarila o ekivani utjecaj u cilju postizanja rodne jednakosti (gender mainstreaming u skladu sa politikama, strategijama itd.)?

Nakon analize prora una, vrši se restrukturiranje prora una na in koji uzima u obzir principe rodne ravnopravnosti. To nije, u slu ajevima u kojim analiza otkrije da prora unski resursi nisu distribuirani na rodno ravnopravan na in potrebno je restrukturiranje prora una. Kao osnova za rodno odgovorno restrukturiranje prora una, koriste se usvojene politike rodne ravnopravnosti, GSSA, te rodna analiza prora una koja ukazuje na problem.

Prora un op ine Orašje – situacijska analiza

Prora unska politika op ine Orašje fokusirana je na socio-ekonomski razvoj, te se kao stalna mjera izdvajaju financijska sredstva za poticaj malih i srednjih poduze a iz oblasti poljoprivrede, te razne oblike subvencioniranja novouposlenih radnika koji su prijavljeni kod službe za upošljavanje op ine Orašje. Prora un op ine Orašje za 2011. godinu iznosi 5.613.820 KM, od ega su poreski prihodi 2.462.149 KM, neporezni prihodi 1.365.031, 676.331 KM prihodi od poduzetni ke aktivnosti i imovine, 685.500 KM naknade od pružanja javnih usluga, te kapitalni primici u iznosu od 1.392.379 KM. Ostali primici su namjenska prora unska sredstva – naj eš e kroz financiranje projekata.

Što se ti e rashodovne strane prora una, nije ra ena rodna analiza prora unskih stavki. Specifi no, ne postoji rodna statistika rashoda (npr. ko je korisnik javnih rashoda i u kojoj mjeri). Obzirom da se ne radi rodna analiza prora una kao prvi korak (izdaci se ne prate po bilo kojoj strukturi, pa tako i rodnoj strukturi), nije se radilo ni na restrukturiranju prora una u cilju rodne ravnopravnosti. Iako se nije radila sistematska rodna analiza prora una, kao primjer rodne analize može se uzeti oblast poljoprivrede, za koju je dostupna nekolicina rodnih indikatora rashoda.

Razvoj poljoprivrede je istaknut je kao jedan od strateških ciljeva op ine Orašje, što se svakako vidi i iz razvojnih dokumenata. Posljednjih godina, fokus je bio na intenzivnoj proizvodnji povr a i vo a u plastenicima i na otvorenom što vodi ka znatno ve oj isplativosti po jedinici površine (što je vrlo bitno imaju i u vidu da je op ina Orašje gusto naseljena te da poljoprivredno doma instvo u prosjeku ima manje od 2,00 ha poljoprivrednog zemljišta). Kao stalna mjera, a u skladu sa Odlukama o poticajnim mjerama za razvoj poljoprivrede na podru ju op ine Orašje, iz prora una se kontinuirano izdvaja Grant za kapitalna ulaganja u poljoprivrednu. Za 2011. godinu izdvojena sredstva kao investicijska potpora za projekte sa fokusom na razvoj i unapre enje poljoprivrede (npr. nabavka ure aja za zaštitu bilja u plasteni koj proizvodnji, nabavka pumpi za navodnjavanje u povrtarskoj proizvodnji, nabava termi ki difuzne folije za pokrivanje plastenika, nabava traktorskog atomizera i mal era itd.) su iznosila 55.516,00 KM. Tako er, u cilju kontinuiranog unapre enja poljoprivrednog poduzetništva, op ina Orašje izdvaja prora unska sredstva za uvo enje novih tehnologija u plasteni koj i vo arskoj proizvodnji, što svakako uti e na ve u produktivnost, te ja a ekološki prihvatljivu proizvodnju.

Od ukupno 39 korisnika granta za poljoprivrednu, u 2010. i 2011. godini, samo pet primatelja finansijske potpore su bile žene (svega 12,8%). Nadalje, dublja analiza plasteni ke proizvodnje sugerira marginalizaciju žena. Naime, u 2010. godini niti jedna žena nije imala registriranu poljoprivrednu djelatnost u proizvodnji povr a, dok ih je u 2011. godini bilo samo dvije. Imaju i u vidu da žene predstavljaju ve inu radne snage na poljoprivrednim zemljištima, vrlo skromno u eš e u javnim rashodima svakako ukazuje na zna ajan debalans.

Pored projekta 'Uvo enje poljoprivrednih proizvo a a u sustav registriranih poljoprivrednih obrta', koji bi osigurao uvo enje poljoprivredne djelatnosti u Obrtni registar i ija bi implementacija utjecala na poboljšanje ekonomske situacije žena, dovoljan je i upis u Registar poljoprivrednih gospodarstava (znatno jeftiniji i jednostavniji postupak), što bi svakako trebalo snažiti ženske poduzetnice iz oblasti poljoprivrede te oja ati njihovu poziciju kao korisnice javnog prora una. Prema podacima RPG – a od ukupno 1238 registriranih osoba u RPG Službi za gospodarstvo i infrastrukturu op ine Orašje, njih 334 su žene tj. 27 %. Ovo je dovoljna pretpostavka da žene kao glavni nositelji plasteni ke proizvodnje budu i proporcionalno zastupljene u korištenju prora unskih sredstava za ovu namjenu, to jest, veza izme u vlasnika poljoprivredne djelatnosti kao direktnog korisnika javnih prihoda (to jest onoga ko ima kontrolu nad resursima) i onog koji pretežno radi u toj proizvodnji bi trebala biti jasnija, što svakako vodi ka pravednijoj raspodjeli javnih rashoda i kontroli nad finansijskim resursima

**PREPORUKE
za unapre enje Rodno odgovornog prora una**

Odgovor na pitanje kako smo koristiti rezultate analize jednako je zna ajan kao i odgovor na pitanje što smo analizirati i zašto. Po pravilu, u procesu rodno odgovornog prora una prvenstveno je od zna aja sagledavanja efekata prora unskih izdataka na muškarce i žene kao individue unutar lokalne zajednice i da se na osnovu zaklju aka preporu e konkretne mjere za unapre enje ravnopravnosti.

U nastavku je niz preporuka za unapre enje procesa rodno odgovornog prora una u opini:

Rodna analiza prora una

Obzirom da opina Orašje ne radi adekvatnu rodnu analizu prora una kao po etni korak rodno odgovornog prora una, to je svakako neophodna aktivnost. Primjer inicijalne analize poljoprivrednog poduzetništva, specifično granta koji se dodjeljuje kao stalna mjeru za razvoj poljoprivredne djelatnosti je svakako korak u pravom smjeru. Međutim, kako bi se dalje analizirala rodna ravnopravnost i povezanost iste sa prora unskim alokacijama, potrebno je uraditi dublju analizu npr. obzirom da su pet primatelja finansijske potpore bile žene, o kojoj sumi novca se radi, da li su projekti bili uspješno realizirani, ko je bio zaposlen, ko je indirektni korisnik finansijskih sredstava itd.

Rodnu analizu prora una mogu raditi sektorski predstavnici u suradnji sa gender radnom grupom unutar opine. Za ovu aktivnost, neophodno je propisati potrebnu rodnu statistiku, koja se prikuplja od strane prora unskih korisnika (kroz realizirane projekte i programe).

Definiranje ciljeva iz oblasti rodne ravnopravnosti te očekivanih rezultata

U ovoj aktivnosti učestvuju Općinski vijeće, Općinski načelnik, te gender radna grupa unutar opine. Definiranje ciljeva i očekivanih rezultata iz oblasti rodne ravnopravnosti uključuje formuliranje jasnih ciljnih vrijednosti, na osnovu čega se konstatira u kojoj je mjeri prisutna neravnopravnost, te na osnovu čega se prati u inak. Nakon što se definiraju ciljne vrijednosti, potrebno je odrediti indikatore na osnovu kojih se prate ciljne vrijednosti, te naglasiti iz kojih izvora će se pratiti dati indikatori (odakle će se crpiti referentne vrijednosti). Rodni indikatori služe kako bi se uvidjelo da li utrošena sredstva adekvatno odražavaju dobivenu vrijednost. Rodni indikatori se mogu postaviti kroz prioritete prora unskih korisnika, te ciljna rodna mjeru može biti jedan od kriterija za dodjelu prora unskih sredstava.

Restrukturiranje prora una na osnovu rodne analize

U cilju unapređenja ravnopravnosti te smanjivanja rodnog jaza, potrebno je izvršiti restrukturiranje prora unskih sredstava kako bi se postigli definirani ciljevi. Stoga, u slučajevima u kojima analiza otkrije da prora unski resursi nisu distribuirani na ravnopravno način, na osnovu čega su definirani ciljevi, u prora unu je potrebna korekcija kojom će se ta neravnopravnost ispraviti. Kada govorimo o uvođenju rodnog prora una na lokalnom nivou treba početi od važećih dokumenata na tom nivou, te će GAP svake opine koji definira mjeru za svaku bitnu oblast uvelike olakšati ovaj posao. Samo restrukturiranje prora una će raditi sektor za financije, ali na osnovu ciljeva definiranih unutar svakog sektora.

Sistemsko ugraivanja rodne ravnopravnosti u cijelokupan proračunski proces zahtjeva vrijeme i u ešte svih aktera koji uestvjuju u procesu planiranja, te procesu određivanja rodnih prioriteta, ciljnih vrijednosti i popratnih indikatora. Uvođenje programskog, rodno odgovornog proračuna bi svakako bio vrlo značajan korak. Naime, BiH je ostvarila značaj napredak u pogledu implementacije programskog proračuna na svim nivoima vlasti izuzev na općinskom nivou gdje je taj proces u za etku. Za implementaciju programskog proračuna obično treba nekoliko godina kako bi se ostvarile sve prednosti programskog programa. Prvi korak je pripremljena općinska strategija razvoja ili strateški dokumenti, od kojih GSSA i budući GAP svakako imaju značajnu ulogu. Na osnovu razvojnih prioriteta i mjeri, Sektor za financije na općinskom nivou izrađuje srednjoročni (trogodišnji) Dokument Okvirnog Proračuna, koji osim razvojnih prioriteta prikazuje i makroekonomска predviđanja te njihov utjecaj na prihodovnu i rashodovnu stranu proračuna, kao i programske granice za svakog programskog korisnika. Na temelju Dokumenta Okvirnog Proračuna, svaki korisnik zahtjeva proračunska sredstva u skladu sa predloženim programima, koji se razlikuju od tradicionalnog linijskog budžeta u pristupu, pripremi i prezentaciji. Umjesto fokusiranja na ono što kupuje zajednica (osoblje, roba i sl.), programski proračun je usmjeren na očekivane rezultate usluga i u inke koji se postižu sa tim rezultatima, te samim tim proračun se može usmjeriti na rješavanje konkretnih problema u zajednici sa jasnim izlaznim rezultatima i gender indikatorima kao jedne od mjeru rezultata i efekata programa. Ovakav pristup proračunu pomaže lokalnoj samoupravi da vrši efektivniju i pravedniju raspodjelu sredstava, te lakše prati izlazne rezultate i ocjenjuje dobivenu vrijednost za uloženi novac (pored ostalog i kroz definirane gender indikatore).

Za ovaj pristup, služba za financije mora preuzeti veliku odgovornost i izgraditi kapacitete za implementaciju rodno odgovornog proračuna. Trenutno, tih kapaciteta u općini nema, te se predlaže da općinska služba koja će voditi taj proces radi sa Komisijom za ravnopravnost spolova u cilju što adekvatnije institucionalizacije.

Bitno je napomenuti i stalne mјere koje svakako trebaju biti dio GAP-a općine, a koje će se bazirati na osnovu GSSA-a, te se pratiti kroz rodno odgovorni proračun. Mјere će se realizirati kroz projekte i projektne aktivnosti, a pratiti će se putem definiranih gender indikatora. Pozitivan primjer stalne rodno odgovorne mјere sa kojom se vežu i proračunske alokacije općine Orašje je izdvajanje na ime naknada za nezaposlene rodilje na razini od 30.000,000 KM godišnje. Mјere poput ove su od velikog značaja za lokalne zajednice, pogotovo kada je riječ o općinama sa velikim postotkom neuposlenosti, od čega je značajna postotak žena. Također, svakako je bitno potencirati mјere koje utiču na povećanje mogućnosti u zapošljavanju, poboljšanje uvjeta za unapredjenje zdravlja i socijalne dobrobiti žena i muškaraca, te povećano učešće žena u javnom životu općine Orašje.

4. GENDER AKCIJSKI PLAN

4.1. Definiranje i opis ključnih pitanja

4.1.1. Ključna pitanja u području ekonomije

1. Nezaposlenost žena niskog stupnja obrazovanja i starije životne dobi
2. Manjak poslovnih inicijativa žena zbog neposjedovanja resursa
3. Nedovoljna zastupljenost žena u poduzetništvu

1. Nezaposlenost žena niskog stupnja obrazovanja i starije životne dobi

Od ukupnog broja neuposlenih žena u Orašju, 36% su nekvalificirana radna snaga. Ako pak neuposlene žene promatramo po starosnoj dobi, onda raspolaćemo podatkom da se ak 23% njih je starije od 45 godina života. Obje ove kategorije žena predstavljaju skupine koje teško pronalaze posao i dugo su prijavljene na birou, jer je zapošljavanje uglavnom uvjetovano odgovarajućim obrazovanjem, kao i injenicom da poslodavci u pravilu zapošljavaju žene mlađe životne dobi do 30 godina.

U rješavanje ovog problema nužno je uključiti lokalne zajednice, upravo iz razloga što se do sada nitko od nadležnih institucija (Služba za upošljavanje, MIO/PIO, Zavod za zdravstveno osiguranje) nije ozbiljnije bavio njegovim rješavanjem, iako su potencijalne koristi višestruke, među kojima je svakako najveća povećanje broja zaposlenih, i to kako žena, tako i ukupne zaposlenosti na području opštine Orašje. Tako er, njegovim bi se rješavanjem ovim ženama (uvjetno ovisnim o muškim lanovima obitelji) pružila mogunost stjecanja financijske samostalnosti i neovisnosti, što bi pozitivno utjecalo i na povećanje njihovog samopouzdanja u smislu dalnjeg mogućeg ekonomskog osnaživanja.

Rješavanju ovog pitanja treba pristupiti tako da se toj kategoriji žena, dakle one niskog stupnja obrazovanja i starije životne dobi, kao i onima koje imaju znatan broj godina radnog staža steći u tvrtkama koje su poslovale prije rata (npr. tekstilna industrija „SAVA“ je upošljavala oko 400 žena) omogućiti njihovo ekonomsko osnaživanje na način da ih se sukladno ciljevima predviđeni u Strategiji lokalnog razvoja opštine Orašje 2011.- 2020. godine, pomogne u registriranju samostalnih poljoprivrednih djelatnosti za koje nije potrebno obrazovanje, kroz kih obrta, kao i djelatnosti domaće radnosti, u smislu sufinanciranja troškova poreza i doprinosa u određenom vremenskom periodu kako bi se i iste i formalno mogle prilagoditi djelatnosti koju obavljaju. Ovdje se u prvom redu misli na žene koje već rade znatan broj godina u plastenici koj proizvodnji, proizvodnji povrća na otvorenom, voćarstvu, duhanarstvu, proizvodnji konzumnih jaja u vlastitim mini farmama i sl.

Prema podacima Federalnog zavoda MIO/PIO Mostar u 2010. godini u oblasti poljoprivrede bilo je registrirano svega 34 žene odnosno 112 muškaraca. Međutim stanje na terenu nam je pokazalo da je situacija znatno drugačija, odnosno da je znatno veći broj žena angažiran u

poljoprivrednoj djelatnosti, tako da je potrebno omogu iti njihov prelazak iz neformalnog u formalni sektor.

Tako er, žene sa podru ja op ine Orašje ve su tradicionalno prepoznate kao vrsne u izradi narodnih nošnji, ru nog veza, prekriva a i ru nika na tkala kom stroju, kao i raznih suvenira, pa bi se ta njihova djelatnost mogla uspješno povezati sa razvojem turizma i ugostiteljstva na podru ju op ine Orašje, a što je tako er predvi eno Projektom „Izrade master plana razvoja turizma“ u sklopu Strategije lokalnog razvoja. Ove djelatnosti bi tako er mogle registrirati žene niske obrazovne strukture, kao i one starije životne dobi, pa i žene sa invaliditetom, jer su za razliku od poljoprivrednih one uglavnom vezane za rad u ku i, a i za njih su u pravilu potrebna manja finansijska ulaganja.

U slu aju nerješavanja ovog pitanja posljedice e osjetiti nezaposlene žene, naro ito one bez kvalifikacija, a posebno žene koje su bile radno angažirane i imaju zna ajan broj radnog staža, ali nedovoljan za ostvarivanje prava na prijevremenu ili redovitu mirovinu, jer je potražnja za radhom snagom op enito vrlo smanjena, a posebno za ovu populaciju žena. I Op ina e imati kako direktne tako i indirektnе štete kroz nagomilavanje neuposlenih radnika, pla anja zdravstvenog doprinosu za iste, razna socijalna davanja i sl.

Gender radna grupa op ine Orašje (GRG) je identificirala sljede e projekte kojima je cilj poboljšati finansijsku sigurnost ovih žena koje su prema rezultatima GSSA op ine Orašje, u najnepovoljnijem ekonomskom položaju:

Podrška registriranju i održivosti obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu

žena

Subvencioniranje usluga dje jeg vrti a za nezaposlene žene koje ulaze u proces registracije obrta/srodnih djelatnosti

Promocija ru nih radova žena op ine Orašje

Izrada projektne dokumentacije etno imanja u Boku

2. Manjak poslovnih inicijativa žena zbog neposjedovanja resursa

Jedan od zna ajnijih faktora koji još produbljuju razlike izme u muškaraca i žena u ekonomskoj sferi je pristup i kontrola žena nad resursima i tržištu.

Naime, prema procjenama GRG-e postotak ekonomski aktivnih žena u 2010. godini je iznimno nizak i iznosi 38,8% i znatno je niži od stope ekonomске aktivnosti muškaraca koja je iznosila 53,8 %.

Prema rezultatima gender senzitivne socio ekonomske analize op ine Orašje, temeljenim na podacima dobivenim iz katastra, gruntovnice, ankete, fokus grupe i okruglog stola:

- žene su vlasnice oko 11 % poljoprivrednog zemljišta,
- dvostruko manje je vlasništvo žena na obiteljskim ku ama u odnosu na muškarce,
- žene su vlasnice 58, 5% stanova i poslovnih prostora,

- dvostruko manji broj anketiranih žena vlasnica automobila,
- zanemarivo mali broj anketiranih žena vlasnice su poljoprivredne mehanizacije (2,1 % žena, a 10,9 % muškaraca),
- 15 % anketiranih žena ima vlastitu ušte evinu, dok se kod muškaraca radi o postotku od oko 24 %,
- 54,3 % anketiranih žena procjenjuje da ima jednak utjecaj na budžet ku anstva kao i muškarci.

Naslijenja tradicija našeg kraja, pa time i opine, po kojoj su muškarci vlasnici najvećeg broja pokretne i nepokretne imovine i pored toga što žene imaju ista zakonska prava za nasljeđivanje i podjelu imovine (a prijenos vlasništva sa jednog bra nog druga na oba je oslobodjen od plaanja poreza na promet nekretnina) i izravno se negativno reflektira i na donošenje odluka koje se ti u svakodnevnom obiteljskom životu i uklapanja u radno i životno okruženje.

Ovo negativno nasljeđenje je potrebno je mijenjati kako bi žene postale ravnopravne u raspolaganju u prvom redu sa zajednicom obiteljskom imovinom, što bi ih potaklo na aktivnije djelovanje na postizanju ravnopravnosti u radnoj i životnoj sredini odnosno u svim sferama društva.

Ovakvo stanje otežava ženama uključivanje u gospodarski život lokalne zajednice, jer je za pokretanje bilo kakve radne aktivnosti neophodna pretpostavka imovina i kapital, a njihovim neposjedovanjem žene automatski nemaju pristup kreditima u kojima se kao jamstvo uvijek traže nekretnine koje žene formalno nemaju.

Nerješavanje ovog problema u prvom redu negativno je se odraziti na same žene, koje je zbog ovakve postojeće situacije i dalje biti u ekonomski znatno nepovoljnijem položaju od muškaraca, odnosne ovisne o njima, ali posljedice će trpjeti lokalna zajednica u cijelini zbog nedovoljne iskorištenosti žena kao ljudskog resursa.

Rješavanju ovog problema trebalo bi pristupiti kroz razne aktivnosti koje bi ženama (posebno manje obrazovanim) omogućilo upoznavanje sa pravnim okvirom i zakonskim pravima o nasljeđivanju i podjeli imovine, pristup informacijama o resursima i stručnoj obuci, poput informacija o kreditima i stanju na tržištu, a što bi sve doprinijelo i omogućilo jačanje ekonomskog položaja žena kroz otvaranje mogućnosti za pristup izvorima financiranja za pokretanje novih ili poboljšanje postojećih ekonomskih aktivnosti.

Raskorak između sadašnje situacije i one kakva bi trebala biti je izrazito velik jer je do izjednačavanja u ovom segmentu izuzetno teško i sporo dobiti zbog potrebe promjene svijesti kod vlasništva nad imovinom. Ovaj problem je posebno bitan i što se tiče ukupnog stanovništva opštine jer se podjednako odnosi na sve, u većini ili manjoj mjeri, za razliku od ostalih ključnih problema koji se ipak tiče samo određenih skupina stanovništva.

Kao projekte kojima je cilj omogućiti ženama opštine Orašje veći pristup i kontrolu resursima značajnima za povećanje njihovog sudjelovanja u ekonomiji, GRG opštine Orašje definirala je sljedeće:

- Informativna kampanja o mogućnosti uključivanja žena u poduzetništvo**
- Poticajne mjere za razvoj poljoprivrede na području opštine Orašje**
- Kreditno - garantni fond za promicanje ženskog poduzetništva**
- Informiranje mladih o stanju na tržištu rada**
- Izrada vodiča o osnovama poslovnog upravljanja**
- Monitoring poslovnih žena**

3. Nedovoljna zastupljenost žena u poduzetništvu

Iz gender senzitivne socio ekonomske analize opštine Orašje, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u vlasništvu žena u 2010. godini je svega 10 % pravnih osoba odnosno privatnih poduzeća a što slobodno možemo nazvati alarmantnim podatkom.

Analizirajući strukturu pravnih osoba na području opštine Orašje, prema standardnoj klasifikaciji djelatnosti, više od ¾ svih registriranih pravnih osoba registrirano je u sljedećim etirima djelatnostima: 39% trgovina, 18% prevoza i industrija, 13% transport, te građevinarstvo sa 8%. U svim ovim djelatnostima koje su u opštini Orašje u sadašnjoj gospodarskoj situaciji najzastupljenije, dominiraju muškarci (izuzev trgovine), a prevladavaju još u oblasti poljoprivrede i javne uprave i odbrane, dok su žene već tradicionalno zastupljene u sektoru obrazovanja i zdravstva, tzv. „ženskim zanimanjima“ koji se uglavnom slabije vrednuju od tipično muških zanimanja.

Ovakvo stanje je nezadovoljavajuće, u prvom redu gledano sa aspekta vlasništva nad pravnim osobama, gdje je utjecaj žena zanemariv na njihovo poslovanje, a time i doprinos razvoju gospodarstva lokalne zajednice. Obrazovna struktura žena nalazi se u koliziji sa njihovim radnim angažmanom, tako da rade na manje značajnim i odgovornim radnim mjestima, što ima samo negativne posljedice, posebno u postojanju ekonomske situacije koju karakterizira visok stupanj recesije. Samo promjena ovakve strukture, dakle veći broj žena na vodećim položajima u privatnim i javnim poduzećima (odgovaraju ih obrazovnih, organizacijskih i rukovodećih sposobnosti), može rezultirati njihovim velikim utjecajem na ukupno poslovanje ovih poduzeća, kao i na pružanje pomoći i drugim ženama kod upošljavanja i angažiranja na određenim radnim mjestima.

S druge strane, broj novoregistriranih žena obrtnika u posljednjih pet godina, izuzev 2009. godine je veći u odnosu na broj muškaraca obrtnika, te je nužno da opština poduzme mjeru koja će još više promicati žensko poduzetništvo i dodatno potaknuti ovaj trend samozapošljavanja žena (ak 32,6% anketiranih žena iskazalo je interes za samozapošljavanje), te ih poticati da ulaze i u tzv. netradicionalna zanimanja npr. više žena u tehničkim zanimanjima.

Op ina Orašje, s obzirom na svoje prirodne pogodnosti, treba ženama pružiti još ve u podršku u proizvodnji radno – intenzivnih kultura (povrtlarska i vo arska proizvodnja) kroz nastavak ulaganja u nove tehnologije u toj proizvodnji u cilju smanjenja uporabe zaštitnih sredstava, a time i o uvanja okoliša, te zaštite njih kao proizvoda i potroša („organska proizvodnja”).

Žensko poduzetništvo bi trebalo promicati i kroz medijske kampanje, organiziranje programa o poduzetništvu za žene, osnivanje i pružanje podrške poslovnim udruženjima žena, pružanje organizacijske, finansijske, prostorne i druge pomo i.

Ovakvi prijedlozi uli su se i na održanoj fokus grupi neuposlenih žena, koje su istakle da bi im svaka pomo u pokretanju vlastitog biznisa, pa tako i pomo u nabavci potrebne poljoprivredne tehnike bila dobra prepostavka za rentabilnije poslovanje.

Kao jedan od mogu ih na ina pove anja zastupljenosti žena u poduzetništvu, na fokus grupi žene su iskazale volju i za prekvalifikacijom koja bi im olakšala radno angažiranje u bilo kom obliku, pa tako potrebno raditi na promicanju digitalne pismenosti i elektronskih vještina, u enju stranih jezika i sl.

Rješavanjem ovog problema stvorit e se prepostavke za ve i angažman žena u ukupnim gospodarskim aktivnostima. Pod ovim se podrazumijeva osnivanje novih poduzeva u vlasništvu žena, a samim tim i njihov ve i utjecaj na rukovo enje novim i postoje im privatnim i javnim poduzeima. Tako er, ve im angažiranjem žena u ekonomskom životu lokalne zajednice, doprinijet e se op em razvoju lokalne sredine i poslovog okruženja op ina, kao i smanjiti optere enost sustava socijalne skrbi.

Kao projekti koji bi doprinjeli rješavanju ovog pitanja zna ajnog za pove anje u eš a žena u ekonomiji, posebice u podruju pokretanja vlastitog biznisa u obliku osnivanja pravnih osoba, GRG op ina Orašje identificirala je i definirala sljede e:

Unaprije enje poduzetni kih vještina žena

Osnivanje udruženja poduzetnica

Povoljnije iznajmljivanje op inskih poslovnih prostora poduzetnicama

Osnivanje zadruge žena

4.1.2. Ključna pitanja u području politike

1. Nizak stupanj angažiranosti žena u društveno-političkom životu zajednice zbog nedostatka vremena
2. Nedovoljna zainteresiranost političkih stranaka za promicanje žena u politici
3. Nedovoljna motiviranost žena za sudjelovanje u političkom životu lokalne zajednice

1. Nizak stupanj angažiranosti žena u društveno-političkom životu zajednice zbog nedostatka vremena

Samo je 21% anketiranih žena članica političkih stranaka, dok su muškarci puno više politički aktivni i skoro dvostruko više ih je članova političkih stranaka (39,1%). Veoma je slaba i zastupljenost žena u NVO sektoru, pa se tako svega 8,7% anketiranih žena izjasnilo kao aktivne članice tri postojeća udruženja žena na području opštine Orašje.

Jedan od glavnih uzroka za ovakvu slabu zastupljenost žena u društveno-političkom životu lokalne zajednice jeste i nedostatak slobodnog vremena žena za aktivnije učešće u istom.

Analizirajući spolnu strukturu članova jedne od većih političkih stranaka došlo se do saznanja da je zastupljenost visoko obrazovanih žena prilično mala i iznosi oko 20%, od čega je njih 90% uposleno, dok je udio žena sa srednjom stručnom spremom znatno veći i iznosi 62,60%, od čega je njih 40% uposleno. Na održanoj fokus grupi, predstavnice tri najveće političke stranke na području opštine Orašje su kao uzrok slabe aktivne participacije u radu političkih stranaka navele upravo faktor nedostatka raspoloživog vremena zbog čega im je izuzetno teško uskladiti profesionalni i obiteljski život sa političkim aktivnošću. Zbog još uvijek prisutnih stereotipnih stavova u društvu u smislu da muškarci trebaju raditi a žene ostati kod kuće i brinuti o obitelji, s tim se složilo oko 20% anketiranih muškaraca i 4,5% žena, žene se vrlo često nalaze u takvoj situaciji da na svojim radnim mjestima moraju ulagati dvostruki napor i na poslu raditi dulje i intenzivnije od muških kolega kako bi ostvarivale uspješnu poslovnu karijeru, što se vrlo često negativno reflektira na njihov obiteljski život za koji im ostaje malo vremena. Posljedica takvog stanja je da za aktivniju participaciju u društveno-političkom životu skoro uopće nemaju vremena.

Rješavanju ovog pitanja potrebno je pristupiti na inicijativu promicanja mjera koje bi omogućavale uskladivanje privatnih i profesionalnih obaveza (npr. otvaranje vrtića i jaslica, prilagođavanje organizacije strana koga rada ženama u smislu izbjegavanja održavanja sastanaka u kasnim večernjim satima ili preduzih sastanaka, fleksibilno radno vrijeme, poticanje eva na korištenje porodičnog dopusta i sl.), a koje bi mogле dovesti do povećanja aktivne participacije žena u društveno-političkom životu zajednice.

Zainteresirane strane za rješavanjem ovog problema su prije svega političke stranke koje bi na ovaj način riješile pitanje nedostatka žena na izbornim listama, zatim i same žene, i to kako one koje su već članice političkih stranaka tako i one koje se tek namjeravaju uključiti u

politiku i koje bi imale više vremena za zna ajnji i ve i angažman u stranci, zatim udruženja žena iji bi se utjecaj zna ajno poveao u mnogim segmentima života u zajednici kroz ukluivanje većeg broja žena u njihov rad, ali i lokalna zajednica u cjelini, jer bi već om zastupljenost u obrazovanih žena u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti kao i na upravljačkim pozicijama u javnom sektoru, sigurno imala koristi od njihovih znanja, vještina i sposobnosti, posebno u donošenju političkih odluka vezanih upravo za specifične potrebe muškaraca i žena.

Posljedica nerješavanja ovog pitanja bila bi smanjena participacija žena u društveno-političkom životu zajednice koja bi dovela do njihove još veće marginalizacije u istom, te bi im još više otežala pristup novim i forumima gdje se kreira politika i donose odluke, zbog čega bi i dalje bile isključene iz ključnih tijela koja rade na značajnim reformama.

Kao jedan od načina za adekvatno rješavanje ovog pitanja, GRG opštine Orašje identificirala je sljedeće projekte:

Završetak izgradnje jaslica u sklopu J. U. Dječji vrtića „Pleličica“ Orašje

Otvoreni na porodiljnom dopustu

Poticanje političkih stranaka na prilagodbu strana kog rada ženama

2. Nedovoljna zainteresiranost političkih stranaka za promicanje žena u politici

Političke stranke aktivne na području opštine Orašje u posljednja dva izborna ciklusa, nakon usvajanja Izbornog zakona BiH, ispunile su zakonsku obvezu o minimalnoj zastupljenosti manje zastupljenog spola (žena) na kandidatskim izbornim listama, tako da ih je na istima u izbornoj 2004. godini bilo 35,3%, a u 2008. godini 36,7%. Međutim, zabrinjavajući je podatak da je postotak žena više nica u Opštinskom vijeću u Orašje u posljednja dva izborna ciklusa značajno opao, tako da ih je u 2008. godini bilo svega 12%.

Za ovako slabu participaciju žena u zakonodavnoj vlasti na lokalnom nivou, značajan dio odgovornosti leži i na samim političkim strankama, koje iako su formalno prihvatile ravnopravnost, branstvo i aktivnosti žena u politici, daju prednost muškim kandidatima u strankama. Na taj su problem ukazale i žene na fokus grupi, navodeći kako političke stranke ne raspoređuju jednak resurse koji imaju na raspolaganju između muških i ženskih branova, pa su tako neke žene morale same snositi troškove putovanja, izrade plakata, dok je njihovim muškim kolegama to bilo moguće besplatno. Tako da, rad žena u političkim strankama, političke stranke svode na rješavanje tzv. «ženskih pitanja» kao što su socijalna i zdravstvena zaštita, obrazovanje, humanitarni rad i sl.

Razloge slabe zainteresiranosti političkih stranaka za promicanje aktivnije političke participacije žene možemo objasniti i rezultatima istraživanja da žene, iako im sistem otvorenih lista omogućava da glasaju za žene, ipak to ne radi, zbog ukorijenjene tradicije o političarima muškarcima, kao i nepovjerenja žena prema ženama, zbog čega se političke stranke odlučuju više forsirati muške kandidate tijekom provedenja izbornih kampanja.

Rješavanju ovog problema treba pristupiti na na in da politi ke stranke poduzimaju mjere koje e biti usmjerene na pove anje politi ke participacije žena na na in da promoviraju ravnopravnost spolova kao temeljnu društvenu vrijednost, da izrade strategije za ukljuivanje žena u politi ke stranke, organiziraju i poti u edukaciju svojih lana, u svojim promidžbenim kampanjama izbjegavaju stereotipno prikazivanje žena, kao i da poti u osnivanje i osnaživanja strana kih organizacija žena.

Koristi od rješavanja ovog pitanja imat e u prvom redu žene aktivne u politici jer e im se omogu iti da aktivnije sudjeluju u procesima donošenja strateških odluka i budu imenovane na vode e položaje unutar stranke što bi im moglo otvoriti vrata i za zauzimanje značajnih mesta u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti, a naro ito mlade obrazovane žene koje neposredno nakon završetka studija, pokazuju veliki interes za ukljuivanje u politi ki život koji bi im olakšao prelazak iz faze obrazovanja u radni angažman. Koristi bi imale i same politi ke stranke koje bi riješile problem nedovoljne uključnosti žena u politiku, ali koje bi na taj na in još poboljšale kvalitetu svojih strana kih programa približivši ih potrebama žena, te na taj na in sigurno privukle ve i broj glasa ica, i na kraju i sama lokalna zajednica jer bi one realizacijom svojih potencijala doprinijele njenom politi kom i ekonomskom razvoju.

Nerješavanje ovog pitanja dovelo bi do još veće marginalizacije žena aktivnih u politici, svode i njihovu ulogu u politi kom životu na puko zadovoljavanje forme, skoro bez ikakvog utjecaja na kreiranje politika. Tako er bi demotiviraju e djelovalo na žene koje tek razmišljaju o ukljuivanju u politi ki život jer bi iste smatrале da nemaju šanse da iskažu svoje potencijale i da bi zapravo služile samo kao „paravan“ za ispunjavanje zakonske obveze o broju žena u politi kom strankama.

Kao jedno od mogu ih rješenja ovog pitanja, GRG opine Orašje identificirala je sljedeće projekte:

Povećanje utjecaja žena u radu politi kih stranaka

Povezivanje strana kih organizacija žena

3. Nedovoljna motiviranost žena za sudjelovanje u politi kom životu lokalne zajednice

Anketa provedena u sklopu GSSA opine Orašje pokazala je da su žene na području opine Orašje dvostruko manje zastupljene u politi kom strankama od muškaraca (21% žene, a 39,1% muškarci). Ista je sadržavala i tvrdnju da politika nije za žene, sa kojom se složilo 8,70% žena i 15,20% muškaraca.

Prema anketnim rezultatima pokazalo se i da je znatno manje u ešte e žena na javnim raspravama, svega 21,3% u odnosu na muškarce ije u ešte e iznosi 34,8%.

Ovakva percepcija o politi kom angažmanu žena velikim djelom uvjetovana je još uvijek dominantnim patrijarhalnim svjetonazorom u društvu i rodnim stereotipima koji potenciraju reproduktivnu funkciju žena naglašavaju i ulogu žene – majke, ija je prvenstvena dužnost briga o suprugu i djeci. U ruralnim sredinama muškarci još uvijek vrlo esto određuju svojim suprugama za koju e politi ku stranku glasati, pa iak i potenciraju da glasaju za muškarce,

smatraju i da žene nisu sposobne obavljati značajnije poslove na ključnim mjestima u vlasti. Istraživanja su pokazala da zbog ovakve percepcije u društvu značajan broj žena, posebno onih manje obrazovanih (NKV i PKV) zaziru od politike, i to ne samo od aktivnog participiranja u političkim strankama, nego i od samog odaziva na glasanje na lokalnim izborima.

Veliki dio krivnje leži i na ženama bolje kvalifikacijske strukture (VSS, VŠS i SSS) koje također prihvaju tu ulogu, pa iako imaju priliku i uvjete za politički angažman, u njemu ne sudjeluju smatrajući da ukoliko bi se i uključile u politiku imaju mnogo manje šanse za uspjeh od muškaraca, te da bi trebale mnogo više raditi i biti pametnije i sposobnije od muškaraca da bi obavljale neke značajne funkcije, jer se pokazalo da su one skoro u pravilu „rezervirane“ za muškarce.

Sudionice na fokus grupama, okruglom stolu i anketirane žene (ak 80,70%) istakle su da žene nisu zadovoljne ni angažmanom aktivnih političarki koje se vrlo često ponašaju kao da nisu svjesne postojanja problema žena i ne čine ništa ili vrlo malo za poboljšanje statusa žena. Ukoliko i dođe u na neku značajnu poziciju koja bi im omogućila rješavanja problema vezanih za diskriminaciju žena, one se ipak odlučuju prilagoditi svoje stavove prevladavajućim muškim stavovima u stranci i na taj način osigurati sebi napredovanje unutar stranke. Ovakav stav žena političarki još više u vršnjoj percepciji političkih neaktivnih žena da su žene aktivne u politici zapravo samo stranački dekor, bez stvarnog utjecaja i moći da situaciju u društvu promjene nabolje.

Takvo viđenje žena u politici, potvrđeno je i rezultatima ankete, prema kojima 83% žena smatra da žene nemaju nikakav utjecaj na donošenje odluka u opštini.

Za rješavanje ovog pitanja zainteresirane su u prvom redu političke stranke, koje bi trebale poduzimati mјere za veću afirmaciju i zastupljenost žena u svojim redovima i to kako zbog osiguranja potrebnog broja žena na kandidatskim izbornim listama, tako i zbog njihova znanja i sposobnosti koji bi znajući doprinijeli kvaliteti stranačkih programa. Rješavanje ovog problema izuzetno je značajno i za same žene koje se često zbog manjka samopouzdanja ne uključuju u rad političkih stranaka. Također, udruge žena čiji se programi zasnivaju na poštivanju ljudskih prava i promicanju ravnopravnosti spolova imaju interes za uključivanje i djelovanje što većeg broja žena kako bi povećali njihov utjecaj na političke scenе i time doprinijeli ostvarivanju svog cilja.

Ukoliko lokalna zajednica ne pristupi rješavanju ovog problema, dođe će do još većeg produbljivanja nezainteresiranosti žena za uključivanje u politički život, još veće političke podzastupljenosti žena i njihove marginalizirane uloge u ekonomskoj i političkoj sfери.

Identificirani projekti kojima bi se adekvatno pristupilo rješavanju ovog pitanja:

Educiranje Opštinskih vijećnika i Komisije za ravnopravnost spolova o ravnopravnosti spolova

Educiranje NVO sektora o ravnopravnosti spolova i pripremi projekata

Uloga NVO-a u podizanju svijesti građana o važnosti uloge žena u politici

4.2. Obrazloženje odabira projekata

Projekti i mjere osnaživanja položaja žena u politi koj i ekonomskoj sferi previ eni GAP - om Op ine Orašje - ukupno 22 (14 iz oblasti ekonomije, te osam iz oblasti politike) prepoznati su i definirani na temelju rezultata GSSA op ine Orašje, koja nam je ukazala da se žene sa podru ja op ine Orašje, u odnosu na muškarce, nalaze u znatno nepovoljnijem položaju, odnosno da se nalaze na marginama ekonomiske i politi ke mo i, te da je nužno raditi na postizanju gender ravnopravnosti tj. ravnoteži spolova u ovim podru jima.

Projekti i mjere iz oblasti ekonomije usmjereni su prije svega na žene slabije kvalifikacijske strukture i starije životne dobi, žene koje su bile radno angažirane i imaju zna ajan broj radnog staža, ali nedovoljan za ostvarivanje prava na prijevremenu ili redovitu mirovinu. Implementacija ovih projekata obuhvatila bi zna ajan dio populacije žena u op ini Orašje, te im omogu ila pove anje prihoda i ve u finansijsku sigurnost, kao i lakšu dostupnost javnih usluga. Tako er se odre enim projektima pokušava poboljšati pristup i kontrola žena resursima, kao i otklanjanje rodnih stereotipa.

Projekti iz oblasti politike usmjereni su na pove anje participacije žena u politi kim strankama u smislu omogu avanja kvalitetnije distribucije i balansa vremena izme u brige o obitelji, razvoja karijere i politi kog života, promjene prevladavaju ih društvenih normi i stavova koji generiraju neravnopravnost spolova, pove anje u eš a žena u vo enju društvenih organizacija i na vode im položajima unutar politi kih stranaka, kao i na inkorporiranje gender pristupa u javnu politiku i prora un op ine.

4.3. Obrazloženje rezultata i utjecaja na projekte

Implementacijom definiranih projekata i mjere doprinijelo bi se ostvarivanju temeljnog cilja GAP-a - ja anju kapaciteta žena za stjecanje više mo i u podru jima ekonomije i politike, pa su isti i usmjereni prije svega na pove anje participacije žena u politici i ekonomiji, poboljšanju pristupa i kontroli nad resursima zna ajnim za ekonomsko i politi ko osnaživanje žena, te na ve e beneficije za žene od javnih usluga koje pruža op inska administracija i druge razine vlasti.

Tako bi se realizacijom projekta iz politi ke sfere „Završetak izgradnje jaslica u sklopu J. U. Dje ji vrti „P elica“ Orašje“ ženama omogu ila ve a korist od javnih usluga radi osnaživanja njihove pozicije u podru ju politike i ekonomije, te zbrinjavanje djece jasli ke dobi na na in koji bi olakšao njihovu socijalizaciju i pripremu za školu. Projekti iji bi nositelj bio NVO sektor uklju ili bi NVO op ine Orašje u rješavanje pitanja nužnog pove anja zainteresiranosti žena i mladih za uklju ivanje u politi ki život lokalne zajednice, osnažili bi NVO na polju promicanja ravnopravnosti spolova i eliminiranju rodnih stereotipa.

Projekti „O evi na porodiljnom dopustu“ i „Poticanje politi kih stranaka na prilagodbu strana kog rada ženama“ usmjereni su na omogu avanje ženama kvalitetnije distribucije i balansa vremena izme u obitelji, razvoja karijere i društveno - politi kog života.

Kroz „Educiranje Op inskih vije nika i Komisije za ravnopravnost spolova o ravnopravnosti spolova“ osigurala bi se kvalificiranost lanova OV Orašje i Komisije za ravnopravnost

spolova za pranje i realizaciju Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, mjera i aktivnosti vezanih za promicanje jednakosti spolova, te bi se upoznala javnost sa djelokrugom rada Komisije.

Projekt „Poveanje utjecaja žena u radu politih stranaka“ utjecao bi u odre enoj mjeri na poveanje zainteresiranosti politih stranaka za promicanje žena u politici, poveanje pristupa i kontrole žena nad resursima politih stranaka, poveanje zastupljenosti žena u tijelima odlučivanja politih stranaka, poveanje broj osnovanih strana politih organizacija žena, itd.

Projekt iz ekonomске sfere „Podrška registriranju i održivosti obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena rezultirao bi registriranjem odre enog broja novih obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena, kao i povejanjem ukupne zaposlenosti na području opštine Orašje, a usko je povezan sa projektom „Subvencioniranje usluga dječjeg vrtića i jaslica za nezaposlene žene koje ulaze u proces registracije obrta/srodnih djelatnosti“.

„Promocija rukovodstva radova žena opštine Orašje“ je projekt koji bi utjecao na uključivanje većeg broja žena u obavljanje ovakvih tradicionalnih djelatnosti, dok bi realizacija projekta „Izrada projektne dokumentacije etno imanja u Boku“ inicirala poštene aktivnosti za razvoj turizma na području opštine.

Projekti „Informativna kampanja o mogućnosti uključivanja žena u poduzetništvo“; „Informiranje mladih o stanju na tržištu rada“; „Unaprijeđenje poduzetničkih vještina žena“; „Monitoring poslovnih žena“; „Izrada vodiča o osnovama poslovnog upravljanja“ utjecali bi na povejanu razinu informiranosti žena o pravnom okviru, izvorima financiranja, stanju na tržištu, povejanu poduzetničku aktivnost žena, povejanu poslovnu suradnju između poduzetnika, informiranje mladih o potrebama na tržištu rada, podizanje razine svijesti mladih o važnosti izbora odgovarajućeg obrazovanja i zanimanja.

„Osnivanje zadruge žena“; „Osnivanje udruge poduzetnicica“; „Povoljnije iznajmljivanje opštinskih poslovnih prostora poduzetnicama“, „Poticajne mjeru za razvoj poljoprivrede na području opštine Orašje“ su projekti i mjeru iji je cilj utjecati na poveanje konkurentnosti žena u poduzetništvu, poboljšati njihov pristup i kontrolu nad resursima značajnim za njihovo dalje ekonomsko osnaživanje.

Projekt „Kreditno-garantni fond za žensko poduzetništvo“ predstavlja dobru pretpostavku za pribavljanje finansijskih sredstava ženama poduzetnicama i po etnicama kroz smanjenu kamatnu stopu i pojednostavljenu proceduru odobravanja kredita.

4.4. Vremenski plan implementacije GAP-a Opštine Orašje

Implementacija projekata i mjeru prema GAP-u predviđa da se ukupno 22 prepoznatih i definiranih projekata i mjeru implementira u vremenu od šest mjeseci do tri godine, a sukladno zaključkom Ugovoru o partnerstvu između Nizozemske organizacije za razvoj – SNV-a, Gender centra Federacije Bosne i Hercegovine i Opštine Orašje, koji određuje da projekti i ujedno se implementacija finansijski podrži iz Programa „Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine“, budu implementirani u periodu od tri kalendarske godine.

Kada su u pitanju projekti i mjera iz podru ja ekonomije, onda se u principu njihova implementacija planira za vrijeme od šest mjeseci do jedne godine. Ovo se javlja kao posljedica injenice da se osnovne aktivnosti definiranih projekata i mjera svode na konkretne operativne poslove za što je prema sinkroniziranoj implementaciji dovoljan vremenski period od 12 mjeseci.

Odre eni projekti, u prvom redu iz podru ja politike, predvi eno je da traju dvije godine. Ovo samo po sebi ukazuje da se radi o projektima ije aktivnosti treba da se odvijaju kontinuirano i u dužem vremenskom periodu, jer se uglavnom radi o edukaciji odnosno promjeni svijesti gra ana u pravcu smanjenja predrasuda i stereotipa o ulozi žene u politici.

Projekti koji su ocijenjeni kao najzna ajnji za poboljšanje položaja žena u ekonomskoj i politi koj sferi, implementirati e se ve tijekom 2012. godine odnosno tijekom prvog polugodišta 2013. godine. Ovi projekti polu it e najbolje rezultate iji e efekti biti vidljivi u najkra em periodu. Ostali projekti bit e implementirani u narednim godinama, kako je to predvi eno u GAP-u .

4.5. Financijski plan za implementaciju GAP-a Op ine Orašje

Projekti predvi eni GAP Op ine Orašje vrijednosno spadaju u grupu „manjih projekata“, ali je istovremeno mogu e implementirati više njih.

Za po etak tj. do kraja 2012. godine, op ina Orašje planira implementirati jedan do dva projekta do kojih e se do i njihovom analizom i utvr ivanjem prioriteta vode i ra una da isti polu uju ve e rezultate, da su zapo eti, kao i da imaju multiplikativni efekt i sl.

Za ove projekte op ina Orašje je obvezna osigurati vlastita sredstava iz svog prora una u iznosu od 10 % direktnih projektnih troškova, a za neke je u mogu nosti osigurati ak i do 1/3 ukupnih neophodnih sredstava.

Tako er izvjesno je da i oni koji e sudjelovati u njihovu sufinanciranju, prvenstveno SNV, ali i drugi partneri odnosno nositelji projekata mogu osigurati predvi eno u eš e za njihovu implementaciju.

U narednim godinama planira se implementacija ostalih definiranih projekata vode i ra una da je neophodno osigurati nešto ve a financijska sredstva kako bi se paralelno moglo krenuti sa implementacijom više projekata s ciljem dostizanja planiranog.

4.6. Organizacijska struktura za implementaciju GAP-a Op ine Orašje

Tijekom teku e 2012. godine planirana je implementacija jedan do dva projekta, te je izvjesno da e u implementaciji istih biti uklju eni oni koji e sudjelovati na izradi projekata i kojima je bliska problematika koju obuhva aju ti projekti, me u kojima e biti zastupljeni predstavnici zakonodavne i izvršne vlasti, op inske administracije, lanovi Op inskog razvojnog tima, javnih institucija i NVO-a. Tako er, ovisno o konkretnom projektu, neophodno je uklju iti u proces implementacije i neke od osoba kojima e ovi projekti izravno

koristiti. Angažiranje kadrova iz institucije na koje se projekt izravno odnosi predstavlja veliku prednost jer su oni po prirodi stvari konstantno uključeni u prvu enje izvršenja radova, dinamike, kvaliteta i sl. Stavljanjem projekta u funkciju, kadrovi koji dolaze iz institucije najbolje i najjasnije vide da li je ostvarena svrha projekta, da li je isti održiv itd.

Za koordiniranje, prvu enje i ocjenjivanje uspješnosti implementiranja cjelokupnog GAP-a op ine Orašje biti će zadužena GRG op ine Orašje iji će zadaci biti:

- koordiniranje aktivnosti nadzora i ocjenjivanje uspješnosti implementacije GAP-a,
- organiziranje uključivanja svih zainteresiranih strana, komunikacije sa zainteresiranim stranama i medijima,
- organiziranje sastanaka, okruglih stolova, medijskog promoviranja projekata,
- organiziranje i provođenje monitoringa i evaluacije,
- revidiranje i ažuriranje GAP-a,
- izvještavanje donatora i učesnika u implementaciji projekata.

4.7. Monitoring i evaluacija

Monitoring i evaluaciju GAP-a Op ine Orašje voditi će GRG op ine Orašje kako bi se osigurao nadzor nad provođenjem GAP-a i implementacija identificiranih projekta i mjera, dok će određene tehničke poslove provoditi radni tim GRG-e.

Uspješnost implementacije GAP-a, GRG pratiti će monitoringom svakih šest mjeseci. U vrijšenju monitoringa, predstavnici GRG će redovito i sustavno prikupljati i analizirati informacije na temelju kojih će se analizirati korištenje resursa, progres i pravovremenost implementacije planiranih aktivnosti u odnosu na očekivane rezultate i definirane ciljeve.

Jednom godišnje GRG op ine Orašje izvještavat će u vidu informacije Općinsko vijeće Orašje, kao i Općinskog načelnika, o procesu i rezultatima implementiranja aktivnosti predviđenih GAP-om Op ine Orašje.

Evaluacija uspješnosti implementacije GAP-a omogućiti će objektivnu ocjenu implementacije i ostvarenih rezultata GAP-a. Provoditi će se u dva navrata, najprije po završetku perioda od godinu i pol od dana po etapa njegove implementacije, te nakon tri godine po njegovu završetku.

4.8. Tabelarni dio akcijskog plana

Podru je	Ekonomija	Potencijalni nositelj implementacije	Ciljna grupa	O ekivanji rezultat	Period implementacije	Ukupno (KM)	Izvor financiranja				
							Prora un (KM)	Viši nivo vlasti (KM)	Javna Pouze a (KM)	Donatori (KM)	Privat. sektor (KM)
Participacija	Podrška registriranju i održivosti obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena	Op ina Orašje	nezaposlene žene niskog stupnja obrazovanja nezaposlene žene starije životne dobi nezaposlene žene sa invaliditetom samohrane majke nezaposlene žene kojima nedostaje odre eni radni staž za mirovinu	- Pove an obrtni ki kapacitet žena na podru ju op ine Orašje - Pove ana ukupna zaposlenost žena na podru ju op ine Orašje - Pove ano samopouzdanje žena za daljnje ekonomsko osnaživanja.	2012. – 2013. g.	30.000,00	3.000,00	-	-	27.000,00	-
	Unaprije enje poduzetni kih vještina žena	Op ina Orašje	20 žena poduzetnica žene po etnicite	-Pove an nivo znanja i oja an kapacitet žena za pokretanje start up poduze a, tehnoloških intenzivnih potvhata, franšiza itd. - žene bolje informirane o radu Centra za poduzetništvo op ine Orašje i eš e koriste usavjetodavne usluge Centra	2013-2014. g.	20.000,00	2.000,00	Gospodarska komora ŽP: 2.000,00	Obrtni ka komora ŽP: 1.000,00	15.000,00	-
	Promocija ru nih radova žena op ine Orašje	Udruga „EKO-ETNO“ Bok	Udruga „EKO-ETNO“ Bok Žene lokalne zajednice koje se bave ru nim radom	- Promotivni katalog tradicionalnih proizvoda dizajniran i distribuiran, - Tradicionalni proizvodi Udruge predstavljeni i promovirani na regionalnom i širem nivou	2013. – 2014 g.	15.000,00	1.500,00	Gospodarska komora ŽP: 1.500,00		12.000,00	-
	Informiranje mlađih o stanju na tržištu rada	Vije e mladih op ine Orašje	srednjoškolska populacija cca. 1000 u enika	- U enici srednje škole informirani o stanju na tržištu rada	2013. – 2014. g	5.000,00	500,00	-	-	4.500,00	
	Izrada projektne dokumentacije etno imanja u Boku	KUD „Ravnica“ Oštra Luka-Bok	KUD „Ravnica“ Oštra Luka-Bok	- -zra ena projektna dokumentacija za etno imanje	Šest mjeseci - 2013.g	10.000,00	1.000,00		-	8.000,00	KUD „Ravnica“ Oštra Luka-Bok:1.000,00
Pristup i kontrola resursima	Informativna kampanja o mogu nosti uklju ivanja žena u poduzetništvo	Op ina Orašje	žene u lokalnoj zajednici	- Pove ana razina informiranosti žena o pravnom okviru, izvorima financiranja, stanju na tržištu, procesu registriranja vlastitog biznisa	Šest mjeseci- 2013.g	6.000,00	600,00	-	-	5.400,00	-

Gender akcijski plan opštine Orašje

	Poticajne mjere za razvoj poljoprivrede na području opštine Orašje	Opština Orašje	Novogregorirane žene koje su registrirale poljoprivrednu djelatnost u obrtnom registru Neuposlene žene koje su upisane u registar poljoprivrednih gospodarstava	- Povećana plastenja kroz proizvodnju od strane žena na području opštine Orašje - Poboljašni uvjeti za rad žena u plastenicima	2014. godina (6 mjeseci)	12.000,00	1.200,00			10.800,00 KM	
	Osnivanje zadruge žena	Centar za poduzetništvo opštine Orašje	Žene po etnici Žene samostalne poduzetnice	- Osnovanai funkcionalna Zadruga žena;	2014. godina	5.000,00	500,00	-	-	4.500,00	-
	Monitoring poslovnih žena	Centar za poduzetništvo opštine Orašje	Žene po etnici Žene poduzetnice	- Povećano znanje sudionica o poslovanju poduzeća i njihovo samopouzdanje za daljnji napredak u poslovnom životu.	2014. godina	8.000,00	800,00	-	-	7.200,00	-
	Kreditno garantni fond za poticanje ženskog poduzetništva	Opština Orašje i Poslovna banka	Žene po etnici Žene poduzetnice	- Osigurana povoljnija kreditna sredstva za žene - Povećana poduzetnička aktivnost žena na području opštine Orašje zbog povoljnijeg pristupa kreditnim sredstvima	2014. godina	150.000,00	15.000,00	7.500,00	-	30.000,00	97.500,00
	Izrada vodiča o osnovama poslovnog upravljanja	Centar za poduzetništvo opštine Orašje	Žene po etnici Žene poduzetnice	- Vodič o osnovama poslovnog upravljanja	2013. godina	10.000,00	1.000,00	-	-	9.000,00	-
	Povoljnije iznajmljivanje opštinskih poslovnih prostora ženama poduzetnicama	Opština Orašje	Žene po etnici	- Osigurano povoljnije iznajmljivanje opštinskih poslovnih prostora i javnih površina ispred istih	2013. godina						
	Osnivanje udruženja poduzetnica	Centar za poduzetništvo opštine Orašje	Žene poduzetnice	- Osnovano Udruženje poduzetnica	2014. godina	5.000,00	500,00	Gospodarska komora ŽP: 500,00 Obrtnička komora ŽP 500,00	-	3.500,00	-
Beneficije	Subvencioniranje usluga dječjeg vrtića za nezaposlene žene koje ulaze u proces registracije obraća/srodnih djelatnosti	Opština Orašje	Nezaposlene majke koje ulaze u proces otvaranja obraća/srodnih djelatnosti	- Povećan broj nezaposlenih žena koje ulaze u proces otvaranja obraća/srodnih djelatnosti zbog mogućnosti korištenja subvencionirane usluge brige o djeci	2013.-2014.g	13.000,00	1.300,00	J.U. Dječji vrtić „Pelenica“ Orašje: 1.300,00	10.400,00		

Gender akcijski plan op i ne Orašje

Podru je	Politika	Nositelj implementacije	Ciljna grupa	O ekivani rezultat	Period implementacije	Ukupno (KM)	Izvor financiranja				
							Prora un (KM)	Viši nivo vlasti (KM)	Javna Pouze a (KM)	Donatori (KM)	Privat. sektor (KM)
Participacija	Uloga NVO-a u podizanju svijesti gra ana o važnosti uloge žena u politici	NVO sektor	Stanovništvo lokalne zajednice	- Podignuti interes žena u op ini Orašje za bavljenje politikom	2013. – 2014. g.	5.000,00	500,00		-	4.000,00	500,00
	Pove anje utjecaja žena u radu politi kih stranaka	Op ina Orašje	Politi ke stranke Žene aktivne u politici	- Poboljšan pristup politi kih stranaka prema ženama lanicama vezano za njihov ravnopravni položaj u politi kom radu stranke	2013-2014. g.	5.000,00	500,00	Županija Posavska :500,00 Politi ke stranke: 500,00	-	3.500,00	-
	Povezivanje strana kih organizacija žena u regiji	NVO sektor i politi ke stranke	Strana ke organizacije žena	- Osnovane nove i osnažena postoje a strana ka organizacija žena - Pove ana suradnja strana kih organizacija žena na regionalnom nivou	2014. godina	5.000,00	500,00	-	-	Politi ke stranke 1.000,00 Donatori 3.500,00	-
Pristup i kontrola resursima	Educiranje Op inskih vije nika i Komisije za ravnopravnost spolova o ravnopravnosti spolova	Op ina Orašje	5 lanova Komisije za ravnopravnost spolova 25 Op inskih vije nika	- Educirani vije nici/e Op inskog vije a Orašje i lanovi/ice Komisije za ravnopravnost spolova op ine Orašje	2012-2014. g.	10.000,00	1.000,00	Gender Centar FBiH 2.000,00	-	7.000,00	-
	Educiranje NVO sektora o ravnopravnosti spolova i pripremi projekata	NVO sektor	NVO sektor	- Pove ana educiranost lanova NVO – a o ravnopravnosti spolova i pripremi i implementaciji projekata	2013-2014. g.	10.000,00	1.000,00	-		8.000,00	NVO- sektor: 1.000,00
Beneficij	Završetak izgradnje jaslica u sklopu J. U. Dje ji vrti „P elica“ Orašje	Op ina Orašje	Žene u lokalnoj zajednici koje imaju djecu jasli ke dobi	- Završena izgradnja jaslica Jaslice opremljene s odgovoraju om opremom	6 mjeseci-2012. godina	45.000,00	9.000,00	-	-	36.000,00	-
	O evi na porodiljnom dopustu	NVO sektor	Roditelji novoro ene djece	- Pove an broj o eva koji koriste pravo na porodiljni dopust	2014. godina	5.000,00	500,00	-	-	4.500,00	-
	Poticanje politi kih stranaka na prilagodbu strana kog rada ženama	NVO sektor	Politi ke stranke Žene aktivne u politici Žene koje se namjeravaju uklju iti u politiku	- Pove ano lanstvo i sudjelovanje postoje ih lanica na sastancima politi kih stranaka	2013. godina	5.000,00	500,00	-	-	4.500,00	-

5. ANEKSI

5.1. Lista projektnih sažetaka

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: PODRŠKA REGISTRIRANJU I ODRŽIVOSTI OBRTA I SRODNIH DJELATNOSTI U VLASNIŠTVU ŽENA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> GSSA opine Orašje pokazala je da se određene kategorije žena nalaze u izuzetno teškom položaju glede zapošljavanja (žene niskog stupnja obrazovanja, žene starije životne dobi - starije od 45 godina) i da su dugo prijavljene na birou, iz razloga što poslodavci u pravilu zapošljavaju žene mlađe životne dobi, a i za većinu poslova se traži odgovarajuće obrazovanje. Poseban problem predstavljaju i žene sa invaliditetom, koje su zbog svog zdravstvenog stanja, esto vezane za kuću, a u sličnoj su situaciji i samohrane majke. Ovim skupinama žena moglo bi se pomoći u njihovom ekonomskom osnaživanju tako da ih se potakne na registriranje samostalnih poljoprivrednih djelatnosti za koje obavljanje nije potrebno obrazovanje ili na obavljanje djelatnosti domaćinstva (proizvodnja narodnih nošnji, pletenih i kukićanih proizvoda, suvenira i sl.), a na kojim bi se posebno moglo angažirati žene sa invaliditetom, samohrane majke, kao i one starije dobi i slabog zdravstvenog stanja, i to u smislu sufinanciranja troškova poreza i doprinosa određenog vremenskog perioda, kao i sufinanciranje registriranja ovih djelatnosti. U ovom projektu svoje mjesto moglo bi pronaći i žene koje već imaju zanaj u jedan broj godina radnog staža, ali nedovoljan za mirovinu, a koje bi kroz samozapošljavanje, mogle ispuniti uvjete za ostvarivanje prava na mirovinu. I Strategija lokalnog razvoja opine Orašje 2011-2020. predviđa poticanje ovog vida ekonomskog osnaživanja žena.</p>	
<i>Cilji/evi projekta:</i>	<i>Ciljna grupa:</i>
<ul style="list-style-type: none"> - povećanje participacije žena u ekonomiji - povećanje broj novoosnovanih obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena, kao i njihova održivost 	<ul style="list-style-type: none"> - nezaposlene žene niskog stupnja obrazovanja - nezaposlene žene starije životne dobi - nezaposlene žene sa invaliditetom - samohrane majke - nezaposlene žene kojima nedostaje određeni radni staž za mirovinu
<i>Očekivani rezultati:</i>	<i>Indikatori:</i>
<ul style="list-style-type: none"> - povećanje obrtničke kapacitet žena na području opine Orašje - povećana ukupna zaposlenost žena - povećano samopouzdanje žena za daljnje ekonomsko osnaživanje 	<ul style="list-style-type: none"> - 10 novoosnovanih obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena - 15 žena zaposlenih u novoosnovanim obrtima/srodnim djelatnostima - Anketa o povećanju samopouzdanja žena
<i>Glavne aktivnosti:</i>	<i>Period implementacije:</i>
<ul style="list-style-type: none"> - raspisati Javni poziv i utvrditi kriterij za sudjelovanje u Projektu - imenovati Povjerenstvo za provedbu postupka Javnog poziva - informirati javnost o Javnom pozivu kroz sredstva javnog priopćavanja - odabrati projektne prijedloge koji će se sufinancirati - zaključiti Ugovore o sufinanciranju sa ženama korisnicima Projekta - sufinancirati troškove registriranja i troškova poreza i doprinosa u vremenu od 12 mjeseci 	<ul style="list-style-type: none"> - jedna godina (2012. -2013. godina)

<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 30.000,00 KM Op ina Orašje: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Op ina Orašje

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: UNAPRIJE ENJE PODUZETNI KIH VJEŠTINA ŽENA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> U 2010. godini je prema podacima Federalnog zavoda za statistiku svega 10% pravnih osoba odnosno privatnih poduze a u vlasništvu žena. Struktura postoje ih pravnih osoba je takva da je više od $\frac{3}{4}$njih registrirano za obavljanje djelatnosti u kojima dominiraju muškarci: prera iva ka industrija, gra evina, transport, dok su žene ve tradicionalno više zastupljene u zdravstvu i obrazovanju, koji su slabije pla eni od tzv. muških zanimanja. Zbog ovakvog stanja je utjecaj žena na razvoj gospodarstva lokalne zajednice zanemariv. Op ina Orašje trebala bi poduzeti poticajne mjere koje bi ženama omogu ile pristup znanjima i vještinama za konkurentnost ženskog poduzetništva, a naro ito se fokusirati na žene po etnici, poduzetnice koje žele dalje rasti, poduzetnice koje su izvozno orijentirane, poduzetnice u ruralnim podru jima, te na one u tehnološki intenzivnim pothvatima. Razvoju ženskog poduzetništva moglo bi se pomo i i kroz pružanje savjetodavnih usluga ženama o razli itim poslovnim modelima, sufinanciranje sudjelovanja poduzetnica na poslovnim sajmovima i sl. Ovaj projekt stvorio bi pretpostavke za ve i angažman žena u ekonomskom životu op ine Orašje, ime bi se doprinijelo i op em razvoju lokalne zajednice.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pove anje participaciju žena u ekonomiji 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 20 žena poduzetnica - žene po etnici
<i>O ekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pove an nivo znanja i oja an kapacitet žena za pokretanje start up poduze a, tehnološki intenzivnih pothvata, franšiza itd - žene bolje informirane o radu Centra za poduzetništvo op ine Orašje i eš e koriste savjetodavne usluge Centra 	Indikatori: <ul style="list-style-type: none"> - održana 3 seminara i 2 treninga na temu: pokretanje „start up“ poduze a, tehnološki intenzivni pothvati, franšize...) - sufinancirano sudjelovanje žena na 2 poslovna sajma - 15 žena korisnica savjetodavnih usluga Centra
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - organizirati obrazovne i savjetodavne seminara, obuke, treninge za stjecanje upravlja kih i tehnoloških znanja i poduzetni kih vještina - osigurati sufinanciranje sudjelovanja poduzetnica na poslovnim sajmovima - pružati savjetodavne usluga o razli itim poslovnim modelima (franšiza i sli no) u Centru za poduzetništvo op ine Orašje 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - jedna godina (2013. -2014. godina)
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 20.000,00 KM Op ina Orašje: 10% Gospodarska komora: 10% Obrtni ka komora: 5% Donatori: 75%
<i>Partner/i:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Centar za poduzetništvo op ine Orašje - Obrtni ka Komora ŽP - Gospodarska Komora ŽP 	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Op ina Orašje

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: PROMOCIJA RU NIH RADOVA ŽENA OP INE ORAŠJE</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Udruga „EKO-ETNO“ Bok je udruga koja okuplja 30-ak žena sa podru ja op ine Orašje, a koje se bave ru nim radom i to: izrada toleda, narodnih nošnji, ru nog veza, prekriva a i ru nika na tkala kom stroju, kao i raznih drugih suvenira našeg kraja. Ova Udruga djeluje ve nekoliko godina sa tendencijom poveanja broja lanova. Osnovni problem ove Udruge svodi se na pitanje otežanog plasmana njihovih proizvoda na tržištu. Kako Udruga nije takvog kapaciteta da može uspostaviti odreene izložbene i prodajne prostore, posebno na regionalnom i širem nivou, to bi im zna ajno pomoglo tiskanje odgovaraju ih kataloga sa njihovim proizvodima. Tako er, izvjesno je da bi im pomoglo i sudjelovanje na sajmovima Bosne i Hercegovine i šire, na kojima se izlaži srodnii proizvodi. Na ovim mjestima mogli bi se uspostaviti izravni kontakti sa potencijalnim kupcima, kao i izmjena iskustava sa drugim izlagama.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - ekonomsko osnaživanje Udruge kroz poveano bavljenje žena tradicionalnim djelatnostima, promociju i plasman tradicionalnih proizvoda 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Udruga: „Eko-Etno“ Bok - Žene lokalne zajednice koje se bave ru nim radom
<i>Oekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - promotivni katalog tradicionalnih proizvoda dizajniran i distribuiran, - tradicionalni proizvodi Udruge predstavljeni i promovirani na regionalnom i šrem nivou 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 200 tiskanih primjeraka promotivnog kataloga - sudjelovanja na pet sajmovima eko – etne tematike
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - osmisiliti, dizajnirati i izraditi promotivni katalog Udruge - osigurati sufinciranje sudjelovanja lanica Udruge na prigodnim sajmovima 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - jedna godina (2013. -2014. godina)
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 15.000,00 KM Op ina Orašje: 10% Gospodarska Komora: 10% Donatori: 80%
<i>Partner/i:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Op ina Orašje - Gospodarska Komora ŽP 	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Udruga „Eko-Etno Bok“

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: INFORMIRANJE MLADIH O STANJU NA TRŽIŠTU RADA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Implementacijom ovog projekta informirali bi se u enici srednje škole „fra Martina Nedi a“ u Orašju – njih oko 1000, o broju neuposlenih osoba koje su evidentirane kod Službe za upošljavanje ŽP po kvalifikacijama, te potrebe za radnicima po profilima obrazovanja od strane poslodavaca, jer prema trenutnoj situaciji mladi nisu u dovoljnoj mjeri informirani o stanju na tržištu rada i potrebi za deficitarnim kadrovima. Tako er, visokoškolske ustanove upoznali bi ih sa uvjetima studiranjima, o mogu nostima zapošljavanja nakon stjecanja diplome. Svrha ovog Projekta je da usuglasi stanje u obrazovanju sa potrebama lokalne zajednice za kadrovima kako bi vrijeme provedeno na evidenciji neuposlenih bilo što kra e odnosno kako bi se zadovoljile potrebe poslodavca. Time bi se smanjili troškovi obrazovanja, prekvalifikacije, dokvalifikacije, ekanja na posao, socijalna davanja...</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Pove anje informiranosti mladih o potrebama na tržištu rada - Podizanje razine svijesti mladih o važnosti izbora odgovaraju eg obrazovanja 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Srednjoškolska populacija (cca. 1000 u enika)
<i>O ekivanii rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - U enici srednje škole informirani o stanju na tržištu rada 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - održana tri predavanja od strane predstavnika fakulteta i tri predavanja od strane predstavnika Službe za upošljavanje ŽP , - lista podataka o deficitarnim zanimanjima u op ini - info kampanja putem radio postaje Oraše i web stranice op ine Oraše
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - prikupiti podatke o deficitarnim zanimanjima - organizirati predavanja na temu kretanja potrebe za odre enim profilima radne snage na tržištu rada od strane predstavnika Službe za upošljavanje ŽP i predstavnika raznih fakulteta - provoditi informativnu kampanju o deficitarnim zanimanjima 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - jedna godina (2013. -2014. godina)
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Op ina Oraše: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i> Služba za upošljavanje ŽP Fakulteti	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Vije e mladih op ine Oraše

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: IZRADA PROJEKTNE DOKUMENTACIJE ETNO IMANJA U BOKU</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> KUD „RAVNICA“ Oštra Luka - Bok utemeljeno je 1997. godine i danas broji 40 članova. KUD ima namjeru izgraditi etno imanje na zemljištu površine 9000 m², a koje bi istom OV Orašje trebalo dodijeliti upravo u svrhu izgradnje etno imanja, a za što je već pokrenuta i zakonska procedura. Etno imanje bi se sastojalo od postavljanja starih tradicionalnih kuća koje su još uvijek sačuvane i koje bi se prenijele na imanje, dječje igralište, prilazne ceste, pješačkih staza, umjetnog jezera, kao i pošumljavanje i uređivanje okoliša. Izrada projektne dokumentacije, koja uključuje i pribavljanje potrebitih dozvola za gradnju, procjenjuje se na 10.000,00 KM. Implementacija ovog Projekta, u smislu potpune izgradnje etno imanja, omogućila bi i zapošljavanje odredenog broja žena, te bi osiguranje sredstava za projektu dokumentaciju, svakako bio značajan korak u njegovom ostvarenju. Etno imanje također bi bilo mjesto gdje bi lokalno stanovništvo moglo kvalitetno i ugodno provesti slobodno vrijeme, narođeno djeca, ali isto tako imalo bi i turisti koji značaj, jer bi sigurno privuklo i znatno više turista, te na taj način doprinijelo razvoju turizma u opštini Orašje.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> - poboljšanje uvjeta i ukupnog ambijenta za razvoj etno turizma na području opštine Orašje	<i>Ciljna grupa:</i> - KUD „Ravnica“ Oštra Luka – Bok
<i>Očekivani rezultati:</i> - Izrada projektna dokumentacija za etno imanje	<i>Indikatori:</i> - dokumenti koji daju projektu dokumentaciju etno imanja (1 idejno rješenje, 1 glavni projekt),
<i>Glavne aktivnosti:</i> - Odabratи najpovoljnijeg projektanta za izradu projektne dokumentacije za etno imanje	<i>Period implementacije:</i> - šest mjeseci (2013. godina)
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 10.000,00 KM Opština Orašje: 10% KUD „Ravnica“ Oštra Luka – Bok: 10% Donatori: 80%
<i>Partner/i:</i> Opština Orašje	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> KUD „Ravnica“ Oštra Luka

<i>Područje: EKONOMIJA</i>	<i>Područje: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: POTICAJNE MJERE ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE NA PODRUČJU OPŠTINE ORAŠJE</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis mjeri:</i> Ova mjeru povezana usko je sa Projektom podrške registriranju i održivosti obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena koja ima za cilj povećati broj novoosnovanih obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena, ali osim novoregistriranim ženama obrtnicama pruža mogućnost ekonomskog osnaživanja neuposlenih žena u poljoprivrednoj djelatnosti koje se bave radno intenzivnom proizvodnjom (povrtlarska proizvodnja u plastenicima) i za koje je dovoljno da su upisane u Register poljoprivrednih gospodarstava (RPG). Finansijska potpora odnosi se na pomoć prilikom nabavke višegodišnje difuzne folije za pokrivanje plastenika i nabavke ure aja za zaštitu bilja u plasteni koj proizvodnji. Naročito bi nabavka ure aja za zaštitu bilja u plasteni koj proizvodnji rezultirala smanjenim boravkom žena u plastenicama i to bi one bile znatno manje izložene štetnom djelovanju fungicida za zaštitu bilja, jer uporaba ovog ure aja raspršuje zaštitna sredstva u plasteniku koji mora biti zatvoren u programiranoj količini. Opština Orašje već određeni broj godina iz svog proračuna izdvaja određena finansijska sredstva za ovaj vid pomoći i u povrtlarskoj proizvodnji, ali su ista nedostatna. Prema dosadašnjim kriterijima žene nisu bile stavljene u prvi plan, iako one obavljaju najveći dio poslova u plasteni koj proizvodnji, te ovom mjerom želimo popraviti trenutno stanje u korist žena.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - povećanje broja žena korisnica ovih poticajnih mjeri u plasteni koj proizvodnji 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - novoregistrirane žene koje su registrirale poljoprivrednu djelatnost u Obrtnom registru - neuposlene žene koje su upisane u Register poljoprivrednih gospodarstava
<i>Očekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - povećanje plasteničke proizvodnje od strane žena na području opštine Orašje - poboljšani uvjeti za rad žena u plastenicima 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pet žena korisnica ove poticajne mjeri prepolovljena potrošnja zaštitnih fungicida na povrću - info kampanja putem radio postaje Orašje i web stranice opštine Orašje
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - raspisati Javni poziv i utvrditi kriterij za sudjelovanje u Projektu - imenovati Povjerenstvo za provedbu postupka Javnog poziva - informirati javnost o Javnom pozivu kroz sredstva javnog privrednog avanja - odabrati projektne žene korisnice koje će se sufinancirati - zaključiti Ugovore o sufinansiranju sa ženama korisnicima - sufinancirati troškove nabavke opreme 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - šest mjeseci (2014. godina)

<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 12.000,00 KM Opština Orašje: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i> Centar za poduzetništvo opštine Orašje	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Opština Orašje

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: INFORMATIVNA KAMPANJA O MOGU NOSTI UKLJU IVANJANJU ŽENA U PODUZETNIŠTVO</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Jedan od zna ajnijih faktora koji produbljuju razlike izme u muškaraca i žena u ekonomskoj sferi je pristup i kontrola žena nad resursima i tržištu. GSSA op ine Orašje pokazala je da je poljoprivredno zemljишte najve im djelom u vlasništvu muškaraca, da je dvostruko manje vlasništvo žena nad obiteljskim kuama, dvostruko manji broj žena vlasnika automobila itd. Ovako stanje velikim djelom uvjetovano je i patrijarhalnim svjetonazorom našeg kraja, prema kojem su muškarci tradicionalno vlasnici pokretne i nepokretne imovine, oni su oni koji rade i zara uju za obitelj, dok su žene još uvijek vezane za ku u i obitelj. Zbog manjka samopouzdanja i nedovoljne informiranosti o stanju na tržištu i dostupnosti resursa, kao i zbog nerazumijevanja okoline za poslovne ambicije žena, one od svojih poslovnih ideja odustaju i prije njihove realizacije. Ovaj problem poga a zna ajan dio žena u našoj opini, stoga je potrebno žene upoznati sa pravnim okvirom i zakonskim pravima o nasje ivanju, omogu iti im pristup informacijama o kreditima i stanju na tržištu, kao i educirati ih o procesu registriranja vlastitog biznisa itd.. Implementacijom ovog projekta žene bi imale višestruke koristi, pa osim što bi se poboljšao njihov ekonomski položaj, došlo bi i do promjena društvenih normi i stavova koji generiraju neravnopravnost spolova.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> - poboljšanje pristupa i kontrole žena nad resursima zna ajnim za njihovo ekonomsko osnaživanje	<i>Ciljna grupa:</i> - žene u lokalnoj zajednici
<i>O ekivani rezulta ti:</i> - pove ana razina informiranosti žena o pravnom okviru, izvorima financiranja, stanju na tržištu , procesu registriranja vlastitog biznisa	<i>Indikatori:</i> - održana tri okrugla stola u sklopu educiranja žena o pravnom okviru, izvorima financiranja, stanju na tržištu... - info kampanja putem radio postaje Oraše i web stranice op ine Orašje
<i>Glavne aktivnosti:</i> - organizirati okrugle stolove za ja anje pravne pismenosti žena (pravo nasje ivanja, podjela imovine i - upoznati žene o stanju na tržištu i mogu nostima pristupa izvorima financiranja (krediti od banaka, mikro krediti...) - informirati javnost o Projektu kroz sredstva javnog priopavanja	<i>Period implementacije:</i> - šest mjeseci (2013. godina)
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 6.000,00 KM Op ina Oraše: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i> Gospodarska komora ŽP Banke i mikrokreditne organizacije NVO sektor	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Op ina Oraše

<i>Područje: EKONOMIJA</i>	<i>Područje: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: OSNIVANJE ZADRUGE ŽENA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Na području opštine Orašje značajni broj žena bavi se određenim djelatnostima, kao npr. poljoprivredom, tradicionalnim obratima i djelatnostima (korparsko-pletarski proizvodnja, izrada ipke i drugih tekstilnih proizvoda, prehrabrenih proizvoda – npr. džemova, meda, sireva). Ove žene u pravilu nisu organizirane, imaju problema sa osiguravanjem određenih materijala potrebnih za obavljanje njihovih djelatnosti, a posebno problem plasmana svojih proizvoda na tržištu. Stoga bi se osnivanjem zadruge žena istima uvelike pomoglo u rješavanju ovih problema, jer bi njena uloga bila prijem i osiguranje plasmana njihovih proizvoda, a pored toga stvorili bi se uvjeti za povećanje navedenih proizvodnji kroz bolje korištenje postojećih kapaciteta, te uključivanje većeg broja žena koje se do sada njima nisu bavile, a koje poznaju tehniku određenih proizvodnji, ali su je napustili iz gornjih pomenutih razloga.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> - poboljšanje ekonomske situacije i povećanje samopouzdanja žena za njihovo daljnje ekonomsko osnaživanje osnivanjem zadruge žena	<i>Ciljna grupa:</i> - žene po etnicu - žene samostalne poduzetnice
<i>Očekivani rezultati:</i> - osnovana i funkcionalna zadružna žena	<i>Indikatori:</i> - održana 3 okrugla stola na temu isticanja potrebe osnivanja zadruge žena - 10 žena u lanjenih u zadružnu
<i>Glavne aktivnosti:</i> - promovirati i poticati osnivanje zadružne žene - pružiti podršku osnivanju zadruge žena	<i>Period implementacije:</i> - 2014. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Opština Orašje: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Centar za poduzetništvo opštine Orašje

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: MENITORING POSLOVNIH ŽENA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Ovaj projekt bi kroz održavanje programa mentoringa osiguravao ženama poduzetnicama i po etnicama sa podru ja op ine Orašje mentorsko vo enje, konsultacije, analizu tržišta i korisne savjete od uspješnih poduzetnica - poslovnih žena, te bi im na taj na in pomogao u razvoju njihove karijere. Kako je veoma mali broj žena poduzetnica na podru ju op ine Orašje koje imaju veliko iskustvo u vo enju poduze a, posebno one koje mogu prezentirati svoje primjere dobre prakse poslovanja, nužno je angažirati i uspješne poslovne žene iz okruženja koje su prepoznate po svom doprinosu. Prvenstveno se misli na angažman žena koje su ve postale prepoznatljivo ime u cijeloj regiji i ije bi sudjelovanje u projektu sigurno privukle veliki broj žena za u eš e u ovom projektu. Program mentoringa bi uklju ivao zajedni ko prisustovanje sastancima ili drugim obavezama mentorice, razgovore sa njenim suradnicima/ama, odlazak na teren i sl. aktivnosti korisne za razvoj karijere i života u poslovnom okruženju.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pove anje znanja, vještina i sposobnosti žena za ostvarivanje uspjeha u poslovnom životu - pove anje i samopouzdanje žena za njihovo daljnje ekonomsko osnaživanje 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - žene po etnice - žene poduzetnice
<i>Oekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pove anje znanje sudionica o poslovanju poduze a i njihovo samopouzdanje za daljnji napredak u poslovnom životu 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - angažirano pet mentorica - održano pet programa monitoringa - 30 žena sudionica u programu monitoringa
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - raspisati javni poziv sa utvr enim kriterijima za sudjelovanje u programu monitoringa - zaklju iti ugovore sa mentoricama - odabratи sudionice u programu monitoringa - organizirati održavanje programa monitoringa - informirati javnosti o postojanju programa 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2014. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 8.000,00 KM Op ina Orašje: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Centar za poduzetništvo op ine Orašje

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: KREDITNO GARANTNI FOND ZA POTICANJE ŽENSKOG PODUZETNIŠTVA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Financijska sredstva, kao i drugi resursi, ženama su teže dostupna nego muškarcima. Kao jedan od na ina na koji bi se ženama omogu io pristup financijskim sredstvima, predlažemo osnivanje kreditno-garantnog fonda za promicanje ženskog poduzetništva. Inicijalna sredstva za osnivanje fonda osigurala bi op ina Orašje i donator. Ova sredstva ugovorno bi se stavila na raspolaganje najpovoljnijoj banci koja bi prema dogovorenim uvjetima multiplicirala uložena sredstva, tako da bi ista bila 3-3,5 x ve a od inicijalnih. Ista bi se prema podnesenim zahtjevima, a sukladno utvr enim kriterijima, stavlja na raspolaganje ženama koje tek ulaze u vlastiti biznis, kao i onima koje žele raditi na unapre ivanju svog postoje eg biznisa. Uvjeti pod kojima bi se ista stavlja na raspolaganje bili bi povoljniji od namjenskih bankarskih kreditna kroz visinu kredita, vremenski period na koji se odobravaju, kamatnu stopu i osiguranje povrata sredstva.</p>	
<p><i>Cilj/evi projekta:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - poboljšanje pristupa ženama povoljnijim kreditnim sredstvima - pove anje samopouzdanje žena za njihovo daljnje ekonomsko osnaživanje 	<p><i>Ciljna grupa:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - žene po etnice - žene poduzetnice
<p><i>O ekivanici rezultati:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - osigurana povoljnija kreditna sredstva za žene - pove ana poduzetni ka aktivnost žena na podru ju op ina Orašje zbog povoljnijeg pristupa kreditnim sredstvima 	<p><i>Indikatori:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Niža kamatna stopa za 20 % od od ostalih kreditnih linija - zaklju en ugovor o uvjetima kreditiranja izme u op ina Orašje i odabrane poslovne banke - odobreno 10 kredita pod povoljnijim uvjetima - info kampanja putem radio postaje Orašje i web stranice op ina Orašje
<p><i>Glavne aktivnosti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - predvidjeti financijska sredstva u prora unu Op ina za kreditno garantni fond za promicanje ženskog poduzetništva - provesti proceduru javnog natje aja za odabir poslovne banke - zaklju iti ugovor o uvjetima kreditiranja sa odabranom poslovnom bankom - informirati javnost o postojanju kreditno garantnog fond za promicanje ženskog poduzetništva 	<p><i>Period implementacije:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - 2014. godina
<p><i>Status spremnosti projekta:</i></p> <p>a) projektna ideja</p>	<p><i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i></p> <p>Vrijednost projekta: 150.000,00 KM Op ina Orašje: 10% Donatori: 20% Viši nivoi vlasti: 5% Banka: 65 %</p>
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Op ina Orašje i poslovna banka

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: IZRADA VODI A O OSNOVAMA POSLOVNOG UPRAVLJANJA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Op ina Orašje nema dugu tradiciju u privatnom poduzetništvu. Ovo se negativno reflektira na najve i broj privatnih poduze a, posebno na odgovorne i rukovode e osobe u istima, koje se vrlo cesto zbog nedostatka informacija vezanih za rad njihovih poduze a na u u poteško ama. Ovi problemi poga aju i muške poduzetnike, a pogotovo poduzetnice, s obzirom da je njihovo iskustvo u poduzetništvu još ograni enije, zbog njihove manje zastupljenosti na tržištu i kasnijeg uklju ivanja u tržišnu utakmicu. Vodi o osnovama poslovnog upravljanja imao bi za cilj pružanje informacija i saznanja ženama o osnovama poslovnog upravljanja, kako bi im se olakšalo snalaženje u poslovnom svijetu, po evši od registracije pravnih subjekata, na inu pribavljanju po etnih finansijskih sredstava, mogu nostima sudjelovanja na natje ajima za poticajna sredstva, pripremi tenderske dokumentacije za sudjelovanje u postupcima javnih nabavi, organiziranja i uklju ivanje žena u klastere, konzorcije, itd...</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> - Pove anje sposobljenosti žena za kvalitetnije vo enje poduze a	<i>Ciljna grupa:</i> - žene po etnici - žene poduzetnice
<i>O ekivani rezultati:</i> - vodi o osnovama poslovnog upravljanja	<i>Indikatori:</i> - tiskano 500 primjeraka vodi a -info kampanja putem radio postaje Oraše i web stranice op ine Oraše
<i>Glavne aktivnosti:</i> - osmisiliti, dizajnirati i izraditi vodi o osnovama poslovnog upravljanja - informirati žene o postojanju vodi a o osnovama poslovnog upravljanja	<i>Period implementacije:</i> - 2013. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 10.000,00 KM Op ina Oraše: 10% Donatori: 90%)
<i>Partner/i:</i> Op ina Oraše	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Centar za poduzetništvo op ine Oraše

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv mjere: POVOLNIJE IZNAJMLJIVANJE OP INSKIH POSLOVNIH PROSTORA ŽENAMA PODUZETNICAMA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Op ina Orašje ima ukupno 15 poslovnih prostora u svom vlasništvu i isti se prema utvr enim kriterijima putem Javnih poziva dodjeljuje u zakup na odre eno vrijemo za obavljanje djelatnosti ije je obavljanje dopušteno u tim poslovnim prostorima. Ovi prostori nalaze se na povoljnim lokacijama i predstavljaju dobar temelj za pokretanje odre ene djelatnosti, kao i za njenu održivost. Op ina Orašje bi kroz proceduru dodjele poslovnih prostora iste ustupala ženama pod povoljnijim uvjetima kroz nižu zakupninu, priznavanje uloženih sredstava za njihovu adaptaciju, te davanje na privremeno korištenje javnih površina ispred poslovnih prostora po nižoj zakupnini.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pove anje samozaposljavanje žena kroz omogu avanje zakupa poslovnih prostora i javnih površina ispred istih pod povoljnijim uvjetima 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - žene po etnice
<i>O ekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - osigurano povoljnije iznajmljivanje op inskih poslovnih prostora i javnih površina ispred istih ženama poduzetnicama 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - novoosnovana tri poslovna subjeta u vlasništvu žena - šest zaposlenih žena u novoosnovanim poslovnim subjektima
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - informirati javnost o poticajnoj mjeri kroz sredstva javnog priop avanja - raspisati Javni poziv i utvr ivanje kriterija za sudjelovanje u Projektu - zaklju ivati Ugovor o zakupu poslovnih prostora sa ženama korisnicima poticajne mjeri - donijeti rješenja o privremenom korištenju javnih površina 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2013. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Op ina Orašje (100%)
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Op ina Orašje

<i>Područje: EKONOMIJA</i>	<i>Područje: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: OSNIVANJE UDRUŽENJA PODUZETNICA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Na području općine Orašje postoji udruga poduzetnika koja okuplja uglavnom muške članove, ali ne postoji udruženje žena poduzetnica. Ovaj projekt trebao bi potaknuti žene u privatnom sektoru da se registriraju kao udruženje žena poduzetnica, te da kroz međusobno razmjenjivanje ideja, kontakata i davanja poslovnih preporuka olakšaju sebi sklapanja poslova i lakši opstanak u poslovnom svijetu. Udruženje žena poduzetnica bi kao takvo imalo više mogućnosti da utječe na oblikovanje programa i mjera za poticanje razvoja ženskog poduzetništva, moglo bi organizirati razne obuke za svoje članice za stjecanje poduzetničkih vještina, upravljanja znanja, tehnoloških znanja itd...</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> - povećanje ekonomске osnaženosti žena	<i>Ciljna grupa:</i> - žene poduzetnice
<i>Očekivani rezultati:</i> - osnovano udruženje poduzetnica	<i>Indikatori:</i> - 10 poduzetnica članica udruženja - održana dva okrugla stola na temu povezivanja udruženja žena
<i>Glavne aktivnosti:</i> - promovirati postojeća udruženja poduzetnica u regiji i poticati osnivanje lokalnog udruženja - podrška pri formalnoj registraciji udruženja poduzetnica - povezivati udruženja poduzetnica sa ostalim udruženjima poduzetnica iz regije	<i>Period implementacije:</i> - 2014. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Općina Orašje: 10% Gospodarska komora ŽP: 10 % Obrtnička komora ŽP: 10 % Donatori: 70 %
<i>Partner/i:</i> Općina Orašje, Gospodarska komora, Obrtnička komora, postojeća udruženja poduzetnica iz regije	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Centar za poduzetništvo općine Orašje

<i>Podru je: EKONOMIJA</i>	<i>Podru je: BENEFICIJE</i>
<i>Naziv projekta: SUBVENCIONIRANJE USLUGA DJE JEG VRTI A ZA NEZAPLOSENE ŽENE KOJE ULAZE U PROCES REGISTRACIJE OBRTA I SRODNIH DJELATNOSTI</i>	
<i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Jedan od problema koji mu i nezaposlene žene tj. majke koje razmišljaju i planiraju ukljuivanje u proces otvaranja obrta i srodnih djelatnosti svakako je i briga oko smještaja njihove djece za vrijeme njihovog rada. Veliki broj njih nije ih u mogu nositi povjeriti nekome od lanova obitelji na uvanje, a ne mogu sebi finansijski priuštiti ni njihov smještaj u jaslice odnosno vrtić. Stoga bi im implementacija ovog Projekta na na in da opina i sam vrtić u određenoj mjeri sufinanciraju boravak djece u vrtiću u/jasicama kroz određeni vremenski period potreban za „uhodavanje“ njihova tek započetog posla pomogao da se lakše odluče na korak zapošljavanja, a što bi se pozitivno odrazilo na njihovu ekonomsku moć, ali također i na njihovo veće učenje u politici kom i javnom životu lokalne zajednice. Ovaj Projekt je u direktnoj vezi sa Projektom Podrška registriranju i održivosti obrta i srodnih djelatnosti u vlasništvu žena, a također je predviđen i u Strategiji lokalnog razvoja opštine Orašje.	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - povećanje koristi od javnih usluga na in koji omogućuje ekonomsko osnaživanje žena 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - nezaposlene majke koje ulaze u proces otvaranja obrta/srodnih djelatnosti
<i>Očekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - povećan broj nezaposlenih žena koje ulaze u proces otvaranja obrta/srodnih djelatnosti zbog mogućnosti korištenja subvencionirane usluge brige o djeci 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 15 korisnika usluga subvencioniranja korištenja djeleg vrtića/jaslice - 15-oro djece smješteno u vrtiće/jaslice kroz sufinanciranje troškova, - info kampanja putem radio postaje Orašje i web stranice opštine Orašje
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - donijeti Odluku o subvencioniranju usluga za korištenje djeleg vrtića za nezaposlene žene koje ulaze u proces otvaranja obrta/srodnih djelatnosti - informirati javnost o Projektu kroz sredstva javnog priopćavanja 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - jedna godina (2013.- 2014. godina)
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 13.000,00 KM Opština Orašje: 10% Djeleži vrtića: 10% Donatori: 80%
<i>Partner/i:</i> JU Djeleži vrtića „Preluka“ Orašje Donatori	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Opština Orašje

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: ULOGA NVO -a U PODIZANJU SVIJESTI GRA ANA O VAŽNOSTI ULOGE ŽENA U POLITICI</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Rezultati ankete provedene u sklopu GSSA op ine Orašje, pokazale su dvostruko manju zastupljenost žena u politi kim strankama od muškaraca (21 % Ž, a 39,1 % M), kao i znatno manje u eš e žena na javnim raspravama (21,3% Ž, a 34,8 % M), 83 % žena smatra da žene nemaju nikakav utjecaj na donošenje odluka u op ini, da u strankama služe samo kao „dekor”, u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti dominiraju muškarci itd..., Kako bi se neravnopravnost spolova suzbila, nužno je upoznati javnost sa Zakonom o ravnopravnosti spolova u BiH, na iju su primjenu obvezni sva tijela državne vlasti, politi ke stranke, organizacije civilnog društva, poduze a i ustanove, gra ani i gra anke, kao i sa ostalim pravnim i institucionalnim okvirom za ravnopravnost spolova.. Nevladine organizacije iji se programi zasnivaju na poštivanju ljudskih prava i promicanju ravnopravnosti spolova imaju vrlo važnu ulogu u postizanju ravnopravnosti spolova u politi kom životu, jer mogu biti pokreta i brojnih programa podrške ženama pa tako i onih koji e poticati žene na aktivnije participiranje u politici, bilo kao kandidatkinja na izbornim listama politi kih stranaka ili kao glasa ica na lokalnim izborima. Tako er, one svojim programima mogu promovirati i glasanje za žene kandidatkinje na izbornim listama ime bi im pomogle u osnaživanju njihovog utjecaja i mo i u politi kim strankama, te zauzimanju zna ajnijih mesta unutar stranke.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> - Pove anje uklju enosti NVO-a op ine Oraše u rješavanje pitanja pove anja zainteresiranosti žena za uklju ivanje u politi ki život lokalne zajednice	<i>Ciljna grupa:</i> - stanovništvo lokalne zajednice
<i>O ekivani rezultati:</i> - podignut interes žena u op ini Oraše za bavljenje politikom	<i>Indikatori:</i> - organizirano pet tribina i okruglih stolova za gra ane op ine Oraše, - info kampanja putem radio postaje Oraše i web stranice op ine Oraše
<i>Glavne aktivnosti:</i> - organizirati tribine i okrugle stolove o važnosti uklju ivanja žena iz lokalne zajednice u politi ki život - informirati gra ane o Projektu kroz sredstva javnog priop avanja	<i>Period implementacije:</i> - 2013.-2014. godine
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Op ina Oraše: 10% NVO sektor: 10% Donatori: 80%
<i>Partner/i:</i> Op ina Oraše	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> NVO sektor

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: POVE ANJE UTJECAJA ŽENA U RADU POLITI KIH STRANAKA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> GSSA opine Orašje pokazala je da su politi ke stranke u posljednja dva izborna ciklusa ispunile zakonsku obvezu o minimalnoj zastupljenosti žena na kandidatskim izbornim listama, (2004. g. – 35,3 % žena, a 2008. g. 36,7%), ali da je unato tome postotak žena vije nica izabranih u OV Orašje zna ajno opao (u 2008. g. svega 12%). Za ovakvo stanje dio krivnje leži i na samim strankama, koje iako su formalno prihvatile ravnopravnost, lantvo i aktivnosti žena u politici, ipak daju prednost muškim kandidatima u strankama. Politi ke stranke tijekom promidžbenih kampanja esto reproduciraju rodne stereotipe ograni avaju i žene na njihovu reproduktivnu ulogu, a njihov angažman u strankama svodi se na rješavanje tzv „ženskih pitanja“ (socijalna i zdravstvena zaštita, humanitarni rad i sl.). U svojim promidžbenim kampanjama politi ke stranke bi više trebale isticati dosadašnje uspjehe i postignu a žena kandidatkinja u njihovom profesionalnom životu tj. karijeri, ali i u dosadašnjem politi kom životu, kako bi na taj na in potaknuli njihov izbor odnosno reizbor u OV. Ovaj projekt trebao bi doprinijeti ostvarivanju uravnotežene zastupljenosti žena i muškaraca u procesu odlu ivanja u politi kom životu lokalne zajednice, ve i pristup i kontrolu nad resursima zna ajnim za pove anje njihove politi ke aktivnosti,ime bi se ženama otvorila vrata i za zauzimanje zna ajnijih mesta u zakonodavnoj i izvršnoj vlasti.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Pove anje aktivne politi ke participacija žena - Pove anje pristupa i kontrola nad resursima zna ajnim za politi ku aktivnost žena 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - politi ke stranke - žene aktivne u politici
<i>O ekivani rezulta ti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Poboljšan pristup politi kih stranaka prema ženama lanicama vezano za njihov ravnopravni položaj u politi kom radu stranke 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - održano pet seminara, okruglih stolova i radionica na temu promoviranja ravnopravnosti spolova - održano pet seminara i treninga za žene lanice pol. stranaka
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - promovirati ravnopravnost spolova kao temeljne društvene vrijednosti kroz održavanje seminara, okruglih stolova, radionica - educirati žene lanice politi kih stranaka kroz održavanje seminara i treninga 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2013.-2014. godine
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Županija Posavska: 10% Op ina Orašje: 10% Politi ke stranke: 10% Donatori: 70%
<i>Partner/i:</i> Politi ke stranke	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Op ina Orašje

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: PARTICIPACIJA</i>
<i>Naziv projekta: POVEZIVANJE STRANA KIH ORGANIZACIJA ŽENA U REGIJI</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Na podruju opine Orašje pri jednoj veoj politi koj stranci djeluje strana ka organizacija žena koja okuplja oko 90 lana. Njen cilj i djelovanje je promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljnog kriterija demokracije, zalaganje za što bolji i kvalitetniji život obitelj koja je temelj zdravog i sretnog društva u cjelini. Ova je zajednica izuzetno aktivna u svom radu, te tako svake godine iz vlastitih sredstava (samih lana) i donacija sponzora uspiju organizirati ve i broj humanitarnih aktivnosti. Ovakvu praksu treba poticati i kod drugih politi kih stranaka s ciljem osnaživanje utjecaja žena u radu politi kih stranaka. Tako er bi trebalo poticati povezivanje strana kih organizacija žena iz drugih sredina radi razmjene iskustava, kreiranja zajedni kih inicijativa za promjenu trenutnog položaja žena u politici, kao i prijedloga za animiranje novih lana kako politi kih stranaka tako i samih strana kih organizacija žena. Pored toga one bi svojim zajedni kim nastupom mogle aplicirati na sredstava raznih organizacija i institucija, kojima je u interesu osnaživanje žena u politici.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - poveanje broja i osnaživanje strana kih organizacija žena - povezivanje strana kih organizacija žena u regiji radi vege utjecaja na položaj žena u politici 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - strana ke organizacije žena
<i>Oekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - osnovane nove i osnažena postoje a strana ka organizacija žena - poveana suradnja strana kih organizacija žena na regionalnom nivou 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - organizirana tri susreta strana kih organizacija žena - kreiran jedan program o suradnji, povezivanju i osnaživanju strana kih organizacija žena
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - organizirati susrete strana kih organizacija žena na regionalnom nivou - kreirati program o suradnji, povezivanju i osnaživanju strana kih organizacija žena 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2014. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Opina Orašje: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> NVO sektor i politi ke stranke

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: EDUCIRANJE OP INSKIH VIJE NIKA I KOMISIJE ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Op insko vije e Orašje je zastupni ko tijelo gra ana, koje donosi op inske propise i druge akte iz samoupravnog djelokruga op ine u kojima bi gender komponenta trebala imati zna ajnu ulogu. Op insko vije e Orašje ima 25 lanova, koji uglavnom nisu upoznati sa antidiskrimacijskim zakonodavstvom, te bi ih trebalo educirati kako bi mogli u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti primjenjivati i dosljedno poštovati prava i slobode gra ane zajam ene doma im zakonodavstvom. Posebnu važnost ima Komisija za ravnopravnost spolova kao stalno radno tijelo OV Orašje u ijoj je nadležnosti da prati i razmatra zastupljenost spolova u tijelima Op ine, razmatra akte koje donosi OV sa stajališta ravnopravnosti spolova i spre avanja diskriminacije, te predlaže mjere i aktivnosti za otklanjanje eventualno utvr enih povreda ravnopravnosti spolova, promovira jednaka prava i mogu nosti za muškarce i žene, sura uje sa Gender Centrom F BiH kojem podnosi izvješ e o provedbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Op ini najmanje jedanput godišnje, razmatra i druga pitanja sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova. Komisija se vrlo esto susre e s nerazumijevanjem njene uloge i važnosti za promicanje ravnopravnosti spolova. Stoga je istoj potrebno osigurati ne samo odgovaraju u financijsku i politi ku potporu, nego je izuzetno važno voditi ra unu o tome da njeni lanovi (predstavnici civilnog društva, politi kih stranaka, poslovog sektora) kroz kontinuirano sudjelovanje na edukacijama vezanim za podru je njihovog rada, unapre uju svoja znanja i sposobnosti kako bi u što ve oj mjeri doprinijeli ugradnji principa jednakosti i ravnopravnosti spolova u sve javne politike lokalne zajednice i time izme u ostalog, doprinijeli i osnaživanju položaja žena naro ito u politi kom sektoru, ali preko njega i u ekonomskom smislu.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - osiguranje kvalificiranosti lanova OV Orašje, a naro ito Komisije za ravnopravnost spolova i osposobljavanje za pra enje realizacije ZORS-a, mjera i aktivnosti za promicanje jednakosti spolova, 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pet lanova Komisije za ravnopravnost spolova - 25 lanova OV Orašje
<i>O ekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Educirani vije nici/e i lanovi/ice Komisije za ravnopravnost ravnopravnost spolova op ine Orašje i Op inskog vije a Orašje 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - održano 10 seminara i obuka za lanove/ice OV Orašje i Komisije za ravnopravnost spolova - 25 educiranih lanova/ica OV Orašje i pet lanova/ica Komisije za ravnopravnost spolova
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Osigurati edukaciju lanova/ica Op inskog vije a i Komisije za ravnopravnost spolova kroz održavanja seminara i obuka 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2012.-2016. godine

<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 10.000,00 KM Op ina Orašje: 10% Gender Centar FBIH: 20% Donatori: 70%
<i>Partner/i:</i> Gender Centar FBIH	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> Op ina Orašje

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: PRISTUP I KONTROLA NAD RESURSIMA</i>
<i>Naziv projekta: EDUCIRANJE NVO SEKTORA O RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA I PRIPREMI PROJEKATA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Na podru ju op ine Orašje postoje registrirane tri udruge žena: „ŽENE ORAŠJE“; „ŽENE SA SAVE“ i „NARCISA“ te jedna organizacija mladih „VIJE E MLADIH OP INE ORAŠJE“. Do sada su imali odre ene rezultati na polju provo enja odre enih aktivnosti za osnaživanje uklju ivanje žena u sve sfere društva, pa tako i o važnosti njihova uklju ivanja u politi ki život lokalne zajednice (zajedno sa Komisijom za ravnopravnost spolova Ov Orašje sudjelovale su u kreiranju Platforme o radnoj ravnopravnosti u Op ini Orašje). Tako er, neke od njih imaju pojedine lanove relativno dobro educirane i obu ene, koje su u pravilu kroz svoje redovite poslove i radne zadatke uspješno pripremile aplikaciju i dobili financijsku pomo za projekte na osnaživanju NVO. Me utim, još uvijek ove organizacije nisu dovoljno educirane da samostalno ili kao partneri sudjeluju u pripremi i implementaciji projekata, a vrlo esto javni pozivi se odnose isklju ivo na njih. Stoga ih je potrebno još dodatno educirati i osnaživati kako bi mogli samostalno odnosno u suradnji sa gra anima kandidirati i implementirati projekte koji se odnose na njih, a naro ito one koji se odnose na promicanje ravnopravnosti spolova, te da kroz održavanje tribina, okruglih stolova rade na ja anju svijesti muškaraca i žena o važnosti uloge žene u politi kom životu, kao i na eliminiranju rodnih stereotipa.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - osnaživanje NVO sektora na polju promicanja ravnopravnosti spolova i eliminiranju rodnih stereotipa - educiranje NVO sektora na polju pripreme i implementacije projekata iz oblasti ravnopravnosti spolova 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - NVO sektor op ine Orašje
<i>O ekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Pove ana educiranost lanova NVO-a o ravnopravnosti spolova i pripreme i implementacije projekata 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - održana etiri seminara, treninga i radionice na temu ravnopravnosti spolova za lanove NVO - održano šest seminara, treninga i radionica na temu pripreme i implementacije projekata
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - organizirati seminare, radionice, treninge na temu ravnopravnosti spolova za lanove NVO-a. - organizirati seminare, radionice i treninge na temu pripreme i implementacije projekata 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2013.-2014. godine
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 10.000,00 KM Op ina Orašje: 10% NVO sektor: 10% Donatori: 80%
<i>Partner/i:</i> Op ina Orašje	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> NVO sektor

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: BENEFICIJE</i>
<i>Naziv projekta: ZAVRŠETAK IZGRADNJE JASLICA U SKLOPU J.U. DJE JI VRTI „P ELLICA“ ORAŠJE</i>	
<i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Jedan od glavnih uzroka slabe zastupljenosti žena u politi kom životu je nedostatak slobodnog vremena žena za aktivnije u eše u politi kom i javnom životu lokalne zajednice. Ovaj problem naro ito poga a zaposlene žene kojima je izuzetno teško uskladiti profesionalni i obiteljski život sa politi kom aktivnoš u, za koju skoro da uop e nemaju vremena. One su stavljene u poziciju da moraju birati izme u privatnog i javnog života, te se mnoge od njih odlu uju prednost dati obiteljskom životu, zbog ega lokalna zajednica ostaje lišena njihova znanja, vještina i sposobnosti. Implementacija ovog Projekta omogu ila bi ženama da kroz ovaj vid javnih usluga, koje bi joj olakšale obiteljske obveze tj. brigu o djeci, imaju više vremena za razvoj društvenog života, i to kako u ekonomskom tako i u politi kom smislu. Do sada su na ovom Projektu napravljeni grubi gra evinski radovi (roh – bau faza) koja uklju uje i postavljenu vanjsku stolariju. Jaslice su sastavni dio objekta Dje jeg vrti a „P elica“ Orašje , dimenzija: 110,25 m ² i predvi en su za smještaj 30-ero djece. Kako je objekt dostigao visok fazu izgradnje, a u protekloj godini bilo je prijavljeno 30 -djece jasli ke dobi, to je neminovno isti što prije staviti u funkciju.	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Pove anje koristi za žene od javnih usluga kroz osiguranje kvalitetnijeg korištenja i balansa vremena radi osnaživanja njihove pozicije u podru ju politike i ekonomije 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - žene u lokalnoj zajednici koje imaju djecu jasli ke dobi
<i>Oekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - završena izgradnja jaslica - jaslice opremljene sa odgovaraju om opremom 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - završeni radovi na izgradnji jaslica, površine: 110,25 m²: - jaslice opremljene sa odgovaraju om opremom (30 kreveta, 30 dje jih drvenih stolica, 6 +2 stolova(pravokutni i okrugli), 2 x dje je garniture za sjedenje, 4 ormara za igra ke, 4 police za igra ke, 4 x pokretna kolica za igra ke i knjige, 2 klima ure aja, 2 police za dje ju obu u, 30 ormari a za odje u i osobne stvari, 4 klupe za sjedenje, 2 male wc školjke, 2 mala umivaonika)

<p><i>Glavne aktivnosti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - pokrenuti i provesti odgovaraju i postupak javnih nabavki radi odabira najpovoljnijeg izvo a a radova - zaklju iti ugovor s odabranim najpovoljnijim izvo a em radova - izvesti završne radova na objektu - pokrenuti i provesti odgovaraju i postupak javnih nabavki radi odabira najpovoljnijeg ponu a a opreme - zaklju iti ugovor s odabranim najpovoljnijim ponu a em opreme - opremiti prostor odgovaraju om opremom 	<p><i>Period implementacije:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - šest mjeseci (2012. godina)
<p><i>Status spremnosti projekta:</i></p> <p>a) spreman za implementaciju</p>	<p><i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i></p> <p>Vrijednost projekta: 45.000,00 KM Op ina Oraše: 20% Donatori: 80%</p>
<p><i>Partner/i:</i></p> <p>J.U. Dje ji vrti „P elica“ Oraše</p>	<p><i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i></p> <p>Op ina Oraše</p>

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: BENEFICIJE</i>
<i>Naziv projekta: O EVI NA PORODILJNOM DOPUSTU</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Prema usvojenom nacrtu Zakona o radu F BiH, o evi e mo i koristiti dio porodiljnog dopusta. Majke koje se žele ranije vratiti na posao mo i e, nakon 42 dana koje moraju obavezno provesti na porodiljskom bolovanju, brigu za novoro eno dijete povjeriti o evima. Ovo je, ina e, ve ustaljena praksa u zemljama zapadne Evrope, ali i susjednim, gdje o evi, koji nerijetko imaju manje pla e od svojih supruga ostaju s djecom rade i ku ne poslove, dok se žene vra aju na posao. Istraživanja su pokazala da je u Hrvatskoj, gdje je takav zakon ve na snazi, to pravo iskoristilo više od 300 o eva. I na našem podru ju potrebno je poticati o eve na korištenje ovog prava kao bi ženama omogu ili više vremena i mogu nosti za uklju ivanje u društveno politi ki život zajednice, ali isto tako i povratak na posao, kako ne bi dolazile u problemati nu situaciju sa poslodavcima, naro ito onima iz privatnog sektora, te ve u mogu nost za ostvarivanje uspješne poslovne karijere. Tako er, ovaj projekt utjecao bi na oticanjanje rodnih stereotipa i na prevladavanje društvenih normi i stavova koji generiraju neravnopravnost spolova.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - Poticanjei o eva na korištenje porodiljnog dopusta i smanjenje rodnih stereotipa o ulozi žene majke 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - roditelji novoro ene djece
<i>O ekivani rezulta ti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - pove an broj o eva koji koriste pravo na porodiljni dopust - 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - održane tri tribina i dva okrugla stola za promoviranje korištenja porodiljnog dopusta o eva
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - organizirati kampanje za promoviranje korištenja porodiljnog dopusta o eva - 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2014. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Op ina Orašje: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> NVO sektor

<i>Podru je: POLITIKA</i>	<i>Podru je: BENEFICIJE</i>
<i>Naziv projekta: POTICANJE POLITI KIH STRANAKA NA PRILAGODBU STRANA KOG RADA ŽENAMA</i>	
<p><i>Opravdanost i kratak opis projekta:</i> Jedan od značajnih imbenika koji utječe na nizak stupanj angažiranosti žena u društveno-političkom životu zajednice jest nedostatak vremena. Dio odgovornosti za ovakvu stanje leži i na političkim strankama koje u pravilu organiziraju svoje radne sastanke uglavnom u kasnijim večernjim satima, kao i na njihovom predugom trajanju, zbog čega je ženama otežano prisustvo na istima. Ovakvo stanje ima više negativnih posljedica, jer i one koje su lanice neredovito prisustvjuju istima, ranije ih napuštaju i sl. a što za posljedicu ima njihov još manji utjecaj na donošenje odluka. Zbog toga bi političke stranke trebale prilagoditi radno vrijeme svojih sastanaka tako da se održavaju u poslijepodnevnim satima, te da prilagode njihovo trajanje optimalnim srokovima. Na taj način žene koje su lanice političkih stranaka redovnije bi prisustvovali sastancima, a time imale i veći utjecaj u radu stranke. Tako će, ovo bi u određenoj mjeri utjecalo i na uključivanje žena koje su dosada imale pasivan odnos prema politici, i to u prvom redu na mlade obrazovane žene, kojima je nedostatak vremena predstavlja prepreku za uključivanje u politički život zajednice.</p>	
<i>Cilj/evi projekta:</i> <ul style="list-style-type: none"> - prilagodavanje rada političkih stranaka potrebama žena 	<i>Ciljna grupa:</i> <ul style="list-style-type: none"> - političke stranke - žene aktivne u politici - žene koje se namjeravaju uključiti u politiku
<i>Očekivani rezultati:</i> <ul style="list-style-type: none"> - povećano lanstvo i sudjelovanje postojećih lanica na sastancima političkih stranaka - 	<i>Indikatori:</i> <ul style="list-style-type: none"> - organizirana tri okrugla stola na temu prilagodbe strana kog rada ženama - povećano sudjelovanje žena na sastanicima političkih stranaka za 15 % - povećano uključivanje novih lanica u političke stranke za 10 %
<i>Glavne aktivnosti:</i> <ul style="list-style-type: none"> - organizirati okrugle stolove na temu prilagodbe strana kog rada ženama - informirati žene o jednostavnijem sudjelovanju u radu političkih stranaka 	<i>Period implementacije:</i> <ul style="list-style-type: none"> - 2013. godina
<i>Status spremnosti projekta:</i> a) projektna ideja	<i>Izvori financiranja/sufinanciranja:</i> Vrijednost projekta: 5.000,00 KM Opština Orašje: 10% Donatori: 90%
<i>Partner/i:</i>	<i>Nositelj projekta/implementacija/monitoring i evaluacija:</i> NVO sektor

5.2. Gender radna grupa op ine Orašje

1. Andrijana Dujmenovi , koordinatorica
2. Pejo Ivanovi , lan
3. Mato Miki , lan
4. Magdalena Živkovi , lanica
5. Ružica Vinkovi , lanica
6. Amela Jahi , lanica
7. Goran Živkovi , lan
8. Anto Kobaš, lan
9. Emira Kohni , lanica
10. Katica Martinovi , lanica
11. Ljiljana Leovac, lanica